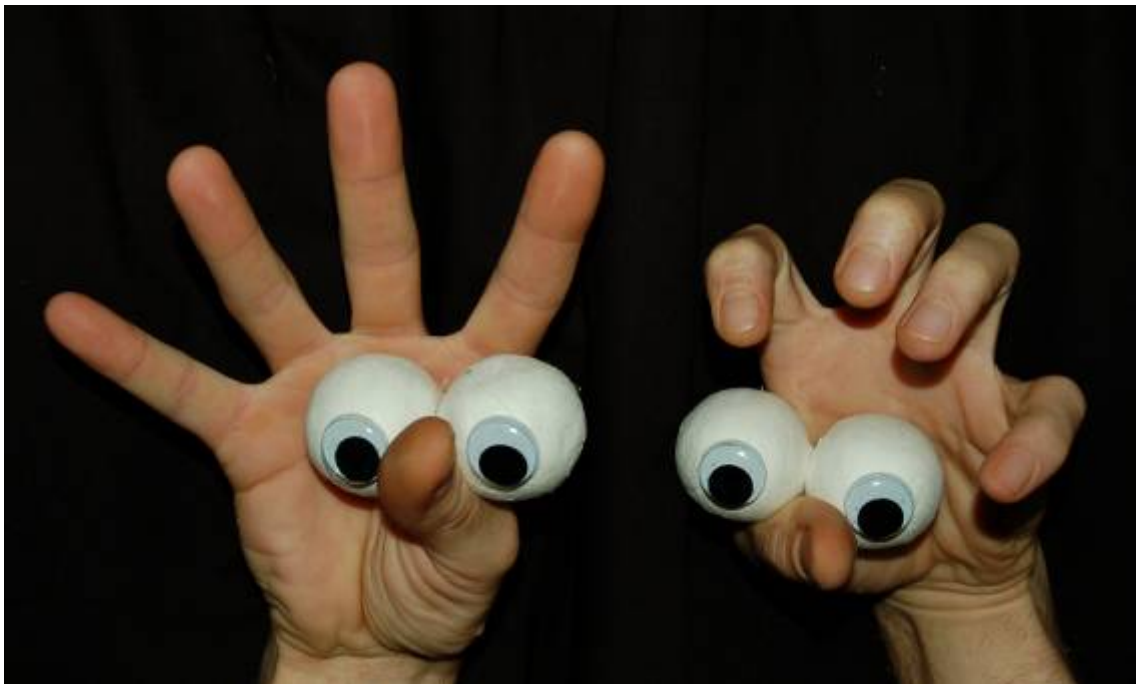

*Llicència d'estudis atorgada
pel Departament d' Educació de la Generalitat de Catalunya*

**“Estratègies metodològiques i recursos didàctics
per atendre l'alumnat amb NEE,
en contextos escolars ordinaris,
utilitzant els titelles com a eina en la intervenció”**

**Maria Teresa Martínez Moner
Curs 2006-07**

INDEX

1. Introducció	4
2. El Titella	7
2.1. Definició	7
2.2. Història	9
2.2.1. Orient	9
2.2.2. Occident	19
2.3. Tipus de titelles	30
3. Teràpia amb Titelles	35
3.1. Marc històric	35
3.2. Formació	38
3.3. Tècniques i discapacitats	40
3.4. Enfocament de les teràpies: castellet, construcció, manipulació, funcions del terapeuta	43
4. Experiències de Teràpia amb titelles	47
4.1. Europa	48
4.1.1. Escòcia	48
4.1.2. Itàlia	49
4.1.3. Suïssa	57
4.1.4. Alemanya	61
4.1.5. Bulgària	62
4.1.6. França	65
4.1.7. Espanya	77
4.2. Àsia	82
4.2.1. Índia	82
4.2.2. Japó	84
4.3. Amèrica del Nord	86
4.3.1. Estats Units	86
4.3.2. Canadà	89
4.4. Amèrica Llatina	90
4.4.1. Uruguai	90
4.4.2. Veneçuela	91
4.4.3. Argentina	92
4.5. Mostra de titelles adaptats	93
4.5.1. Japó	93
5. Experiències de Teràpia amb Titelles a Catalunya a les Aules d' Educació Especial de les escoles ordinàries	94
5.1. Gràfics de participació i model de fitxa enviada	95
5.2. CEIP CAN BESORA. Mollet del Vallès. Barcelona.	98
5.3. CEIP SANT MARTI. Torrelles de Llobregat. Barcelona.	100

5.4.	CEIP JOSEP GRAS. Sant Llorenç Savall. Barcelona.	102
5.5.	CEIP DURAN I BAS. Barcelona.	110
5.6.	CEIP EL MARGALLÓ. Vilanova i la Geltrú. Barcelona.	111
5.7.	CEIP DOCTOR ARRUGA. Begur. Girona.	113
5.8.	ESCOLA NADIS. Barcelona.	113
5.9.	ESCOLA TAIALÀ. Girona.	113
5.10.	CEIP ARNAU BERENGUER. El Palau d'Anglesola. Lleida	114
5.11.	CEIP MONTNEGRE. La Batlloria. Barcelona.	114
5.12.	CEIP FOLCH I TORRES. Palau-solità i Plegamans. Barcelona.	116
6.	Trastorns i deficiències a tractar	118
6.1.	Espectre Autista	118
6.2.	Retard Mental	121
6.3.	TDAH	124
6.4.	Síndrome de Down	128
6.5.	Trastorns de Conducta	130
7.	Maleta Pedagògica. Activitats amb titelles	133
7.1.	Continguts	133
7.2.	Activitat 1: "Els Titelles Musicals". <i>Espectre autista. Titelles mixtes</i>	134
7.3.	Activitat 2: "Cacanimals". <i>Retard Mental. Titelles de tija</i>	138
7.4.	Activitat 3: "En Pau va al mercat". <i>Síndrome de Down. Titelles de Taula</i>	142
7.5.	Activitat 4: "La llegenda de Sant Jordi". <i>TDAH. Ombres</i>	146
7.6.	Activitat 5: "Treballem les emocions: Quina emoció!". <i>Trastorns de conducta. Titelles de fil.</i>	152
7.7.	Activitat 6: Titella del mestre. <i>Trastorns de parla. Titelles de guant</i>	158
7.8.	Fulls de valoració del mestre	161
7.9.	Contes	163
7.9.1.	Els Titelles Musicals <i>de Teia Moner i Cristina Bertrán</i>	163
7.9.2.	Cacanimals <i>de Benoît Charlat</i>	171
7.9.3.	En Pau va al mercat <i>de Cristina Bertrán</i>	185
7.9.4.	La llegenda de Sant Jordi <i>adaptació de Teia Moner</i>	191
8.	Conclusions	196
9.	Bibliografia	200
9.1.	Llibres	200
9.2.	Revistes i articles	202
9.3.	Internet	203
9.4.	Imatges	206

1. INTRODUCCIÓ

“Així com el sol, l’aire o els recursos energètics que fem servir per escalfar les nostres cases, els titelles contenen certs elements que els fan únics i són un important recurs educatiu. Aquests elements es combinen convertint-los en un material molt poderós. I fet servir correctament, la eficiència del recurs s’incrementa.” (Elementos de comunicació de la marioneta. Jeffrey L.Peyto).

Aquest estudi mostra el gran ventall de possibilitats que té l’emprament dels titelles a l’escola. És necessari donar a conèixer a la comunitat educativa aquest element formatiu en tots els seus vessants: tècnic, històric, de manipulació, de construcció i d’ús terapèutic. El desconeixement d’alguns d’aquests aspectes pot dificultar la seva utilització i per tant no aprofitar aquest recurs en tota la seva extensió pedagògica.

Estructurar els coneixements sobre els titelles i la seva funció terapèutica, així com revisar i fer un recull de les fonts documentals existents sobre el tema i elaborar recursos didàctics per els mestres, són els objectius marcats en aquest treball.

Un titella és un instrument de comunicació diferent d’un llibre o de qualsevol altra eina d’aprenentatge. El titella està connectat personalment amb l’usuari. Aquesta qualitat explica la seva efectivitat en l’ensenyament.

Donat el desconeixement generalitzat, sovint els titelles entren a l’aula com un divertiment més, com un estri de joc mal emprat. A vegades es recorre a ells per passar l’estona, quan no se sap ben bé que fer o com omplir un espai curricular, desaprofitant així la gran riquesa didàctica que poden originar.

Els titelles són generadors de múltiples aprenentatges, no solament involucren el saber (*els conceptes, lo purament cognitiu*), sinó que també impliquen el saber fer (*els procediments, mètodes, tècniques, estratègies...*) i l’aprendre a ser (*normes, valors, actituds...*).

Gràcies a aquesta investigació coneixereu el seu origen i l’evolució en el món, les diferents tècniques i el seu ús terapèutic actual. El treball de camp m’ha permès contactar amb els/les mestres de Catalunya que han utilitzat o que estan utilitzant els titelles en les seves classes ordinàries i en les aules d’educació especial. La comunicació amb alguns d’ells ha estat molt profitosa i ha facilitat l’intercanvi d’activitats, consultes i coneixements.

També es detalla un recull d’experiències força interessants, no solament en l’àmbit escolar sinó també en altres llocs on la força terapèutica del titella és necessària: hospitals generals, hospitals psiquiàtrics, esplais, llocs on han patit catàstrofes naturals, orfenats, geriàtrics, centres d’acollida...

Si el mestre ha de treballar a les classes amb titelles és bàsic saber quines experiències s'han realitzat arreu, per poder partir d'elles i desenvolupar noves tècniques i aplicacions.

Vaig ser convidada a participar en el Festival Mondial de la Marionnette de Charleville-Mézières. França, on vaig actuar i vaig assistir al Congrés de "Marionnette et Thérapie" 2006 : "*Interdits – Inter-dit*" organitzat per l'associació internacional de "Marionnette et Thérapie".

Em vaig posar en contacte amb la directora d'aquesta associació, Madeleine Lions i posteriorment vaig visitar la seva seu a Paris. Allà vaig recollir documentació sobre experiències terapèutiques amb titelles en el món, i em vaig assabentar de la recent creació de FIMS, "*Fédération internationale Marionnettes pour la santé*". Els hi vaig explicar la tasca que estava fent, es van mostrar molt interessats en els resultats i em van oferir ser membre d'aquesta federació com a representant espanyola. Quasi tot el material que vaig aconseguir estava en altres idiomes (*francès i anglès*), i vaig traduir els textos per disposar de les informacions.

Sovint en aquest treball es parla de "handicaps", ja que fora d' Espanya s'utilitza aquest mot per anomenar les inadaptacions. Etimològicament el terme "handicap" prové d' Anglaterra. Al s. XVII , hi havia un joc d' atzar que consistia en competir per objectes personals entre tres jugadors. Cada un posava en un barret la mateixa quantitat de cèntims "hand in cap": "*la mà dins el barret*". L'àrbitre comptava la suma que hi havia, i comprovava quin era l'objecte de més valor que s'havia apostat. S'emportava els cèntims qui havia posat aquest objecte.

Cap a finals del s. XVIII entra en el vocabulari de les curses de cavalls.

Aquest mot està lligat al concepte de competició. Al segle XIX arriba a França, amb la idea de posar un pes o fer córrer una distancia més gran als cavalls que eren millors, per igualar les condicions. Durant el segle XIX s'estén a d'altres esports. I, per metonímia, es designa a la desavantatge imposada en una prova a un concursant de qualitat superior. D'aquí ve a principis del segle XX, en sentit figurat el significat de trava, molèstia, inferioritat. I aquest mot va reemplaçar a inadaptació.

Un cop vaig tenir a punt tota la part teòrica va arribar el moment de realitzar la part pràctica. Moltes vegades el mestre d'educació especial es troba orfe de recursos per treballar a les seves classes. És per això que el treball teòric l'he complementat amb un apartat pràctic: Una maleta pedagògica anomenada "*Els titelles som especials*", que recull un seguit de tasques per poder treballar a classe els aprenentatges dels/es nens/es amb necessitats educatives especials.

Aquestes activitats també es poden realitzar amb la resta d'alumnes en classes ordinàries, efectuant algunes petites modificacions.

Alguna de les feines proposades han estat provades per mestres a l'aula.

El teatre de titelles és un art complet on es combinen les arts visuals (la forma, el color, la llum, les textures), la música (el so, els ritmes, els silencis), el moviment (pes, to muscular, desplaçaments), el teatre (personatges, rols, conflicte, acció, espai, temps), la dansa, la literatura, la tecnologia, matemàtiques (saber mesurar, calcular, dividir materials), història, ciència i valors. Totes les disciplines poden estar presents en un projecte globalitzador i interdisciplinari realitzat amb titelles.

Tenim a les nostres mans un art mil·lenari, que cada dia cobra més vigència i que a cada pas se li descobreixen noves funcions educatives, terapèutiques i expressives. Aprofitem-lo!

2. EL TITELLA

2.1. Definició

Hi ha moltes descripcions del que és un titella, però totes venen a dir el mateix:

- Un ninot dotat de paraula i de vida, un personatge que té autonomia, és un petit ser que permet dialogar, amb un caràcter propi i una vida independent. (...)
- Un element plàstic, especialment construït per ser un personatge en una acció dramàtica, manipulat per un titellaire que li dona veu i moviment.
Pilar Amorós i Paco Paricio – Títeres y Titiriteros, Zaragoza – Mira Ed. 2000 pàg.23
- Una marioneta o un titella és una petita figura o ninot que es governa de manera que sembli que el seu moviment sigui autònom. Es mostra en uns teatrets anomenats retaules. El seu moviment s'efectua amb l'ajut de molles, cordes, guants, filferros, pals i altres utensilis adaptats a cada tipus de marioneta o titella.
<http://es.wikipedia.org/wiki/Títtere>
- Són petites coses que troben la màgia de la vida, gràcies a la intervenció de l'artista. *Maria Reyes – Marionnetisme, Paris, L'Harmattan 2001. pag.11*
- Qualsevol objecte mogut en acció dramàtica.
Ariel Bufano – El hombre y su sombra, en Teatro. Buenos Aires, nº 13 – 1983, p.10
- Una figura inanimada que es fa moure per mitjà de l'esforç humà davant d'un públic. *Bil Baird – The art of the puppet, New York, Macmillan, p.13*
- Un titella pot ser qualsevol cosa, un drap, una escombra, un ninot...només cal que hi hagi un manipulador que els hi doni vida. Un titella és el mitjà de comunicació entre un titellaire i el públic.
Departament de Titelles de l' Institut de Teatre de la Diputació de Barcelona – 1977
- Petites figures de pasta o un altre material, vestides i adornades, que es mouen amb alguna corda o artifici. *Diccionario de la Real Academia de la Lengua Espanyola*
- Ninot que es fa moure imitant els moviments d'un ésser animat.
Diccionari de la Llengua Catalana. Institut d' Estudis Catalans.
- Un titella és, en sentit propi, un objecte mòbil, no derivat, d'interpretació dramàtica, mogut visiblement o invisiblement amb l'ajut de qualsevol mitjà inventat pel seu manipulador. La seva utilització serveix per un joc teatral. *R.D. Bensky.*

- Els titelles son objectes animats per l'home i la seva animació està pensada per un espectacle. *Alain Recoing*
- Petita figura que representa un ésser humà o un animal, accionada amb la mà per una persona tapada, que li fa jugar un paper. *Petit Robert.*
- És el teatre de l'objecte. *C.Monestier.*

Resumint, un titella és un objecte de comunicació –amb aparença humana o no-, que està manipulat per una o vàries persones que li donen moviment i caràcter i que té una funció dramàtica.

2.2. Història

La història s'escriu a partir de la troballa de documents o objectes fets d'un material bastant resistent per suportar el pas dels anys.

Amb els titelles és més difícil, ja que els materials dels que estan construïts acostumen a ser lleugers per facilitar el moviment i el transport.

És per això que l'origen es perd una mica, no hi ha massa documents ni figures.

Tot i així gràcies a testimonis d'algunes persones a través dels segles i de titelles construïdes amb marfil o terracota es pot dibuixar una línia en el temps.

Durant molt temps s'ha dit que el naixement dels titelles ha estat lligat a cerimònies religioses, a ritus de l'home primitiu relacionats amb la caça i a rituals pagans d' Egipte i Grècia.

2.2.1. Orient

Sens dubte, l'antic Orient va ser el regne dels titelles. En països com la Índia, Xina, Japó, l'arxipèlag indonesi i Turquia, entre d'altres, les ombres, els titelles de fil o de tija es van incorporar a la cultura popular i varen consolidar tradicions que en la seva majoria han sobreviscut als nostres dies.

Fig.1

Fig.2

Fig.3

ÍNDIA

A tota la Índia, els titellaires formaven part d' una casta particular; a Rajasthan, per exemple, els manipuladors de les Kathputliwallas (nines de fusta) pertanyien a les sectes Bhatt del Nat i Bhatt del Kankli, i els secrets del seu art passaven exclusivament de pares a fills. Aquesta comunitat es deia descendent de la boca de Brahma (hi ha una llegenda que diu que el primer titellaire va néixer de la boca de Brahma –el déu que dona forma al mon-), i per això només podia dedicar-se a l' espectacle. Fa uns segles aquest manipuladors rajasthanis dominaven gairebé tot el nord de la Índia.

En aquest país, el titella de quant és manipulat principalment pels captaires. A Uttar Pradesh se'ls coneix com "Gulabo Satibo" i al sud com "Chinni Patti" (nina petita). Generalment el captaire canta mentre manipula els titelles i els fa parlar amb extraordinària agilitat.

Encara que l' art de manipular i fabricar titelles ha anat a parar a les mans de les classes més baixes i pobres, els titellaires continuen seguint tots els rituals antics. Consideren que la vida penetra en el titella a l' instant en que hom li posa o pinta els ulls, i per això els fan al final de la construcció.

Un altre aspecte dels titelles de l'Índia que cal tenir en compte és que, com totes les arts populars antigues, són un do de Déu, i, com a tal, són reverenciats. Per exemple, un titella vell mai no se'l llença: se'l tracta, com un difunt humà, amb reverència, i se l'incinera o bé se'l submergeix a un riu o a l'oceà.

També és costum, quan es guarden o transporten els titelles, no barrejar els que representen personatges malignes amb els benignes. Aquests entren a l'escena per la dreta i els altres sempre ho fan per l'esquerra. Això passa especialment al teatre d'ombres. Aquest costum deriva d'un altre que diu que mai no s'ha de donar ni rebre res amb la mà esquerra.

Els manipuladors de marionetes, d'ombres o de putxinel·lis han creat obres de temes religiosos. Els manipuladors d'ombres del sud són generalment analfabets i depenen del "Sutradhar" o mestre que els ensenya a aprendre de memòria els textos del Ramayana i del Mahabharata. També d'altres es basen en la diversió i elements narratius.

Els elements bàsics que es troben als espectacles d'ombres tradicionals tenen la mateixa estructura argumental:

El dimoni Raktabija, que ha obtingut el favor dels déus, els desafia. Els déus recorren primerament a Visnu, el qual els proposa que elevin les seves pregaries a Adi Sakti. La deessa apareix i promet la seva protecció. A continuació va al jardí del dimoni sota l'aparença d'una bella dona i sedueix a un missatger perquè convenci al dimoni, gendre d'un altre dimoni, Mahisa, d'emportar-se-la al palau de la muller de Raktabija. El dimoni envia emissaris, entre ells el gendre, perquè vagin a buscar a la bella dama. Ella els mata a tots i, quan el mateix Raktabija acaba presentant-se, el mata. Així allibera els déus i manté l'harmonia en el món.

La representació comença amb música, una pregària a Ganapadi i una dansa de Sarasvati, acompanyada pel madangem (timbal), els thala (címbals digitals) i l'harmòni.

El caràcter secret de l'art dels titelles és una altra manera d'evitar-ne el progrés; malgrat que actualment això es va perdent, encara existeix.

Sembla, però haver-hi un desvetllament degut a l'arribada de gent educada en aquest camp i a l'esforç de la Comissió d' Arts Populars del Govern. Hi ha una acadèmia la "Darpana d'Ahmedabad" que imparteix cursos a mestres, infants i professionals. En els hospitals i clíniques els empren també en la fisioteràpia. En la Formació Familiar se'ls utilitza per lluitar contra els casaments entre nens, contra el sistema de les dots i per ensenyar higiene i sentit cívic.

Fig.4

Fig.5

JAPÓ

Bunraku

L'espectador que contempla per primera vegada una funció de Bunraku notarà immediatament l'existència de tres elements diferents: uns manipuladors que mouen els ninots, un recitador que canta i declama el text de la narració gesticulant de manera expressiva, i un músic que toca un instrument semblant a la mandolina, anomenat samisen.

Bunraku és el nom que actualment s'utilitza per designar el teatre japonès de ninots. Al Japó l'art dels titelles té més de mil anys d'existència, però aquest terme és relativament modern. És l'abreviatura del nom d' Uemura Bunrakken manipulador de l' Illa d' Awaji.

El teatre de ninots havia caigut en un període de penosa decadència i Bunrakken va infondre-li nova vitalitat quan fundà a Osaka el 1805 una companyia i un teatre, el Bunraku-za. Cal dir, però, que el nom clàssic d'aquest teatre és "ningyô jôruri". Ninyô vol dir "ninot" (forma humana), i jôruri és un tipus de balada o recitatiu derivat del nom de la Dama Jôruri, heroïna d'una famosa llegenda de finals del segle XV, contada pels joglars bohemis d'aquella època.

S'ha d'indicar que no es tracta d'un entreteniment infantil. És un art dramàtic per a adults que conté, en moltes de les seves obres, l'elevació estètica i la transcendència temàtica de les tragèdies de Shakespeare o dels drames de Lope i Calderón.

L'espectador del Bunraku contempla a la seva dreta, a una banda de l'escenari i dalt d'una tarima elevada, dos artistes: el recitador que seua sobre una pila de coixins que enlairen la seva figura i disminueixen la del seu acompanyant, el intèrpret del samisen o "samisenista", que seua a la seva esquerra. Al recitador "tayû", se'l considera l'aristòcrata del Bunraku.

Per a una fidel interpretació del text, ha d'estudiar durant anys (l'aprenent necessita vuit anys per dominar l'art del plor) i ha de conèixer a la perfecció les tradicions secretes de la recitació que són trameses de pares a fills i de mestres a deixebles. El recitador és la veu dels ninots.

El recitador declamarà, narrarà, cantarà, i la seva cara expressarà, de manera fugaç o amb insistència, tots els sentiments possibles de qualsevol situació normal o conflictiva: les alegries, els dubtes, les angoixes, les indecisions dels ninots. (el recitador actua amb tot el seu cos, malgrat no poder moure's del lloc que ocupa. Li està prohibit qualsevol tipus d'improvisació i ha d'atenir-se al ritme estricte de la melodia "jôruri").

El samisenista o intèrpret del samisen "tayûtsuke" seua al costat del recitador. Hi ha diversos tipus del samisen. El que s'utilitza pel bunraku és el més gran. La caixa és de fusta, gairebé quadrada. Està coberta de pell de gat. El pal és llarg. Només té tres cordes de seda trenades a diferent gruix i dos ponts.

La gesticulació del semisenista és la contraposició de la del recitador, ja que roman impassible, inexpressiu i només de tant en tant emet crits curts i sons estranys i secs, gairebé grunys, per marcar certs compassos del ritme.

La seva ocupació principal és animar i realçar la seva interpretació del text. Però la seva actuació no és secundària. El pes de la interpretació del recitador i el moviment dels ninots recauen sobre la seva música. No donar una nota a temps podria resultar catastròfic per a tot el conjunt. Això converteix al semisenista en una mena de director del grup.

L'escenari té uns deu metres de llarg per set de profunditat i més de quatre d'alçada.

El tret peculiar del bunraku és l'actuació dels manipuladors a la vista del públic. La mida del ninot és de més o menys un metre. Els ninots femenins són més petits. El manipulador principal sol actuar amb un luxós quimono de cerimònia, kamishimo, i amb el cap descobert (la seva figura està més alçada que la dels seus companys, l'efecte s'aconsegueix amb unes sandàlies japoneses, "geta", de sola molt alta, com els coturns grecs). Agafa el cap, manté l'equilibri del ninot amb la mà esquerra i produeix els seus diferents moviments facials. Amb la mà dreta mou la mà dreta del ninot.

Els altres dos manipuladors van vestits de negre i porten la cara coberta d'una mena de caputxa també negra.

El manipulador segon mou la mà esquerra del ninot.

El manipulador tercer és l'encarregat dels peus. La seva posició és molt incòmoda ja que durant la representació mai no s'està dret.

Es diu que l'actuació d'aquests tres homes sols pot tenir èxit si respiren tots al mateix ritme.

A més dels manipuladors, altres persones col·laboren al desenvolupament de la representació produint efectes especials des dels laterals de l'escenari.

Assistir a una representació de bunraku equival a contemplar la cristal·lització d'una història de mil anys, una manifestació pura de l'ànima japonesa. Perquè el bunraku es basa en l'harmonia d'elements diferents, en la col·laboració sacrificada de diverses persones per assolir una finalitat, la bellesa.

Harmonia i bellesa són els dos móns que el japonès estima més i cerca sens fi.

Fig.6

Fig.7

Fig.8

TEATRE D'OMBRES

La característica essencial dels teatres d'ombres, múltiples i variats, que s'ha desenvolupat en Orient i Occident, es podria resumir en aquests mots: a la banda asiàtica, no molesta que el manipulador pugui ésser vist pel públic, mentre que, a la banda mediterrània, sembla que la il·lusió de l'espectacle quedaria destruïda si el manipulador es deixés veure.

En el teatre d'ombres occidental, la pantalla separa el manipulador del seu públic; en l'oriental, en canvi, l'espectador es pot col·locar al seu gust i pot passar alternativament d'una banda de la pantalla a l'altra.

Fig. 9

INDONÈSIA

Wayang Kulit

El mètode tradicional d'il·luminar la pantalla en les representacions de wayang kulit és l'ús de l'oli de coco, o blencong, penjat de tal manera que enfoqui directament el cap del titellaire. La flama fa unes ombres encisadores i sembla que els titelles bateguin de vida i energia mentre la llum vacil·la a causa del vent. Fa l'efecte que els personatges respirin i es belluguin constantment encara que estiguin palplantats sobre la plataforma de tronc de banana a causa de la il·luminació erràtica de la flama viva.

Fig.10

XINA

Les figures d'estil pequinès són fetes de pell d'ase, perquè se'n poden fer tires més fines que amb d'altres pells mantenint tota la seva força tensional. La pell és tractada de manera que quedi transparent.

Els personatges senzills i amables tenen els ulls ametllats i els trets angulosos. Els de poc fiar, ulls rodons. Els còmics tenen els ulls voltats d'un cercle blanc. El vestuari es basa en la indumentària usual a la Xina des de la dinastia T'ang fins el segle XX. Els detalls del vestuari se subratllen fent alt relleu amb la pell. Les tècniques de baix i alt relleu provenen de l'art de tallar paper. Es feien servir punxons i ganivets fets a mà de diferents mides i formes.

Fig.11

Els colors clars són per als estudiants i les noies. El daurat per la família imperial. Els colors foscos són senyal de vellesa i el negre és per a les classes baixes. Abans és pintaven amb tints vegetals. Ara es pinten amb tinta xinesa. Els encaixos de les figures es cusen amb fil de seda.

Generalment, en les figures d'estil pequinès hi ha deu parts diferenciades: dues cames, el tronc superior i d'inferior, dues mans, dos braços, dos avantbraços, el cap i el coll. Els caps són desmuntables, de manera que els personatges poden canviar de vestuari i un mateix vestit el poden fer servir personatges d'altres obres.

Segons la superstició, quan es guarden, si no es treu el cap, el personatge pot cobrar vida i actuar pel seu compte. Es fan servir tres varetes per bellugar les figures.

La pantalla és de roba de seda, de cotó o paper de mora. S'inclina lleugerament cap el públic, de manera que la força de la gravetat ajuda moure les figures.

La llum es posa entre la pantalla i el manipulador. Abans es feien servir llànties d'oli i ara s'utilitzen fluorescents. La música serveix de fons a l'acció, anuncia les entrades i les sortides i dona relleu a les batalles. Els músics toquen darrera l'escenari i el públic no els veu. El teatre d'ombres constitueix una tradició oral. Les obres es transmeten de viva veu de generació en generació. El repertori d'una companyia de teatre d'ombres podia incloure 500 obres aplegades al llarg de moltes generacions. Les obres, basades en la gran literatura clàssica xinesa, es poden classificar en èpiques, llegendes històriques i rondalles populars.

L'actor del teatre d'ombres instruïa al seu fill, guardant un secret escrupolós sobre les tècniques de manipulació. Hi havia famílies que venien els seus fills com a aprenent d'una companyia de teatre d'ombres, que de vegades contractava orfes com a aprenents. L'aprenentatge era un procés lent, i es necessitaven 20 anys per esdevenir mestre en l'ofici.

TURQUIA

Karagoz

Karakoz és un personatge -ombra- de cuir, amb gep i jaqueta cenyida a la cintura. El trobem a Turquia, Grècia i als països àrabs.

Durant molt de temps va ser considerat com una forma vulgar de diversió popular, els historiadors i assagistes de teatre el tenien ignorat.

Hi ha una llegenda, que vol que el teatre d'ombres hagi nascut sota el regne del sultà otomà Mahmud (no se sap si va ser el I o el II). Malgrat no tenir interès històric val la pena per que va inspirar una de les obres clàssiques del teatre de Karakoz.

Karakoz i Hadj Iwaz (els personatges principals del teatre d'ombres) eren dos companys que explicaven històries a palau. Un dia, el sultà, que estava de mal humor, avorrit de la seva xerrameca, va ordenar que els tallessin el cap.

Passats uns dies, el sultà va reclamar la presència dels dos companys. Ningú no gosava dir-li que els havia fet decapitar. El seu ministre va cridar el cheik i aquest va tenir una idea brillant; va explicar al sultà que els dos companys, avergonyits per haver avorrit el seu amo, no s'atrevien a presentar-se a la seva cort i continuarien les seves xerrameques a una habitació separada de la del sultà per una cortina. Mahmud els podria sentir, veure la seva ombra i ells no passarien vergonya de trobar-se davant el sobirà, al qual, per un instant havien desagradat.

El sultà va trobar agradable la idea. El chaik utilitzant les babutxes i imitant les veus dels altres companys animava les ombres darrera la pantalla.

Fig.12

I així va néixer el teatre d'ombres.

El teatre d'ombres àrab es mira de cara, de la banda de les ombres, l'espectador seu i no és mòbil com el teatre d'ombres de l'extrem Orient.

Les figures són de cuir (de pell d'ase) o de cartró (Tunis), d'uns 20 cm d'alçada se sostenen per mitjà de tiges col·locades horitzontalment en les seves principals articulacions. Tenen les cames lliures i articulades, n'hi ha poques que tinguin el braç articulat a no ser l'heroi principal, el propi Karakoz.

L'ombrista interpreta tots el diàlegs acompanyant-les amb diferents instruments (flauta, tamborí de cròtals i una darbukka), i manipula les figures.

A vegades té un assistent que, d'aquesta manera, aprèn l'ofici. El manipulador d'ombres improvisa el text que, ben transmès de generació en generació, és sempre adaptat en funció del públic i dels esdeveniments locals. La il·luminació la proporciona una llàntia d'oli.

2.2.2. Occident

La història dels titelles en el món occidental comença a Grècia i continua a Roma per després passar a Europa i a la resta del món.

A Grècia van coexistir els titelles amb el teatre d'actors, però relegats a un art menor. La primera referència coneguda de Grècia data de l'any 422 a.c. Xenofont explica la visita d'un titellaire de Siracusa a la casa del ric atenenc Callias. La característica del teatre de titelles de l'època és que estava realitzat per titellaires ambulants i servia majoritàriament per a divertir a cercles selectes de ciutadans, tot i que també es feien representacions en places públiques. El primer titellaire conegut pel seu nom es deia Photino i utilitzava titelles de fil.

Els romans amb la seva conquesta es varen emportar les figures manipulades a la península itàlica. A Roma els titelles van ser una diversió de carrer, que no sempre podien estar en pau amb la censura i repressió de l'imperi. També els sacerdots romans feien servir figures religioses amb mecanismes i tubs per parlar a través d'elles al poble. Quan va caure l' Imperi Romà en el s.V d.c., el cristianisme va ser la religió oficial. Els titellaires feien les seves representacions per carrers i places, i al no poder dominar aquestes petites figures, l'església va utilitzar-les en el seu benefici. En un principi la imatge de Crist era un anyell, però cap el segle VII, va començar a representar-se com una persona. I és aquí on apareixen les primeres figures articulades religioses, en les esglésies de l' Edat Mitja.

Hi ha dos exemples que han sobreviscut als nostres dies: El Crist del poble de Limpas (Santander), que mou les parpelles, els llavis, els ulls i canvia l'expressió de la cara, i el Crist de Burgos, amb el cap i els braços movibles i una pell elàstica com la d'una persona. També hi ha la referència a França de les imatges articulades de la Verge Maria, les Petites Maries, d'aquí el nom de marioneta.

A l' Edat Mitja s'utilitzaven els titelles de fil i els titelles de planxa, que anaven lligats als genolls i es bellugaven amb les cames. Més endavant es van utilitzar els titelles de guant, i les funcions es feien en uns teatrets en forma de castell, d'aquí la derivació de castellet.

També a partir del segle XIV van començar a tenir importància a Europa, els autòmats o teatres mecànics, quasi sempre relacionats amb festivitats nadalenques. Aquesta tècnica sorgida en l'antiguitat, va agafar en aquesta època una gran perfecció. No podem deixar de parlar de la ventriloquia que és d'origen antic. Es troben rastres de l'art egipci i l'arqueologia hebrea. Eurycles d'Atenes va aconseguir ser el més famós i, per això, els ventrílocs grecs van ser anomenats els eurycleides, i, també, engastrímanteis, és a dir, profetes de la panxa. A França, el primer ventríloc conegut com a tal va ser Louis Brabant, criat pel rei Francisco I, en el segle XVI. En la primera meitat del segle XVII, el rei Enric i el rei Carles I, tenien un conseller, el Whisperer (=murmurador).

La tècnica es va perfeccionar en el segle XVIII. També la ventriloquia era coneguda i practicada a l'Índia i a la Xina. A Europa i els Estats Units, la ventriloquia ocupa el seu lloc en els entreteniments populars.

A partir del s.XVII varen sorgir titelles que per la seva popularitat van aconseguir quedar fixats per sempre dins de l'història de la cultura universal. Tenim el Punch and Judy anglès, el Guinyol francès, el Pulcinella italià, el Titella català...

ITÀLIA

Pulcinella

Les màscares italianes són moltes: podríem trobar-ne un centenar. Però la més cèlebre és la de Pulcinella de la Commedia dell'Arte, màscara característica de Nàpols. Aquesta màscara no designa cap personatge artístic determinat, sinó una col·lecció de personatges, units per un nom, per una màscara negra, una camisola blanca i una gorra punxeguda.

Pulcinella, és per tant l'home del poble que viu la seva vida sobre el prosceni d'un teatre. Un home, però, que gaudeix sempre d'una càrrega inesgotable d'ironia vers si mateix i vers els altres.

Vagabund al qual no agrada la fatiga i prefereix anar fent la viu-viu amb el seu personal instint bufonesc, el trobem inicialment fent de bufó, de primer a la plaça i després a l'escena entre les màscares de la Commedia (darrers anys del segle XVI i primers del XVII). Més tard va entrar al teatre de titelles, en principi era de fil i més tard de guant. Amb aquesta darrera forma s'ha estès pel món, exportada, pot dir-se, a centenars de castellets del teatre de titelles.

Una de les primeres imatges del Pulcinella-titella la tenim en un dibuix del segle XVI. Encara no actua al castellet és a la mà del titellaire per cridar l'atenció sobre un producte que vol vendre o per explicar alguna història.

Al teatre de putxinel·lis hi juguen un gran paper les bastonades. Quan Pulcinella intueix que algú li fa una mala passada actua per via directa. Però la seva violència en el nostre teatre de titelles, (en el qual amenaça i bastoneja la gent per qualsevol neciesa), només és per fer riure els espectadors que el miren amb la tendresa que se sent per un infant capriciós.

Fig.13

Pupis Sicilians

L' Opera dei Pupi és el teatre tradicional sicilià de marionetes. Els pupi es diferencien de les altres marionetes pels arguments, la mecànica, l'estil figuratiu, l' organització escènica i la declamació.

La majoria d' arguments són llargues narracions tretes de llibrets procedents de la literatura èpico-cavalleresca, en particular la del cicle carolingi. El repertori comprèn vides de bandits, de sants, esdeveniments històrics i arguments shakespearians. Les cuirasses metàl·liques que tornen esplendents i sorollosos els titelles i la mecànica apta per representar combats amb espasa són peculiaritats pròpies de l' obra dels pupi.

Els manipuladors mouen els titelles, els fan parlar i alguna vegada també els construeixen; pinten les decoracions i els cartells.

Els duels s' efectuen en un teatrí, desproporcionat per la mida del pupi, i entre dos titelles, un cristià posat a la dreta del titellaire i un sarraí a l' esquerra del titellaire.

Dues persones són suficients per a portar un espectacle no massa ambiciós. Quan un personatge no camina, durant els combats pot quedar penjat d' una corda o d' una cadena.

Tots van accionats per dues fortes tiges, una al cap i una altra a la mà dreta, i per algun fil auxiliar, com a mínim per a moure el braç esquerra. La seva estructura és de fusta.

Els pupis de Palerm tenen una mida entre 80 cm. i 1 m. i pesen prop de 8 quilos. Els pupis de Catania tenen una mida entre 1'10 m. i 1'30 m. i pesen prop de 25 quilos.

Fig. 14

L' espectacle és cíclic per encadenar al públic i fer-lo tornar a l' endemà. Els espectadors habituals es coneixen entre ells, discuteixen les aventures durant els entreactes i tal vegada, en acabar, s' esperen per demanar explicacions al titellaire o per criticar-li qualsevol aspecte de la representació.

La durada del cicle és de mesos i és una de les característiques més interessants del teatre de titelles sicilià, conjuntament amb el fet que contribueix a produir una relació molt intensa amb els personatges estimats o odiats.

ANGLATERRA

Punch and Judy

Des de l' època medieval hi ha hagut tradició titellaire a Anglaterra i tenim moltes referències dels titelles a l' època elisabetiana.

Durant la Commonwealth, del 1642 al 1660, el govern purità va tancar tots els teatres, però els dels titelles varen sobreviure i preservar part de la tradició popular.

Quan es va restaurar la monarquia l' any 1660, els teatres d'actors varen obrir les seves portes al públic i els artistes estrangers varen creuar el Canal.

Pietro Gimonde, titellaire de Bolonya, va marxar cap a Anglaterra. El 1662 actuava al Covent Garden de Londres. Va posar-se el nom del seu personatge principal Polichinello, Punchinella i finalment Punch. Una inscripció a la paret de l' església de St. Paul Covent Garden, dona notícia de la primera actuació del titella Punch.

A finals del segle XVII, Punch feia el mateix paper al teatre de titelles anglès que Polichinelle feia al francès; és a dir era el pallaso local de molts espectacles del repertori nadiu.

En aquella època el titella de fil o marioneta era la classe de titella que més abundava. Es controlava des de dalt amb els fils i una tija al cap. Per dissimular els fils al cap de les marionetes, cobrien el prosceni amb una xarxa de cables fins.

Més endavant van evolucionar al titella de guant. Els personatges Punch, parlaven amb una veu forta i estrident. Per fer l'efecte el manipulador utilitzava una llengüeta.

A totes les representacions Punch, sovint acompanyat per la seva muller Judy, tenia el paper principal.

Els castellets de titelles de guant es muntaven a l' exterior dels teatres de titelles de fil o marionetes com a reclam d' allò que hom podia veure a l' interior mitjançant el pagament d' una entrada. En desaparèixer els teatres, els manipuladors varen portar els castellets pels carrers.

La raó de portar Punch pels carrers va ésser, d'origen, únicament econòmica.

L' argument de l' espectacle de guant ha de ser molt senzill ja que, a més de presentar-se davant d' un públic sempre diferent, casual, ha de lluitar amb tots els sorolls del carrer; qualsevol subtilesa en els incidents es perd; l' acció de la representació ha de ser àgil, ha de cridar l' atenció dels vianants i ha d' utilitzar els moviments naturals d' un titella de guant, que són els moviments naturals de la mà de l' home.

L'esquema tradicional de l'obra és el següent:

Punch i Judy ballen junts. Judy deixa el nen a Punch perquè el vigili; Punch juga amb el nen, però aquest no para de plorar i, finalment, Punch el tira per la finestra; Judy torna, pregunta on és el nen (el públic li diu) i agafa un bastó per usar-lo contra Punch, aquest li pren, la bastoneja i la mata, un policia es presenta per agafar a Punch, i també el mata; una altra personatge apareix i també el mata. Punch i el seu amic el pallasso Joey (que no rep mai) s'entretenen a contar els morts. De vegades el fantasma de Judy apareix per fer-li por a Punch. Finalment Punch és agafat i portat a ésser penjat, fa veure que no comprèn que ha de fer i demana al botxí que li ho ensenyi, aquest posa el cap dins del llaç per fer una demostració i Punch estira la corda i el penja; surt el dimoni, però Punch també guanya el dimoni i s' acaba l' espectacle.

Sembla increïble però aquest espectacle se'l rep amb grans riallades.

“Per què riem? No ho sabem. És un misteri de l' ànima humana. Punch omple algun instint profund de la naturalesa humana i que el seu petit drama ha actuat sempre com a agent revulsiu sobre la societat.” *George Speaight*.

També relacionem Punch amb d'altres personatges d' Europa: Guinyol a França. Kasperl a Alemanya. Jan Klaasen a Holanda. Mester Jekel a Dinamarca. Hänneshen a Colònia (titelles de tija). Los Robertos a Portugal. Petrushka a Rússia. A Brasil també va arribar en el s.XIX, amb el nom de Joao Minhoca.

Fig. 15

FRANCA

El Guinyol Lionès

La gana obliga a Laurent Mourguet a manipular els titelles. Després de la revolució del 1789 hi ha poca feina per als obrers de la seda de Lió. Mourguet es fa marxant, ven agulles, perfums, remeis miraculosos...

Cap al 1797, s' estabilitza, és arrencador de dents. A París, al Pont-Neuf, instal·la al seient del dentista un castellet per calmar els clients (com que no existia l'anestèsia, això ja era tradició), i representa Polichinelle. Aquestes representacions superen en qualitat la feina de dentista i el 1804 es converteix en titellaire professional.

Comença a representar el repertori italià i per atreure els vianants accepta un company Lambert Grègoire Ladré. Aquest personatge és cèlebre a Lió i a la seva regió. Es situa davant del castellet, toca el violí, crida l' atenció del públic i dialoga amb els titelles.

Però aquest company té un defecte, li agrada beure i sovint desapareix. Mourguet decideix substituir-lo per un titella modelat a imatge seva: Gnafron. És així com neix el primer titella autènticament lionès.

Més endavant crea un altre personatge substituint a Polichinelle: Guinyol. Aquest protagonista triomfa immediatament. És un reflex fidel d'ells mateixos i dels seus problemes. Els guions giren al voltant de propietaris que exigeixen cobrar i són bastonejats, de magistrats que fan la seva feina i són bastonejats... Sense ser un teatre de pura reivindicació, el teatre Guinyol del 1852 és un teatre de protesta. Napoleó III se n'adona i obliga a tots els titellaires a passar els seus textos per censura. Per primera vegada al teatre Guinyol es redacten obres.

Fig.16

ESPANYA

El Titella Català. Catalunya

El nebot català d'en Punch és en "Titella".

És un pagès català jove, amb aquella barreja d'ingenuïtat i de seny nat, comuns als herois de titelles de tots els països. El seu candor, feliç i content, el porta a tota classe de calamitats de les quals se'n surt amb astúcia, endevinant les estratagemes dels seus enemics o girant-los les truites. El seu vestit es compon de camisa blanca de pagès català sota una armilla descordada, calces de vellut negre, faixa vermella i el més important, una barretina vermella.

Cristeta és la protagonista femenina. Tòfol és el galant curt de gambals. Hi ha el Dimoni i El Guàrdia Urbà, l'únic que parla en castellà.

El titella de guant català, per la seva construcció té unes característiques diferents de les dels altres, per això se l'anomena "tipus català".

El vestit de sota, que es diu "ànima", va afegit a la peça del pit i a les mans. Per tant el titella pot canviar de vestuari. Una de les mans es pot desenroscar i així posar-li garrots o d'altres estris. Aquest titella és anomenat popularment putxinel·li.

Segons explica Joan Amades després d'una forta persecució del teatre de titelles a Barcelona, l'any 1844, va sorgir anys més tard una gran acceptació d'aquest teatre enllaçant amb la tradició popular. Es varen representar obres serioses i còmiques. Moltes peces estaven escrites pels propis titellaires i ells mateixos les escenificaven.

Les obres de titelles del s. XIX, estan escrites en català, encara que es poden trobar moltes d'elles bilingües, de vegades un dels personatges parlava de tal manera que castellanitzava els diàlegs. Va haver-hi a Catalunya diversos locals dedicats al teatre de titelles. Va ser també molt popular la costum de fer representacions al mig d'un parc o en places públiques, on assistien els pares amb els seus fills.

Als Països Catalans tenim els Tirisitis d'Alacant i les Teresetes de Balears. També podem trobar titelles de guant a Espanya: Barriga Verde a Galícia; Don Cristóbal a Castella i la Tia Norica a Andalusia. Cap el segle XVI, van aparèixer a Espanya els primers autòmats.

Fig. 17

Fig. 18

La naturalesa transhumant dels titellaires i el seu constant pas d'un país a un altre, dins del mateix continent europeu o creuant el mar, va contribuir a l'expansió de diverses formes de titelles, que recollint la idiosincràsia de cada poble, s'adaptaven a la seva cultura.

La posició favorable aconseguida pels titelles en el segle XVIII, va traspasar la seva influència al segle XIX. En aquest segle el teatre de titelles, encara que fos un art marginal, va continuar interessant als intel·lectuals i als artistes d'arreu, i la seva proliferació va ser tanta que va començar a ser també un entreteniment per a nens. A part de les figures ja consolidades, van sorgir o es van desenvolupar noves manifestacions de l'art dels titelles que amb el temps van deixar establerta una tradició, com per exemple els pupi sicilians.

Aquest segle va marcar tres línies en el desenvolupament dels titelles: La línia popular, aquesta vessant venia del teatre de titelles tradicional i les companyies actuaven per les places i tenien el recolzament del gran públic. La línia intel·lectual en la que es varen crear noves tendències en la dramaturgia i en l'estètica dels titelles i la línia espectacular en la que la funció dels titellaires era la de sorprendre i esbalair al públic, doncs el truc ho era tot. Aquestes companyies no desenvolupaven l'art dels titelles si no que portaven la mecànica a un alt grau de perfecció, tractant sempre de que el mecanisme dels trucs romangués ocult pels competidors i el públic. (un esquelet que es desmembrava, el Gran Turc que es convertia en sis nens petits, una senyora gorda que es transformava en un globus...). Aquests espectacles es presentaven en cabarets i revistes.

Fig. 19

Fig. 20

A finals del s.XIX, quan els empresaris varen veure que el públic no anava a les funcions dels dies de Nadal, varen inventar uns espectacles amb força tramoia i efectes basats en contes tradicionals coneguts, capaços d'atraure els nens i nenes i els seus pares. Aquest va ser el primer antecedent del teatre infantil, i així l'art dels titelles va ser una alternativa del teatre infantil en front del teatre per adults.

En el segle XX, va ressorgir un teatre de titelles veritablement artístic. Es varen crear grans companyies. Els titelles es varen introduir en els mitjans de difusió massiva, -cinema,televisió-. En aquests mitjans és on es va començar a utilitzar els animatrònics, titelles dirigits per comandaments a distància.

Per altra banda, des de les primeres dècades es va veure la possibilitat de incorporar els titelles en el procés educatiu, i inclús fer-los servir com a vehicle de comunicació en ciències modernes com la psicologia i la sociologia. Els titelles es van unir al creixent desenvolupament del segle.

Fig. 21

Fig. 22

Fig. 23

Fig.24

- *Títeres: historia, teoría y tradición. Freddy Artiles. Ed. Librititeros. 1998*
- *Les grans tradicions populars: ombres i titelles. Monografies de Teatre n.7. Institut del Teatre de Barcelona. Ed. 62 – 1977*
- *El Teatre d'ombres d'arreu del món. Les grans tradicions. Monografies de Teatre n.14. Institut del Teatre de Barcelona. Ed. 62 – 1984*
- <http://j.orellana.free.fr/index.htm>
- *La colección de títeres del Instituto del Teatro de Barcelona. Anna Vázquez Estévez. Revista Galega de Teatro.1997. n.17*

2.3. Tipus de titelles

Guant: La mà es col·loca dins el vestit del titella, gairebé com un guant. Segons la manipulació hi ha diferents tipus:

- *Guinyol o titella francès:* Amb el dit índex s'aguanta el cap, amb el dit gros una mà i amb la resta, l'altra mà del titella.

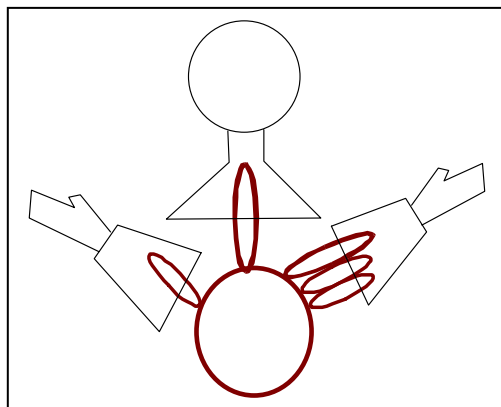

Fig. 25

- *Putxinel·li o titella tradicional català:* Durant molt de temps, a Catalunya, es feia servir una modalitat particular d'aquest titella, el cap del qual s'aguantava amb tres dits a la vegada (índex, cor, anular). I els altres dos dits (petit i gros), servien per moure els braços del titella. Antigament aquests titelles eren de fusta tallada, com petites escultures i pesaven molt.

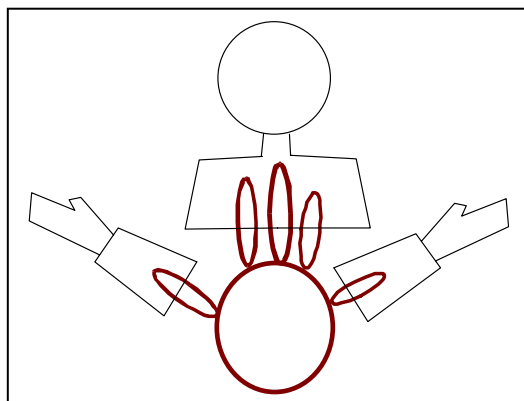

Fig. 26

- *Punch o titella anglès*: Amb el dit índex s'aguanta el cap i els dits cor i gros les dues mans del titella.

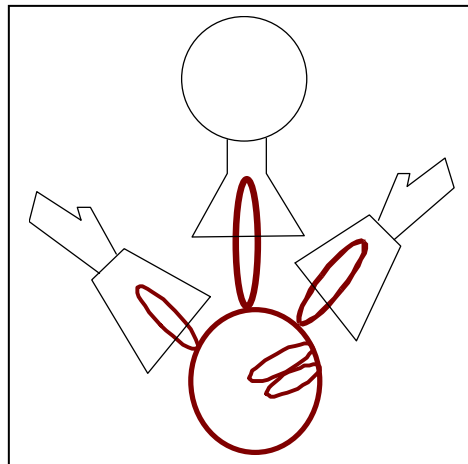

Fig. 27

Dit: Petit titella de guant, que es calça en un sol dit on el cos té un sol moviment.

Fig. 28

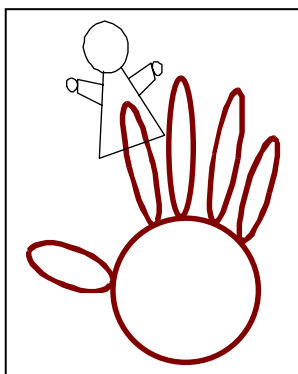

Fig. 29

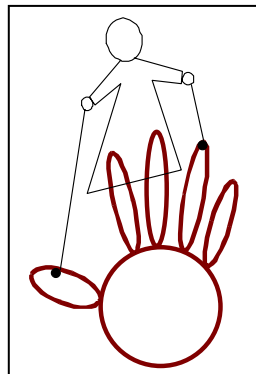

Fig. 30

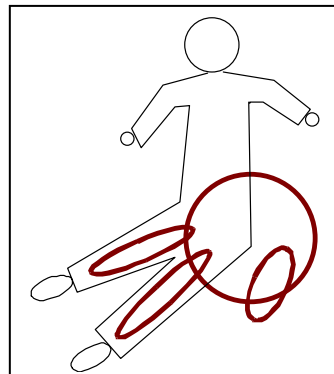
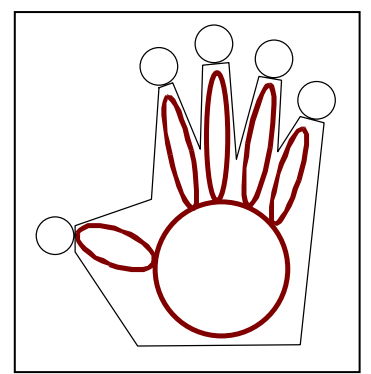

Fig. 31

Muppet: És una simplificació del titella de guant, tota la mà està calçada en el cap del ninot, que obre i tanca la boca.

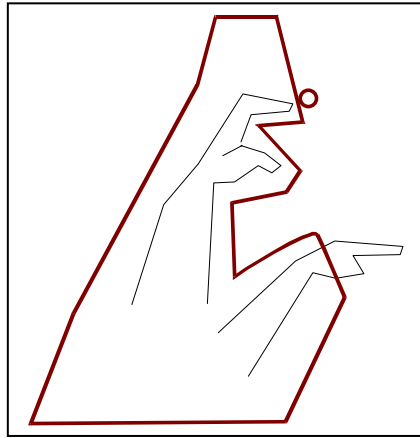

Fig. 32

Marota i de Tija: És un titella manipulat amb una sola tija central. I la mà del manipulador pot ser la mà del titella. De vegades les mans del titella porten dues tiges.

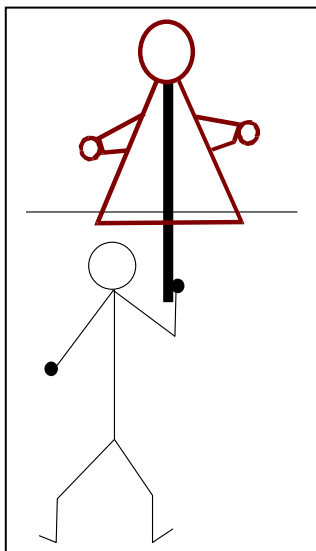

Fig. 33

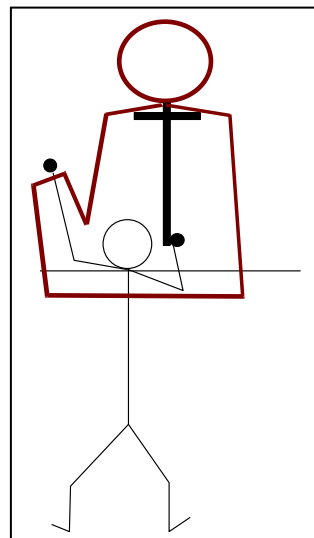
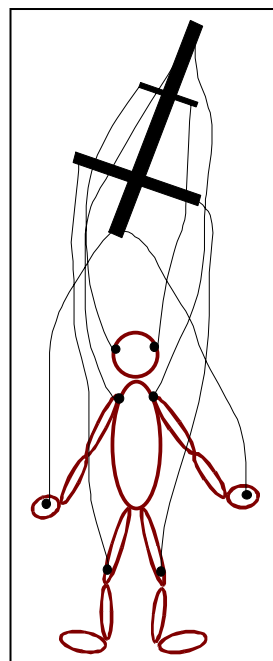

Fig. 34

Titella de fil o marioneta: Consisteix en un ninot articulat, que és manipulat per dalt, mitjançant fils que van a una creu de fusta que té el manipulador a la mà.

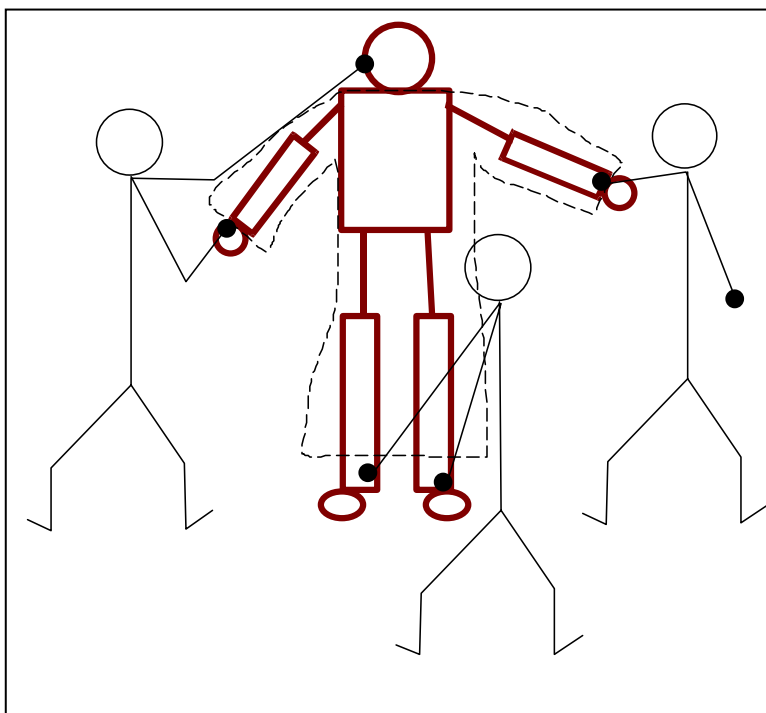
Fig.35

Bunraku:

Aquesta és una tècnica japonesa; el ninot és d'una mida de dos terços de l'home, i manipulat per tres persones: el mestre (20 anys d'estudis), que manipula el cap i la mà dreta, i els ajudants (10 anys d'estudis) que manipulen el braç esquerre i les cames. Acompanyats per un músic que recita el text. També hi ha adaptacions per a un sol manipulador.

Fig. 36

Ombres: Són figures planes, armades sobre una tija, a vegades articulada, que col·locades darrere d'una pantalla i amb un focus de llum es transforma en teatre d'ombres. Quan s'apliquen, a més a més les mans, parlem d'ombres xineses.

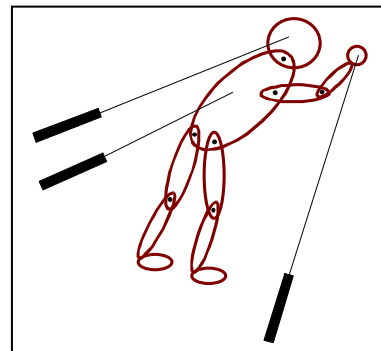

Fig. 37

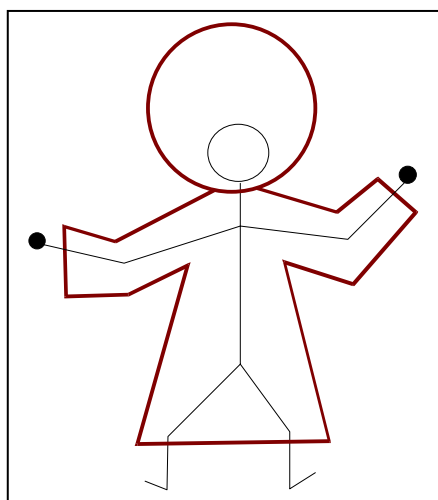

Fig. 38

Cap-grossos: Encara que normalment es fan servir per als cercaviles i festes de carrer, es poden utilitzar en una representació com un titella més. El cos del manipulador es col·loca al interior del titella.

Animatrònics: Titelles manipulats a distància, de vegades dirigits per ordinador i de vegades amb cables electrònics.

Autòmats: Son titelles que van accionats per elements mecànics. No sempre cal el manipulador perquè es bellugin.

Titelles de ventriloquia: Ventriloquia, l'art de llençar la veu, és a dir, que qui parla ho fa de tal manera que el so sembla venir d'una distància o d'una font diferent del que està parlant. Normalment, el ventríloc – manté els llavis molt junts, quasi sense moure'ls – utilitza un titella per mantenir l'atenció del públic i augmentar la il·lusió de que el personatge és el que parla. Quan no fa servir el titella, el ventríloc utilitza algun objecte que, generalment agita, para atraure la nostra atenció mentre ell parla i aconsegueix donar la il·lusió que vol.

Basant-se en aquestes tècniques principals es poden crear titelles mixtes. Per exemple, un titella de guant que el braç es manipuli amb una tija, etc.

3. TERÀPIA AMB TITELLES

3.1. Marc històric

El primer quadre terapèutic en el que va ser utilitzat el titella fou el del psicoanàlisi infantil.

Els titelles varen ser utilitzats com a mètode terapèutic per primera vegada a Suïssa per la psicoanalista d'aquest país, Madeleine Rambert, al voltant de 1930, per tractar neurosis infantils.

Seguint les orientacions d' Anna Freud sobre el joc, i trobant-se amb nens que tenien dificultats de parla, se li va ocórrer la idea d'utilitzar "el joc de guinyols", "El titella és un símbol que tornant al nen actiu, ens permet agafar en viu la seva lògica autística". *Madeleine Rambert*

La utilització psicoterapèutica del titella es localitza entre les dos guerres a EE UU i a Suïssa. El titellaire i psicòleg d'origen alemany A.G. Woltman va col·laborar amb la psiquiatra americana Lauretta Bender a l'hospital Bellevue de Nova York per ajudar a nens que presentaven greus desordres de comportament i de personalitat. Van publicar la seva experiència en 1936, i és sens dubte el primer article sobre titelles terapèutics.

En 1938, Madeleine Rambert també escriu un article a la "*Revue française de psychanalyse*" sobre la seva experiència, a propòsit dels jocs del guinyol. L'article s'anomena: "*Una nova tècnica en psicoanàlisi infantil: el joc dels guinyols*". A propòsit de l'article ens diu:

"El Titella és un mitjà de transferència preciosa que facilita l'expressió dels sentiments inconscients del nen. És d'alguna manera el cos material en el que el nen projecta la seva ànima".

En articles escrits per Madeleine Rambert, exposa els valors terapèutics atribuïts als titelles:

- valor del joc com a mitjà d'expressió i d'investigació
- valor emotiu de transferència
- valor catàrquic del joc del nen on expulsa les emocions

El terme catarsi "katharsis" ve de la tragèdia grega, quan a ella es refereix Aristòtil. Es fa servir aquesta paraula per designar l'efecte que exerceix la tragèdia en els espectadors. La tragèdia amb el recurs a la pietat i al terror, aconsegueix l'expurgació d'aquestes passions. Catarsi en Aristòtil, és la purificació psicològica pel terror i la pietat.

La teràpia catàrtica o mètode catàrtic consisteix en que l'efecte terapèutic buscat és una "purga", una descàrrega adequada als efectes patògens. La cura permet al subjecte evocar o inclús reviure els successos traumàtics als que estan lligats aquests afectes, i aconseguir una descàrrega d'aquests per les vies normals, com el plor.

Madeleine Rambert, en el seu article, també fa referència a una autora del segle XIX, apassionada dels titelles i teòrica dels seus efectes: George Sand. Aquesta autora amb el seu fill Maurice, va fundar el teatre de titelles de Nohant, on venien a veure'l celebritats del moment. Va publicà records d'aquesta activitat.

També va fer d'un titellaire, el protagonista d'una de les seves novel·les. "L'home de neu" (1958), on descriu el mecanisme de projecció del titellaire sobre el seu titella i l'alegria per la identificació amb els espectadors. Són precisament aquests dos aspectes en que es basa la pràctica de Madeleine Rambert (en el primer aspecte) i de A.G. Woltman (en el segon).

En 1950, sempre en el quadre de la psicoteràpia infantil, Serge Lebovici reflexiona sobre el paper del terapeuta i la relació amb el nen. Creu que el terapeuta ha de participar activament en la teràpia.

"El caràcter essencial dels tractaments portats a terme amb l'ajut de titelles, ens ensenyen que el nen està susceptible d'exterioritzar els seus conflictes i els fantasmes interns, ajudat per la ficció simbòlica i refugiant-se en aquesta ficció."
Serge Lebovici (1950)

La seva contribució important va ser reflexionar sobre la intervenció o no intervenció del terapeuta en la teràpia amb titelles.

"La transferència és difícil d'analitzar, dons la intervenció del terapeuta en la producció del nen vindria a modificar "simbòlicament" el contingut dels temes que preocupen al nen i que posa en escena amb el seu titella. Per altra banda, la no intervenció, no permet o difícilment, una transferència positiva."

En quan al psicodrama, és una activitat projectiva, tenint com a suport la relació d'un objecte mediador amb una forta connotació lúdica.

A Anglaterra, des del 1943, articles sobre teràpia amb titelles han estat publicats en el "Puppet Post" i en els diaris de "L'association sur la marionnette éducationnelle"

Al final dels anys 1960, els Drs. W.M. Pfeiffer (Université clinique. Erlanjeu) i Militiae Petzold (Fritz Perls Institut Düsseldorf) van publicar a Alemanya, articles i llibres sobre el tema. Més tard, aquestes tècniques s'han desenvolupat en la majoria dels països d' Europa i a l'altre banda de l' Atlàntic.

Els titelles han estat utilitzats en el psicoanàlisi infantil fa uns 77 anys i amb psiquiatria d'adults fa uns quaranta dos anys.

Al cap del temps el titella com a mitjà terapèutic es troba en diversos sectors de intervenció: psicoteràpia, ergoteràpia, psicomotricitat...

En psicomotricitat és un factor de reeducació dels aspectes psicomotors de la personalitat, estimulant l'organització temps-espai, les coordinacions perceptivo-motrius, la interiorització de l'esquema corporal, i agafa valor de socialització en el joc teatral.

L'any 1978 es crea a França, "Marionnette et Thérapie" fundada per Jacqueline Tochette, la primera associació amb la idea de la necessitat d'un lloc de trobada entre titellaires i terapeutes a fi de posar en comú cada un d'aquests dominis específics. És una aliança de dos professionals que tenen cadascun la seva tasca específica i que no han d'anar enfrontats l'un amb l'altre, si no que han de treballar en el mateix sentit per ajudar a certes persones en dificultats. Actualment la seva presidenta és Madeleine Lions (titellaire).

Els objectius d'aquesta associació són la de **formar**, a través de cursos, jornades..., **informar**, mitjançant conferències, trobades nacionals i internacionals i **difondre**, amb el butlletí trimestral "Marionnette et Thérapie" de la col·lecció del mateix nom.

Organitzen col·loquis internacionals cada tres anys al Festival Mondial des Théâtres de marionnettes a Charleville-Mézières a França.

És una ocasió per trobar-se titellaires i terapeutes de tot el món que utilitzen els titelles d'una manera diferent. Aquests intercanvis són molt enriquidors ja que permeten tenir coneixement de persones i experiències d'altres associacions.

Arrel d'aquesta primera associació a França, s'han creat al voltant del món, moltes associacions amb la mateixa finalitat: Japó, Espanya, Itàlia, Bulgària, Brasil, Portugal, Canadà, Hongria, Suïssa, Líban...

Aquestes associacions són totalment autònomes.

- *Pierrette Salvage. Collection Marionnette et Thérapie n.20. Paris 1988*
- *Pascal Le Maléfan. Revista Enfances et psy. Dossier "Jouer" n.15. Post-Scriptum*
- *Madeleine Lions. Association Marionnette et Thérapie*
- *Hartmut Topf. Collection Marionnette et Thérapie n.3. Paris 1978*

3.2. Formació

Actualment no hi ha cap estudi reglat sobre teràpia amb titelles o l'ús del titella en l'educació. El que si trobem són cursos i trobades de formació per a professionals de l'educació, psicòlegs, sanitaris, metges...organitzats per associacions de marioneta y teràpia, en els que imparteixen les classes, professionals qualificats en la matèria.

També s'organitzen altres cursos en llocs dispars: universitats, casals, centres cívics, escoles...Tots acostumen a ser iniciatives privades y la seva realització és de curta durada. De vegades estan subvencionats per entitats públiques.

Si algú vol obtenir informació sobre formació de teràpia amb titelles pot dirigir-se a "Marionnette et Thérapie" de França.

En aquesta associació tenen una base de dades actualitzada sobre formació:
<http://marionnettetherapie.free.fr/index.htm>

Organitzen cursos i jornades que de vegades tenen l'ajut de L'INJEP (Institut national de la Jeunesse et de l'Éducation populaire) que és un Departament del Ministeri d'Educació Nacional de França. Aquesta associació publica un butlletí trimestral des de l'any 1982. També ofereixen una col·lecció de quaderns anomenats: Collection "Marionnette et Thérapie"

Aquí hi ha una llista de llocs on també es pot aconseguir informació sobre formació:

ARGENTINA : Gabriela PISANO, Buenos Aires gpisano@peralta.edu

FRANÇA: institut@marionnette.com
<http://www.marionnette.com>

BÈLGICA : Hubert ROMAN, Fortville

BRÀSIL : Ass. "Marionnette et Thérapie" (Elisabete BOLFERR), Curitiba
marionete_terapia@yahoo.com.br
Eveline CARRANO PORTO, Rio de Janeiro

BULGÀRIA: "Association Bulgare Marionnette et Thérapie"
(Aglíka IVANTCHEVA), Sofia

ESPANYA :
Ass. "Marioneta y Terapia" (Silvia BIERKENS), Barcelona. sbiereks@terra.es

ESCAT (Escola de Sicodrama de Catalunya,
D' Ernesto FONSECA FÁBREGA), Barcelona. <http://www.escat.org/>

"Centro de Documentación de Títeres" (Concha de la Casa), Bilbao.
http://www.pantzerki.com/interiores/home_fr.html

"Centro de psicodrama" (Dr Jaime G. ROJAS-BERMÚDEZ), Sevilla.
rojasbermdez@netscape.net

ITÀLIA :

Ass. "Burattini e Salute" (Corrado VECCHI), Parma
<http://www.burattiniesalute.it/>
info@burattiniesalute.it

"Arrivano dal Mare !" (Stefano GIUNCHI), Cèrvia
<http://www.arrivanodalmare.it/>
compagnia@arrivanodalmare.it

Mariano DOLCI, Pisa. mariano.dolci@comune.re.it

JAPÓ:

"Japanese Puppet and Therapy Association" (Maki KOHDA), Tokyo
Yoshihide TAKAESU, Okinawa
MINAMI TOSHIBA, Nagoya

LÍBAN :

Karim DAKROUB, Beirut. dakroub@cyberia.net.lb
www.khayalart.org

CANADÀ. Quèbec :

ÉNAM (École nationale des Arts par la Marionnette, Paul-Guy TREMBLAY -
Richard BOUCHARD), Chicoutimi

SUÏSSA :

Ass. "Marionnette et Thérapie Suisse romande" (Françoise ARNOLDI-
DESSIEX), Saubraz. farnoldi@sefanet.ch
www.puppenspieltherapie.ch.
Cecilia BLOCH, La Chaux de Fonds

ÀFRICA. Togo:

Joseph AGBOLO, Lomé
Adama BACCO, Lomé. Companyia BOUAM
Vicky TSIKPLONOU, Lomé. Compagnie EVAGLO evag_lo@yahoo.fr

TUNIS :

Habiba JENDOUBI, Tunis. domia@care2.com

3.3. Tècniques i discapacitats

Es pot afirmar que quasi la totalitat de les malalties mentals o handicaps psíquics poden ser objecte d'una teràpia amb titelles. Passa el mateix amb els handicaps o discapacitats físiques. Tampoc no sembla que hi hagi un límit d'edat per utilitzar els titelles en les teràpies.

Els materials que s'utilitzen per la construcció dels titelles acostumen a estar adaptats al tipus de discapacitat, poden ser lleugers o pesats segons la finalitat en la utilització.

Segons els objectius marcats en la teràpia, la construcció pot ser senzilla –es vol un resultat ràpid–, o de vegades pot ser més elaborada per realitzar una observació acurada del procés creatiu i del treball psicomotriu.

Albert Bagno fa la següent classificació d'utilització de tècniques per les diferents discapacitats:

- *Marioneta o titella de fil:* per handicaps físics, en particular les persones que no poden utilitzar ni les cames ni el tronc.
- *Titelles de taula:* per handicaps físics, en particular cecs o persones amb poca vista.
- *Titelles de guant:* per handicaps mentals, essencialment nens petits.
- *Marotes:* per handicaps mentals adults.
- *Ombres:* per handicaps mentals greus.
- *Marotes a cornet:* pels nens portadors de handicaps físics o mentals, o els dos a la vegada o que tenen una habilitat reduïda.

Aquesta llista ha estat confeccionada l'any 1985. Encara que ens serveixi com a indicatiu, a hores d'ara resulta incompleta.

Des d'aleshores s'han fet multitud de noves d'experiències, s'han descobert materials inèdits i tècniques mixtes insòlites. Segons les discapacitats podem veure que s'han fusionat tècniques per facilitar la manipulació i aconseguir desenvolupar la comunicació i la creativitat.

Per exemple s'ha comprovat que les persones amb discapacitat auditiva passen espontàniament de la marota al titella de fil.

El titella de fil disposa del cos sencer, la expressió és total i no és solament una marioneta que parla. De fet la boca del titella interessa molt poc als sords, més aviat és l' expressió. Pot ser que sigui per això, aquest interès en el titella de fil.

Pels problemes de parla s'han utilitzat els muppets perquè el moviment articulat de la boca permet treballar la vocalització.

També hi ha titelles a vista que son manipulats amb un pal al cap, en la nuca i un altra sobre el braç. Son titelles que coordinen be els moviments, perquè poden fer inclinar el cap, el cos, pujar el braç, caminar... Son importants per un nen que no conegui be el seu cos. Pot aportar moltes coses en psicomotricitat.

Aquí tenim una altra classificació dels instruments titellaires segons la distància més o menys gran que els separa del cos del manipulador, segons Mariano Dolci.

“L' instrument més proper és la màscara, espècie de doble de la pell de la persona que la porta. Després està el titella de guant, doble pell, però d'un òrgan descentrat: la ma.

Més lluny encara, el titella de tija, que la ma del manipulador es limita a sostenir, a continuació el puppi sicilià, clarament separat del manipulador, però que no obstant roman sòlidament lligat a través de dues tiges de ferro que formen un cordó umbilical. Finalment l'extrem seria, el titella de fil o marioneta.

Tota aquesta classificació es pot prolongar en un sentit o un altre: per una part la pintura facial, el tatuatge, per altra, el robot teledirigit o animatrònic.

Podríem esquematitzar les coses d'aquesta manera: al recórrer la sèrie des de la màscara fins al titella de fil, s'estimulen els processos de projecció, en detriment dels d'identificació, que s'inhibeixen. En sentit contrari, és a dir, del titella de fil a la màscara, són els mecanismes d'identificació els que es reforcen en detriment dels mecanismes de projecció.

Examinem, dons, els dos extrems de la sèrie: amb la màscara tenim el màxim de tendència a la identificació i el mínim a la projecció, el que significa que la persona que porta la màscara tractarà d'identificar-se amb el que representa. El manipulador d'un titella de fil, al contrari, experimenta menys aquesta tendència a identificar-se amb un ser distanciat –i que marca constantment la separació, en certa manera, a través de l'enviament de senyals: “tingues cura, no m'aguantis tant alt, tampoc tant baix, fes-me dir alguna cosa,...

Un s'identifica menys amb un titella de fil, però el dirigeix una mica més.”

Alguns nens amb discapacitats poden escollir d'una forma natural i espontània la tècnica titellaire que millor els hi va per la seva discapacitat, però de vegades es necessari que els terapeutes o mestres seleccionin la tècnica perquè els alumnes no estan en condicions de triar.

És important descobrir si una tècnica titellaire és millor que una altra pels nens amb handicaps i quines conseqüències té el fet de canviar de tècnica sobre l'expressió general. Per tant és indispensable que l'educador tingui coneixement dels diferents tipus de manipulació de titelles.

- *Albert Bagno (Titellaire). Merate (Itàlia). Collec Marionnette et Thérapie n.18. Paris 1985*
- *Mariano D'Iolci. Revista Puck n.3 Institut Internacional de la Marionnetta. Charleville. 1992*

3.4. Enfocament de les teràpies: castellet, construcció, manipulació, funcions del terapeuta.

Hi ha algunes preguntes que estan en el aire quan es realitza teràpia o intervencions amb titelles. Els mestres, educadors i terapeutes han de tenir clares les seves respostes.

- La manipulació ha de ser a cara descoberta o dins d'un castellet (teatrí de titelles)?
- Els malalts o persones amb discapacitats han de construir ells els titelles o se'ls hi ha de donar fets?
- El mestre o terapeuta ha de participar en la fabricació mentre els nens també fan el seu propi titella?
- És necessari en la fabricació orientar-los pas per pas?
- El mestre o terapeuta ha de participar en la dramatització?

A continuació faig un recull d'algunes opinions i contestes de les qüestions plantejades:

En quan a la funció del castellet o teatrí de titelles:

Segons Madeleine Lions, *“El paravent del castellet permet moltes vegades, a les persones més tímides, a les més inhibides, poder dir coses del inconscient que són l'origen del problema. Però hem de tenir clar que parlar alleugera però no cura.”*

Segons Pierrette Salvage, *“La funció principal del castellet és la de delimitar una àrea de joc en la que el nen tindrà de tot per poder crear. El castellet representa d'alguna manera el límit entre la vida real i l'imaginari. El castellet fixa igualment un “dins-fora”, és un embolcall que protegeix el nen de la realitat exterior, i que permet la relació amb els altres, a través del titella.”*

Segons Alba Juanola, psicòloga, a propòsit del psicodrama, diu: *“Durant la dramatització, de vegades l'escena jugada en el context dramàtic, adquireix una tensió emocional intensa, que no permet al pacient continuar en el joc. És aleshores que el director ha de transportar l'escena darrera el teatrí i continuar-la amb els titelles, on s'obté així una reducció de l'ansietat i un espai dissentit, que permet al protagonista continuar l'escena sense dificultat. Una vegada que aquesta etapa ha estat superada es pot continuar el joc, cara a cara.”*

Hi ha experiències que constaten que els/les nens/es psicòtics/es no volen fer aparèixer el titella sol (i ells darrera del castellet) volen també que se'ls vegi a ells.

El castellet pot ser un mecanisme de defensa del pacient i del terapeuta, però alhora també en algunes circumstàncies esdevé un handicap per l'evolució de

la teràpia. Penso que els professionals han d'observar les variables que convergeixen en la persona subjecte de la teràpia (discapacitat, estat actual de la persona, objectiu de la sessió...) i decidir la utilització o no del castellet segons els coneixements tècnics i la intuïció del moment.

En quan a la construcció dels titelles

Fabricar el propi titella permet sens dubte una millor projecció de si mateix en l'objecte. Els problemes interns de la persona, els conflictes sembla que ressaltin a través de les formes, les expressions donades als titelles, evidencien la realitat pel terapeuta com pel pacient, ja que realitza el personatge una mica com el seu doble.

També crear un titella suscita tot una gama d'emocions anant des del plaer fins a la decepció. Malgrat les dificultats "tècniques" que es poden trobar, (la no adequació entre el que s'havia pensat fer i el que ha sortit de les nostres mans, la sorpresa a vegades feliç davant la nostra realització, el pes del atzar...), no deixa al seu creador indiferent. Sempre hi ha un sentiment de rebuig o de possessió. I totes aquestes actituds han de ser observades com a treball de la teràpia. Així mateix el fet de construir el titella facilita la manipulació d'aquest, gràcies a la familiaritat aconseguida durant el temps de construcció.

Tècnicament crec que el terapeuta o mestre ha d'ajudar a la construcció del titella, en cap cas en la part artística. És important que l'educador es fixi uns objectius en quan a la construcció. Vol deixar al pacient lliure per crear el seu personatge ? o per contra, Vol guiar-lo perquè l'interessa que descobreixi, per exemple, les parts del cos?. Tota participació està en funció de la finalitat de l'activitat.

Segons B.Jost, "Els titelles ja construïts permeten una projecció dels fantasmes segons quins siguin els que el pacient triï. Però hi ha el perill que la persona sigui influenciada per l'atractiu de la fada, de la bruixa o d'altres, i aleshores no és una decisió interna si no mediàtica, i les possibilitats de resultats són més limitades.

Per minvar aquesta influència és necessari tenir un gran mostrari de titelles per escollir.

Existeixen igualment titelles neutres, és a dir, personatges que no representen una funció determinada. Aquests semblen més interessants, ja que permeten posar ràpidament en escena situacions pròpies de problemes del pacient relatius a la família, al treball, a l'escola. En efecte, el pacient pot amb el titella definir la seva qualitat, el seu paper, la seva funció: pare, mare, nen, metge; o atribuir poders imaginaris a través del titella que batejarà com a fada, bruixa, mag..."

També cal dir que depèn de la situació i les característiques de lloc on es realitzi la teràpia, no és adequat la construcció del titella pel pacient. Parlo, per exemple, d'experiències realitzades en hospitals on el temps i l'espai és limitat.

La qüestió no està resolta, alguns professionals prefereixen un sistema o un altre per raons tècniques, pràctiques o materials. Cada mètode té els seus avantatges i els seus inconvenients.

En quan a la participació del terapeuta en la dramatització

En aquesta qüestió tampoc hi ha una directriu clara. Hi ha qui pren el paper d'observador per després prendre les decisions adequades per la continuació de la teràpia, i hi ha qui participa activament en el desenvolupament de la dramatització per dirigir l'acció cap a una finalitat concreta plantejada abans de la sessió.

Els dos comportaments poden ser beneficiosos pel nen o pel pacient, sempre i quan, el terapeuta no s'involucri personalment en l'afer.

Els terapeutes han de crear situacions en les que puguin emergir a la superfície de la consciència del subjecte, manifestacions rebutjades de conflictes psicoafectius, però mai participar com a subjecte actiu. S'ha de mantenir la distància teatral que permet als actors salvaguardar el seu jo. Si no es fes d'aquesta manera la teràpia seria contraproduent pel pacient i pel terapeuta.

És essencial que la persona que condueixi la sessió domini els mecanismes dramàtics del joc teatral per controlar la situació i treure resultats òptims.

Quan es planteja una teràpia, un treball d'aprenentatge o una reeducació amb titelles, si el mestre, terapeuta o educador no tenen la formació adequada, seria bo poder gaudir de la col·laboració de professionals que dominin l'art del titella, per aportar tota la tècnica necessària per aconseguir els objectius satisfactòriament.

També cal tenir en compte que una teràpia ha de tenir una dimensió temporal. Ha de comportar un límit en el temps, no pot continuar indefinidament.

Com qualsevol altre tipus de teràpia, en tot el procés, a part de tractar el trastorn del nen o pacient, s'ha de tenir en compte els problemes que deriven en el seu entorn proper (pares, família, companys de classe...).

Acabaré aquest apartat amb una reflexió de Mariano Dolci:

“La particularitat comú als titelles consisteix en exigir la paradoxa següent: un objecte que al mateix temps és i no és. Està clar que el que veig és un llop, però no és veritablement un llop, perquè veig clarament que es tracta de paper maché i tela. Aquesta paradoxa s'ha de respectar i mantenir sempre.

Saber suportar una paradoxa sense voler-la resoldre a tota costa és la base de la intel·ligència humana; és el que fa possible el símbol, la metàfora, la hipòtesi, etc...El mirall planteja el mateix problema: “Això que veig soc jo però no soc jo”. El nen no arriba a controlar aquesta situació de cop, perquè l'esforç que requereix és considerable.

Davant els titelles, el nen passa de vegades d'un extrem a l'altre, amb oscil·lacions cada vegada més curtes, per finalment acceptar la paradoxa i començar a divertir-se.

Això és el que precisament no estan en condicions de fer molts malalts mentals. Alguns cauen en: "no és això", no comprenen perquè es parla amb un tros de drap a la mà i perquè se'ls hi dona un altre a ells.

No perceben cap identitat en aquests draps i quan accepte respondre, sempre ho fan directament. Altres, al contrari, semblen caure en la trampa de l' "és" i es sorprenen de que el seu ninot no parli sol, arribant inclús a preguntar-li perquè no ho fa."

- *Madeleine Lions (Titellaire). Paris. Associació "Marionnette et Thérapie"*
- *Pierrette Salvage.(Psicomotrista). Collection Marionnette et Thérapie n.20. Paris. 1988*
- *Ursula Tappolet. Genève. Collection Marionnette et Thérapie n.15. Paris. 1983*
- *B.Jost.G.Brossard. Collection Marionnette et Thérapie n.6. Paris. 1979*
- *Mariano Dlolci. Revista Puck n.3 Institut Internacional de la Marionnetta. Charleville. 1992*

4. EXPERIÈNCIES DE TERÀPIA AMB TITELLES

Tot i que el tema de la llicència és de la utilització dels titelles com a teràpia en les aules d'EE en les escoles ordinàries, el material que he trobat en quan a experiències en altres àmbits, és tant interessant, que li he dedicat un apartat.

Moltes de les activitats amb titelles en hospitals, en centres d'EE, en escoles...poden servir de base per realitzar activitats a les aules d'EE, ja que molts trastorns dels que parlen, són els mateixos que ens trobem a les nostres aules.

A continuació us presento un seguit d'experiències realitzades per professionals de l'educació, de la medicina i voluntaris, distribuït per països i anys, partint de l'any 1979, que és quan van començar els congressos oficials de Marioneta i Teràpia, fins el 2007. Generalment el treball es fa en equip i de vegades els grups són multidisciplinars i estan formats per psicòlegs, psiquiatres, sanitaris, educadors socials i titellaires.

Probablement hi ha més experiències arreu del món, però aquestes són les que estan publicades. A Catalunya i a la resta d' Espanya no existeixen publicacions sobre el tema i en aquest sentit aquest treball omplirà un buit important.

4.1. EUROPA

4.1.1. Escòcia

AJUDA ALS NENS AMB CÀNCER. UTILITZACIÓ DELS TITELLES

Sra. Mickey Aronoff. Titellaire (1)

ochoyluna@yahoo.com

Fig. 39

Va ser directora del Centre Escocès de Màscares i Titelles. Actualment és assessora de teràpia dels titellaires americans. Des dels anys 70, aquesta titellaire és dedica a preparar els nens per a la cirurgia i per les exploracions traumàtiques utilitzant els titelles. Segons Aronoff, els hospitals són llocs que provoquen estrès. El temps és un enemic i s'ha d'aprendre un mitjà ràpidament accessible per superar el problema.

“Els titelles ajuden als nens i a les famílies a comprendre el que passa i perquè. L'objectiu del treball és el de disminuir la por a través del

joc interactiu dels nins, per poder ensenyar els nens el fet d'estar malalts i el procés del seu tractament. D'aquesta manera, poden aprendre tècniques per fer front a la malaltia. Com a instrument sobretot privat d'amenaces i expressiu permeten una manifestació més lliure en quan als problemes associats amb les malalties mortals.

Per exemple, utilitzant els titelles, he ensenyat a nens que és una punció lumbar i també les tècniques de relaxament.

Amb els titelles comencem a introduir les realitats dures, els equips mèdics, les agulles que causen dolor...És un instrument per l'intercanvi, per la comprensió, un útil que parla en lloc de la veu.”

Un dels jocs que utilitza aquesta titellaire per preparar els nens, és l'escenificació dels tractaments amb els titelles, en els que de vegades el metge és el propi malalt.

Els titelles no els construeixen els nens. L'objectiu és preparar-los pel procediment, no fer el titella en sí, ja que el temps és limitat. Potser en els llocs on els nens estan menys malalts, poden construir els titelles, però no a la clínica. Mickey Aronoff també ha treballat en presons, preparant els reclusos per la seva sortida al carrer.

(1) MARIONNETTE ET THERAPIE. VIIème COLLOQUE INTERNATIONAL Número 25 – 1995

4.1.2. Itàlia

a. LES OMBRES A L'ESCOLA BRESSOL I AL PARVULARI

Sr. Mariano Dolci. Pedagóg i titellaire. (2)

mariano.dolci@comune.re.it

Fig. 40

L'any 1970 va començar a treballar en les escoles de Reggio Emilia (Itàlia), portant els seus titelles de classe en classe i oferint als estudiants una nova forma d'expressió o de llenguatge.

“L'interès per les ombres en general, i per la pròpia en particular, ha suscitat en totes les cultures una gran quantitat de conceptes màgic-religiosos, de tabús i de supersticions. Podem assenyalar també que cada generació d'infants redescobreix l'ombra i el plaer de jugar-hi.”

Segons Dolci, *“Aquest interès per l'ombra no desapareix del tot en els adults. A tots nosaltres se'ns ha acudit alguna vegada d'aturar-nos al carrer per observar l'ombra estranya d'un reixat de ferro forjat o la d'un estol de coloms en vol. A més, quan la pel·lícula es trenca al cinema, es gairebé inevitable que damunt la pantalla, encara il·luminada, apareguin ombres de mans.*

És un gest al qual molts no renunciem i que ens ve de molt lluny, d'una recerca iniciada en la nostra infantesa i que expressa el desig d'afirmar la pròpia existència, a nosaltres mateixos i als altres.

Tenim, en l'ombra, la possibilitat d'acostar-nos a qualsevol cosa important per a cadascú de nosaltres. Per això, de vegades ens ha estranyat el poc que han estat utilitzades les ombres a les escoles malgrat la senzillesa dels mitjans necessaris per a produir-les.”

Mariano Dolci quan treballa les ombres a l'escola bressol i al parvulari, proposa fer perdre la por a la foscor amb activitats abans de realitzar les activitats amb ombres (agafa lots i entra en una cambra fosca, encén i apaga les llums de la classe...).

Pel que fa a la pròpia ombra, es pot jugar al sol.
També agafen trossos de paper foradats i els enganxen a les finestres o prop d'una font lluminosa, també afegeixen transparències de colors.

A continuació hi ha un llistat de preguntes per fer als nens que Mariano Dolci amb ajut dels educadors ha confeccionat:

- 1) Què és això que tens aquí davant?
- 2) Què fa ombra? D'on ve l'ombra?
- 3) On es veu l'ombra quan es veu? On es veu l'ombra a la nit?
- 4) T'agrada tenir ombra? De què està feta?
- 5) Es pot tocar? Es pot trencar? L'ombra fa olor?
- 6) Que et sembla... l'ombra menja?... l'ombra dorm?
- 7) Podries conèixer un amic per la seva ombra? Per què? Com ho saps?
- 8) Si traiem la taula on es veu la teva ombra, que passarà?
- 9) Les ombres sempre van per terra? Et pots separar de la teva ombra?
- 10) I si corres? I si la talles amb un ganivet? I si la trenques a trossets? I si l'enganxes amb claus? Si et treus les sabates, l'ombra et continua seguint?
- 11) Si la tapes amb un drap o una manta, encara es veurà?
- 12) Que farà l'ombra si dono voltes? Si pujo a una cadira? Si faig tombarelles? Si vaig amb cotxe, vaixell, avió? Si nedo... on es veu l'ombra?
- 13) Si l'ombra és davant meu i jo vaig cap a la porta... que passarà amb l'ombra quan arribaré arran de porta, pujarà per la porta o passarà per sota?

Fig. 41

Un altre exercici proposat és el de fer passar nens darrera d'una pantalla il·luminada i que la resta endevini per l'ombra quin company és. Més endavant poden començar a endevinar activitats (menjar, pentinar-se...).

També dibuixen, el retrat, el perfil del company en una cartolina negra, es retalla i després l'enganxen en una blanca.

“les grans qualitats de les ombres són la bidimensionalitat i la proporcionalitat geomètrica”

També ha construït un rellotge de sol molt senzill, una oreneta retallada i enganxada al vidre d'una finestra encarada al sud, segons on va l'ombra els nens saben quan han de sortir al pati, o quan els vindrà a buscar la mare.

“d'aquesta manera es pot explicar a un nen que plora que aviat vindrà la mare”

“A través de les ombres també es poden treballar conceptes a l'escola primària i secundària, per exemple, es possible mesurar l'alçada d'una casa o d'un arbre sense necessitat de pujar-hi, l'amplada d'un riu... Fent un incís, assenyalem que aquest és encara el procediment amb què es calcula l'alçada de les muntanyes lunars.”

b. TRACTAMENT AMB TITELLES EN EL MARC D'UN HOSPITAL PSQUIÀTRIC PER ADULTS

Sr. Mariano Dolci. Pedagóg i titellaire. (3)

Mariano Dolci anava dos cops per setmana a experimentar amb titelles a l'Hospital psiquiàtric de Reggio Emilia. En aquest centre hi havia prop de 900 persones adultes.

Després de dos anys li van proposar de treballar conjuntament amb un metge psicoanalista, una assistenta social i infermeres.

Mentre ell feia les activitats amb titelles, l'equip sanitari es dedicava a observar el joc amb les figures, examinar les conseqüències, descobrir les eventuais contraindicacions i orientar les activitats.

Primer construïen els titelles, després els accessoris.

Quan acabava aquesta fase hi havia la presentació i manipulació dels personatges. Cadascú presentava el que havia construït. Després es feien les històries improvisant.

La primera experiència es va fer amb un grup de 8 persones pàgeses psicòtiques, amb llarga història d'hospitalització i amb edats compreses entre els 40 i 55 anys. Més endavant es va apuntar tot el pavelló

S'utilitzaven marotes i de vegades el pupi sicilià. El teatrí era una mampara que s'estenia quan es necessitava per manipular.

“És important tenir en compte en la construcció: els colors escollits (per casualitat o no), si es té pressa per acabar, si identifiquen les parts del cos i si el reconeixen d'una sessió a l'altra. Un cop estan construïts: Fer moure el titella (aquí és posa música i es fan ballar), fer parlar el titella (presentació, records, invitacions...), fer moure el titella i parlar al mateix temps (dialogar amb el públic, amb altres titelles.. –això els hi costa bastant-), i crear un personatge.

Cal observar l'actitud general del pacient, si arriba a l'hora a la sessió o si falta, l'interès pels temes proposats, la capacitat d'assumir un paper i jugar-lo, la relació amb el teatrí. (alguns volen estar tota l'estona, d'altres volen fugir ràpid).

Hi ha alguns pacients que no deixen els titelles a ningú i d'altres els abandonen amb indiferència. Quan acaba la sessió alguns els deixen amb molta cura, d'altres els arrossequen per terra.

La col·lecció d'aquestes observacions és significativa si es considera el conjunt de manifestacions de la mateixa persona i l'evolució en el temps.

També és important fer aquests exercicis amb persones no hospitalitzades per comparar actituds.

En aquest espai entre la fantasia o el deliri, i la realitat exterior, poden ser esbossades les temptatives d'estructuració en un context permissiu i protegit. Al no estar espantats amb el xoc que el seu deliri tindrà amb la realitat, molts d'ells surten de la seva indiferència i tornen a manifestar-se després d'anys de silenci. El fi immediat és reactivar el símptoma, aixecar la tapa que uniforma els malalts.”

(3) *MARIONNETTE ET THERAPIE. Número 5 – 1979*

c. EL JOC AMB TITELLES I NINES EN ELS SERVEIS HOSPITALARIS PEDIÀTRICS. PARMA. <http://www.giocamico.it>

**Sr. Fabio Groppi. Psicòleg i psicoterapeuta.
Sr. Corrado Vecchi. Psicomotrista.(4)**

La hospitalització, sobretot per malalties greus, és un dels esdeveniments més problemàtics. Hi ha un trencament de la continuïtat de les experiències, de la realitat en la que és troba el nen. El dolor, la malaltia, el patiment provoquen la ruptura d'imatge dels "pares bons" que protegeixen i preserven de les experiències negatives, del "món bo" dels adults que els cuiden, de la bellesa de la vida en general que sorprèn, que alimenta i que enriqueix. Moltes coses canvien amb l'hospitalització, però els lligams amb els pares, amb l'escola i el joc poden i han de ser mantinguts.

Projecte "Giocamico" : "A la descoberta del planeta S.O."

És una activitat de preparació pels nens i pels pares per les intervencions quirúrgiques. Es fa amb nens de 3 a 10 anys, que seran operats el mateix dia o als dies següents. A través del joc amb titelles, es tracta d'ajudar al nen a conèixer els instruments i els mètodes terapèutics i diagnòstics que es trobaran en el moment en que entraran al quiròfan. Hi ha dos titelles que els acompanyen en el viatge al planeta S.O. (que significa sala d'operacions).

Mitjançant fotografies tractades amb colors amb l'ordinador, se li mostra al nen la nau espacial (que és el quiròfan), i els instruments que veurà l'astronauta (el nen), -la màscara d'oxigen que permetrà poder respirar l'aire màgic del planeta, les agulles per punxar l'astronauta i per mesurar-li la força...-.Un cop han arribat al planeta, els nens veuen fotos dels seus habitants que s'anomenen anestesistes.

Els tubs que porten als braços quan surten de l'operació els hi serviran per menjar i beure en el planeta, els elèctrodes serviran per mantenir la comunicació amb els habitants del planeta. El monitor que es troba al quiròfan, és la televisió del planeta...

Solament un 30% dels nens que han fet aquesta experiència, han de ser sedats abans d'entrar al quiròfan. S'ha fet un estudi amb dos grups, uns que havien fet l'activitat i un altre que no. Els primers estaven més tranquils abans de l'operació.

Fig. 42

Fig. 43

Fig. 44

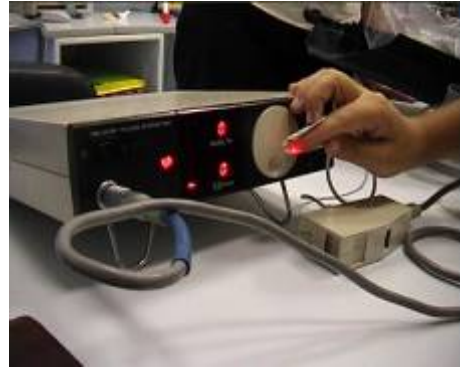

Fig. 45

Fig. 46

Fig. 47

Fig. 48

Fig. 49

Fig. 50

Fig. 51

(4) *MARIONNETTE ET THERAPIE. Numéro 28 – 2000*

4.1.3. Suïssa

a. TREBALL AMB TITELLES D'UN TITELLAIRE I UN MESTRE D'ESCOLA, DURANT UN CURS ESCOLAR

Sra. Cécilia Bloch-Baggio. Titellaire (5) La Chaux-de-Fons

Aquesta experiència es tracta d'un acolliment individual o en petits grups de nens que vénen enviats per pediatres, pel servei socio-educatiu de l'escola primària o per psicòlegs. El taller es diu: "La caverna dels titelles".

"Cada any des de fa deu anys, el Departament d' Instrucció pública del cantó de Neuchâtel em confia nens i nenes d'una classe de 1r o 2n grau de primària per donar un reforç pedagògic amb els titelles durant dos hores setmanals.

Fa tres anys que la Direcció m'ha atribuït una classe de 2n grau: 10 nens i nenes entre 8 i 13 anys que presenten greus problemes d'aprenentatge.

És indispensable una minuciosa preparació del curs i del material perquè els alumnes sentin des del principi una estructura sòlida al seu voltant. Sòlida però flexible i sempre oberta a les idees proposades. Poc a poc és necessari aprendre a escoltar a l'altre, el diàleg, la negociació i la disciplina. Tot això és per poder oferir a cada alumne un lloc i un temps privilegiat on pugui comprendre les seves dificultats, acceptar-les i també les dels altres.

Les sessions comencen en cercle. Al principi demano que tothom digui el seu nom i digui: Estic aquí!

Es respecta el silenci dels que no volen parlar. Al principi del curs amb un gest n'hi ha prou, després se'ls hi exigeix més.

Després explico un conte. Al principi els grans no fan massa cas perquè pensen que els contes són pels petits. Però a mida que avança el curs la paraula és respectada.

Al cap d'un mes es construeixen els titelles. Els alumnes se senten "petits déus"

Es passen també hores difícils. S'ha de tenir molta paciència, amor i fermesa per negociar, per reequilibrar les situacions vacil·lants.

Es fa tot el possible per remotivar els alumnes que durant l'any van de moments "passotes" a fortes emocions que viuen durant les hores de creació.

En els moments difícils s'agafen els alumnes sols o en petit grup per discutir.

Quan s'acaben la construcció dels titelles, arriba el moment de les improvisacions."

Hi ha un vídeo de l'experiència "El crit del Titella" gravat per Vicent Mercier, director de cinema que va rebre la Palma d'Or per un curtmetratge a Cannes l'any 1985.

(5) MARIONNETTE ET THERAPIE. Número 24 - 1995

b. LA TERÀPIA A TRAVÉS DEL TITELLA I EL CONTE DE FADES **La teràpia pel joc i per l'art (6)**

Ursula Tappolet. Atelier de Corsier-Port. Genève 1983

Crear un titella pot ser una construcció o una reconstrucció d'un mateix.

L., 5 anys, va construir un titella. Li pegava, li cridava i l'aixafava, revivint una agressió patida al llarg dels primers anys de la seva vida i "oblidada", però el seu subconscient ho sabia i li provocava malsons cada nit. Més endavant aquest titella va poder quedar intacte, el terapeuta el protegia i mica en mica va deixar de colpejar-lo. Es va passar setmanes vestint-lo i estimant-lo, i els malsons van començar a desaparèixer

La teràpia que fem és de joc. Nosaltres no donem les joguines fetes, si no que els nens les construeixen.

Fer un titella és un llarg treball en el que es mouen dins del nen moltes coses. Cada detall pot tenir la seva importància, el color del cabell, el seu vestit...

Ser creatiu és baixar d'alguna manera a les pròpies profunditats, per pujar després quan fa falta per donar forma a les imatges de la nostra ànima, dels nostres somnis, de la nostra imaginació.

Aquest procediment fortifica la personalitat del nen, que pot enfrontar-se millor al que li fa mal.

El paper del terapeuta és ambigu, per una part, ha de tenir tot l'entusiasme, però ha de ser pacient, saber esperar. Abstenir-se és de vegades més important que fer.

El conte de fades és essencial en el nostre treball. El conte popular, el tradicional, impregnat de la vida i de l'experiència de moltes generacions. Tot el que el ser humà pot viure, trobar, les dificultats degudes a la condició humana, són tractades amb símbols que el nen comprèn perfectament sense saber-ho conscientment, ja que està en el pla de la imaginació, en el seu món.

El conte no qüestiona la vida, no hi ha suïcidi, no hi ha escapatòria. Cadascú ha de trobar el camí de la vida i seguir, malgrat els obstacles, les cruïlles de camins o els boscos de monstres, si no acabarà petrificat. (bloquejat).

Explicaré algunes experiències amb contes i titelles amb nens que han vingut al nostre taller:

Por

Sto, 9 anys, ve al nostre taller perquè està molt angoixat, no dorm a les nits, té malsons. Si se li dona somnífers a un nen amb mal sons, no es pot despertar, i quan toca es desperta bé. És important que el nen pugui i sàpiga fugir dels malsons despertant-se. Per tant els somnífers no estan sempre indicats.

La seva mare abans de tenir-lo a ell, va donar a llum un nen amb malformacions que va morir al cap de poc temps. Sto, no l'ha vist però ha sentit la tristesa de la seva mare, i més tard en un altre embaràs, la mare té por d'un nadó malalt.

Ell no sabia res d'això, però tenia por de mil accidents possibles, estava aïllat socialment (escola), a causa de la seva actitud ansiosa, era poc emprenedor i no dormia bé. Molts nens que tenen problemes de son, tenen en el fons por a la mort.

Varem treballar amb ell contes de Lapònia: "*Aurora Boreal*" (en aquest conte es torna una vegada mort transformat en raigs d'aurora boreal per ajudar a les persones que ho necessiten) i "*Bosc de la Lluna*" (el príncep troba a la seva estimada en el bosc. L'estimada es diu "Vida sense mort i joventut sense vellesa").

Es casen. Però ell no pot estar sempre així, passant-se milers d'anys corrent pel bosc, se'n recorda del seu passat i va a buscar la mort que l'està esperant des de fa mil anys en el castell del seu pare.

Arrel d'aquest conte, es va parlar molt del tema de la mort amb ell i la seva família. El patiment pot tenir un sentit si l'acceptem en comptes de bloquejar-nos. Després va construir un titella nan i una àguila real.

La base de molts casos que tenim en el nostre taller és la d'una por.

Comunicació

El titella és un mitjà de comunicació molt ric. El nen que balbuceja parla sovint sense bloqueig quan li presta la veu a un titella.

La pasta de fusta que utilitzem per construir el cap dels titelles ens serveix com a mitjà de comunicació en cas de mutisme. Al modelar es pot crear un diàleg entre les mans del nen i les mans del terapeuta.

Depressió, negativa de viure

Nens suïcides, depressius i anorèxics. Construint un titella, es reconstrueix una mica a si mateix, agafa força. La nostra pròpia alegria de viure ajuda al nen a trobar la seva. La creativitat ens permet tocar les arrels, fortificar el lligam amb el nostre centre, que és el que ens ajuda a trobar la força de viure.

El conte, a més a més, fa explotar els límits estrets i descoratjadors de les aparences, dóna en símbols, visions dels camins de la vida, sentit i finalitat.

Enuresi

El problema de la enuresi és greu, dons pot fer perdre tota la dignitat, ja que s'està humiliat constantment. Ens hem donat compte que els nens que es fan pipi a la nit, durant el dia no el fan correctament. Fan pipi a batzegades. No evacuen la bufeta sencera. Aleshores per la nit, quan estan relaxats, ho deixen anar. Pot ser per por, per mala consciència, una dissort inhibida, una situació familiar insuportable...Amb aquests nens s'han de fer titelles que siguin símbols de protecció: hi ha que han fet àngels daurats, elefants protectors...i amb aquests titelles han deixat de fer-se pipí a sobre.

En el taller he treballat les relacions familiars. He utilitzat el teatre d'ombres, he creat una família de clowns que sempre estan contents. I a partir d'aquí s'han establert relacions familiars que mica en mica desblocaran la situació familiar pròpia. Aquesta teràpia té dos fronts, el treball amb els pares i la teràpia amb el nen. Els titelles i els contes són dos eines molt vàlides, que es completen molt bé per una teràpia per nens. Permeten al nen fortificar la seva personalitat i exprimir els seus problemes en el pla del símbol, dons l' impacte és poderós, ja que toca les profunditats de l'ànima humana.

Ursula Tappolet ha escrit el llibre: *Las marionetas en la educación : La muñeca de la nariz menuda. Barcelona : Edit. Científica-Médica, D.L. 1982*

4.1.4. Alemanya

NENS AMB PARALISI ESPASMÒDICA

Barbara Scheel. Titellaire, psicòloga i pedagoga. Frankfurt (7)

info@babuschka-theater.de

Fig. 52

“Aquests malalts queden sovint asseguts en cadires de rodes i poden moure’s molt difícilment.

És necessari donar-los un titella que li permeti aixecar el seu braç.

Per tant els hi he donat un gos-titella (tou i pelut). Amb una ma poden agafar el cos i amb l’altra aixecar-los una pota o moure la cua.

Aquests malalts passegen aquest animal hores senceres.

He escollit el gos perquè als nens els hi agraden molt els gossos. Poden ser una figura de identificació molt important amb aquests malalts. Poden fer parlar el gos, li expliquen històries...

També està bé per treballar aquest coixí. (un coixí que desdoblant-lo apareix el cap d’un animal).

Es molt dolç de tocar i els nens inadaptats els hi agrada manejar.

Els titelles també serveixen per treballar amb mirall. Hi han nens amb handicaps que no es volen mirar als miralls. Quan tenen un titella amb ells, estan tant concentrats amb ell davant del mirall que poden començar a mirar-se sense por.”

(7) MARIONNETTE ET THERAPIE. COLLOQUE INTERNATIONAL Número 14 – 1982

4.1.5. Bulgària

a. INTERVENCIONS EN ORFENATS

Aglïka Ivantcheva. Titellaire. Sofia (8)

L'associació "Marioneta i Teràpia" de Bulgària va néixer a Sofia l'any 1992. Intervenien en diferents sectors:

- Centres de nens discapacitats i orfenats.
- Participació en la formació d'estudiants, educadors i psicòlegs.
- Participació en l'organització de "*classes vertes*" (són classes dins l'horari escolar on es fan descobertes de temes que tinguin a veure amb l'educació de l'infant) en les classes ordinàries.

L'associació té un programa en el que la finalitat és introduir el titella en els orfenats. És una feina difícil perquè a Bulgària, la major part d'orfenats es troben aïllats, lluny de les ciutats, en les muntanyes o en petits pobles. Les condicions de vida en aquests llocs són molt dures: males condicions d'habitatge, de calefacció, d'equipament, de recursos educatius i de falta d'aigua. Els nens d'allà no tenen una veritable infància, són adults des dels 8 anys, però tenen una edat mental de 3 o 4 anys, perquè els hi falta l'amor dels pares. La tendència de la societat búlgara a ignorar els problemes dels orfenats subsisteix.

L'equip que treballa en aquests orfenats consta de 3 titellaires professionals.

Realitzen la representació i fan tallers de titelles amb materials quotidians. Un cop els nens han construït els titelles, improvisen una història. El problema que es troben és que el personal dels orfenats es mostra rebecc a aquest tipus d'activitat, i ignora la importància de la imaginació i creació pel desenvolupament dels nens. El personal que treballa en aquests centres no té estudis.

Aquest treball està subvencionat per una fundació de les més riques de Bulgària: la Société Hover.

b. EL MÈTODE DE TITELLES EN L'EDUCACIÓ ESPECIALITZADA A BULGÀRIA

Svetlana Chirstova. Educadora Especialitzada i Professora a la Universitat de Sofia (9)

A Bulgària existeix un sistema d'educadors especialitzats per nens discapacitats mentals o amb deficiències ortofòniques, autístiques, de visió i neuropsicològiques.

Els nens que tenen una lleugera discapacitat mental segueixen un programa d'ensenyament que engloba matèries escolars generals dins l'escola ordinària, aquest programa està reduït i qualitativament modificat.

Els nens amb discapacitats mentals moderades, greus o profundes estan en institucions "social-home" on hi ha un ortofonista que pot treballar amb ells de manera individual. Aquests nens no reben la preparació necessària per la vida social. Són inestables emocionalment i els hi manca l'hàbit de comunicar-se amb els altres. Malauradament pels nens, aquests són objectes d'estudis científics i d'experimentacions. Pels professionals que tracten amb ells, és més important la cerca científica i fer un diagnòstic per provar que el nen és anormal, que buscar els mitjans pel seu desenvolupament.

"L'element més important del nostre treball és que el nen no és un simple espectador, participa en el joc. Tractem amb nens amb handicaps mentals. Hem dividit l'organització del nostre treball en 11 etapes:

- 1. Preparació, preliminars (crear condicions favorables i fer néixer les ganes de participar en el joc)*
- 2. Presentació d'un fragment musical*
- 3. Animació dels objectes que ens envolten*
- 4. Creació d'un conte improvisat amb els titelles*
- 5. Narració d'un conte ja conegut i la seva representació*
- 6. Preparació de materials i titelles pel joc teatral*
- 7. Realització d'un dibuix del personatge preferit*
- 8. Elaboració d'un titella*
- 9. Creació de l'escenari del conte*
- 10. Representació de l'espectacle*
- 11. Reunió per parlar de les impressions*

Aquestes etapes poden ser movibles, depenent del moment del nen. Poden allargar-se o escurçar-se.

Els nens fan els titelles tot sols. No se'ls obliga a fer els ulls, les orelles... Fem les sessions amb grups heterogenis. (de 3 a 5 nens/es) .Per exemple: un grup de nens amb handicaps mentals lleugers i moderats, un grup compost per nens amb handicaps mentals que tenen deficiències d'ordre sensorial o motor...

La més eficaç de les etapes que treballem és la de la construcció del titella. En aquesta etapa totes les restriccions i obstacles es trenquen. I a partir d'aquí s'obra la via per la realització i desenvolupament per totes les formes de comunicació.

En el curs del nostre treball hem observat l'evolució de certs fenòmens psíquics importants per la socialització. La motricitat fina es desenvolupa i els nens prenen l'hàbit de fer ells mateixos certes operacions delicades del treball. Prenen l'hàbit de tenir cura de la seva aparença, els seus vestits i de la seva higiene.

Els mitjans d'expressió, els moviments del cos, el domini de la veu són adquisicions noves. Els nens formen o corregeixen el concepte d'ells mateixos i de la realitat que els envolta. Les aptituds de prendre decisions de manera autònoma, d'observar i de controlar són desenvolupades.”

Amnistia Internacional ha denunciat les condicions inhumanes que pateixen les persones amb discapacitats (homes, dones, nens i nenes).

“Els nens segueixen estan internats en llars socials com a resultat de diagnòstics inadequats i sense esperança de seguiment ni de reevaluació del seu estat. Les condicions físiques d'aquestes llars són cruels, inhumanes i degradants.

Moltes persones amb discapacitat mental estan allotjades en edificis en runes. Les parets, el terra i la roba del llit amb freqüència estan bruts d'excrements. Encara que les condicions d'algunes institucions hagi millorat considerablement, els nens internats en elles segueixen sense rebre atenció mèdica adequada ni la rehabilitació apropiada. Als més discapacitats se'ls abandona en dia sencer al llit, sense joguines, ni activitats organitzades, ni estímuls visuals. Quan arriben a l'edat adulta aquests nens són incapaços de comunicar-se amb d'altres o de fer res per compte pròpia. Els han institucionalitzat per la resta de la seva vida.”

Irene Khan. Secretària d' Amnistia Internacional. 2002

4.1.6. França

a. EL TITELLA POT AJUDAR A LA INTEGRACIÓ DEL NENS ESTRANGERS ESCOLARITZATS ?

Madeleine Lions. Art-Terapeuta. París (10)

<http://marionnettetherapie.free.fr/>

Què passa quan aprenem una llengua estrangera?

Els nens immigrants es pensen que saben parlar el francès, i el que saben són frases per les seves necessitats immediates. Quan arriben a l'escola noten el canvi. Aquests alumnes poden seguir més o menys bé el ritme de la classe oralment, però quan arriba la part escrita tenen problemes. I han d'interrompre la classe constantment fent preguntes. Moltes vegades aquests nens són alumnes amb handicaps, són nens difícils.

Una nena àrab no volia escriure perquè les paraules franceses no eren maques.

La realitat és que els seus pares tenien pensat fer amb ella un matrimoni de conveniència ràpid per procurar la seva estabilitat econòmica, i ella pensava que pel poc temps que hauria d'estar a França no li valia la pena aprendre a escriure francès.

He aquí l'experiència:

"Hem fabricat titelles de dits representant les lletres de l'alfabet i hem jugat amb aquests titelles, i havien sempre lletres que es barallaven per estar una davant de l'altra al·legant imperatius d'horari. La B deia: Tinc que cuidar nens, per això haig d'estar abans que la A, etc...Més endavant quan ja se sabia l'ordre, podia buscar paraules al diccionari. Amb aquestes paraules varem fabricar titelles.

A partir d'aquí varem descobrir significats nous i orígens de paraules. Li agradava escriure."

Molts d'aquests alumnes no estan ben alimentats i no dormen bé (de vegades en habitacions d'una persona on hi han més de 7 o 8). Estan molt fatigats i és per això que també els hi costa més concentrar-se.

Fig. 53

Fig. 54

Fig. 55

(10) MARIONNETTE ET THERAPIE. Numéro 24 – 1995

b. HISTÒRIES SENSE PARAULES? (Teràpia amb nens sords)

**Sr. Jean Paul Pallard. Educador especialitzat i titellaire.
Institution Régionale de Jeunes Sourds – Poitiers (11)**

Gràcies a la paraula del titella, útil privilegiat, entre d'altres, de comunicació i d'expressió no verbal, els nens sords poden entrar en aquest món de l'imaginari que està poblat de princeses i dimonis.

El taller que tenim actualment neix l'any 1990 del desig i de la voluntat d'un cert nombre de mestres que treballaven amb nens sords a infantil i a primària i que volien desenvolupar la comunicació visual per permetre a aquests alumnes poc a poc tenir accés al llenguatge codificat L.S.F. (llengua de signes francesa).

També es volia donar la possibilitat d'una millor construcció de l'imaginari a través de diferents contes. I un tercer aspecte era permetre als alumnes trobar-se al voltant d'una història i de diverses activitats: tallers de mim, comunicació visual, exercicis de pre-lectura, ideogrames, grafisme, dibuix, pintura, collage...

L'equip que porta aquest taller està compost per: Tres professors d'ensenyament especialitzat (un ortofonista, un audioprotesista i una educadora del centre d'acció mèdico-social precoç -CAMSP-), un mestre de L.S.F., una educadora especialitzada i jo. Cada dijous fem la sessió després de dinar. Cada sessió comença amb l'explicació d'un conte amb titelles feta per l'equip terapèutic.

Després s'organitzen 4 tallers de mitja hora cadascun i els alumnes es divideixen en 4 grups:

Taller d'expressió corporal.

S'explica algun personatge del conte vist. S'utilitza un titella i es fa el personatge corporalment. L'animador ho explica en L.S.F. Finalment els alumnes fan la història en mímica.

Taller de lectura.

S'ajuda a que els alumnes tinguin plaer per anar a buscar els llibres, obrir-los, retrobar els personatges... També s'utilitzen pictogrames per realitzar la composició lògica de la història. Es fan jocs.

Taller d'expressió manual.

Aquí es fan els titelles que s'han vist en el conte, i es reviu amb els ninots el conte.

Taller d' Educació auditiva.

Està animat per un audioprotesista. Es treballa molt en lligar un instrument amb un animal. Per exemple amb un titella picot, s'utilitza una caixa xinesa. El nen nota les vibracions de la caixa, i quan li dona un cop, el titella també dona un cop amb el bec a una fusta, i es crea un joc entre l' instrument musical i el titella. Un altre exercici es fa amb un xilòfon i un esquírol. Quan l'esquírol està a

dalt, toquen la part més aguda del xilòfon i quan l'esquirol està a baix, la més greu. Més endavant es torna a representar el conte i els alumnes ho entenen millor.

La primera vegada que veuen la representació de titelles, no ho comprenen del tot, no comprenen el seguiment lògic dels esdeveniments, no saben quins són els personatges, no poden nombrar-los perquè no tenen el llenguatge adequat.

La segona vegada, ja els comencen a nomenar, perquè ho han treballat en els Tallers. La tercera vegada, tres setmanes després els hi permet abordar un seguit lògic, l'escenari en si mateix, la història.

Aquest treball amb el conte es fa durant mig trimestre. També es va treballar el món submarí de Costeau amb ombres. Posteriorment aquests alumnes han tingut el costum d'anar a veure espectacles de titelles i de informar-se abans (anant a la biblioteca) dels contes que anaven a veure.

c. TALLER DE TITELLES EN UNA CLASSE DE 6è.

**Collège Chartreuse à St.Martin-le-Vinoux (Isère).
Unitat pedagògica d'integració (U.P.I.)**

Sr. Jean-Louis Torre-Cuadrada. Ergoterapeuta. Grenoble. (12)

La UPI on treballa ha estat creada pel Dr. Metzger, cap del servei de psicopedagogia. És una de les primeres classes d'integració obertes en una escola. Aquesta unitat dona resposta a diversos pares que desitgen que els seus fills facin l'aprenentatge escolar en un mitjà ordinari.

La major part d'aquests alumnes han seguit el curs elemental en CLIS (Classe d'integració especialitzada).

L'UPI del Collège Chartreuse de Saint-Martin-le-Vinoux acull nens i nenes que pateixen desordres de la personalitat i el comportament.

Aquesta classe depèn de l' Educació nacional, està sota la responsabilitat directa del "Principal du Collège".

Una institutriu especialitzada, assistida per una auxiliar pel reforç escolar, assegura el seguiment pedagògic i els acompanya en les classes i en els temps extraescolars.

Un equip mèdico-social que depèn del Centre Mèdic Psicològic de Saint-Martin-le-Vinoux, assegura el suport psicològic. Està constituït per un psiquiatre, un psicòleg i una infermera.

La llei d'orientació en favor de les persones amb handicaps del 30 de juny 1975 institueix la obligació educativa pels nens i adolescents amb handicaps. Fixa com a objectiu prioritari el manteniment o la integració en un mitjà escolar ordinari.

Centres U.P.I. han estat creats en les escoles per acollir preadolescents o adolescents que presenten diferents formes de handicaps mentals. Aquestes classes estan organitzades a partir de les necessitats del nen; la integració no s'ha de limitar a una simple acció de socialització. Ha de permetre a cada alumne, sigui quina sigui la seva dificultat, a avançar en els aprenentatges escolars. Més que en el nivell exacte dels coneixements, l'alumne queda admès en aquesta classe en funció de la capacitat evolutiva.

De tota manera és necessari que el procés de lectura estigui al menys en curs d'adquisició i que les capacitats lògiques i operants siguin suficientment localitzables. Els alumnes han de poder manifestar possibilitats cognitives encara que apareixien en moments limitats.

Els alumnes estan al menys dos anys escolars en la classe.
Tenen entre 11 i 14 anys.

Els tallers d'expressió es fan durant el temps escolar.

TALLER DE TITELLES 1999-2000

L'activitat es fa tots els dijous després de dinar durant 1h. 30'. La classe es divideix en dos grups: A i B. Tenim 11 alumnes. Els hem dividit en 4 i 4. Hi ha 3 que no participen. L'equip pedagògic es reuneix sol i també amb l'equip de cuidadors.

La divisió dels alumnes es fa en funció de la intensitat dels desordres patològics, del patiment psíquic, i de les possibilitats cognitives, per aconseguir grups homogenis.

L'equip està format per un ergoterapeuta-titellaire, un psicòleg i una persona en pràctiques de psicologia.

L'espai de treball és una sala amb aigua, amb presa de corrent i un armari.

En la primera sessió es fan les presentacions. Es fa dibuixar (reproduir 2 figures geomètriques i un gat d'esquenes, i després un dibuix) per situar a l'alumne en el pla estructural i psicomotor, per valorar cada alumne a propòsit del respecte de les consignes i de les seves aptituds cognitives, per permetre a l'alumne escollir el nom del seu futur titella i per elaborar una primera representació amb ella.

Les sessions següents (construcció i manipulació):

1. La construcció: permet al nen la transformació i la manipulació de la matèria fora de tot projecte conscient. Les experiències fetes amb els materials reenvien experiències psíquiques de manipulació: poder destruir i reparar segons el propi desig.

L'expressió de la seva pròpia creativitat li permet projectar-ne i sol·licitar afectes personals, tendint sovint a desencadenar processos d'identificació.

Li permet una revalorització i una millor autoestima.

Al crear i imaginar el titella i centrant-ne en la representació del cos, el nen s'ha d'interrogar sobre el seu propi cos, i traspasar les seves angoixes lligades al seu esquema corporal per l'absència de límits.

2. La representació: permet expressió verbal, elaborar històries a partir dels titelles, participació en la representació, intercanvis interindividuals i expressió gestual. Aquesta etapa s'articula al voltant de dos conceptes generadors d'inversions personals:

- La noció d'intra-psiquisme està lligada a l'elaboració psíquica i als processos d'identificació. El nen s'apropia del titella deixant-li la seva veu i els seus afectes. Aquest objecte ve a ser un intermediari capital que permet sondejar el patiment i l'estat psíquic de l'alumne.
- La noció d'intersubjectivitat il·lustra la trobada amb els altres. En el quadre de les relacions interpersonals, el titella encarna un objecte intermediari entre ell i els altres. La creació d'aquesta estructura de mediació permet la disminució d'una eventual angoixa lligada a la relació amb l'altre. Aquest joc teatral permet l'elaboració d'un lloc de trobada dels afectes individuals i de grup.

Hem escollit la tècnica de la marota. Els procediments per construir són: cosir, enganxar o grapar. El cap està fet amb una bola de "porespan" recoberta de pasta per modelar que s'endureix amb l'aire.

d. EXPERIÈNCIA DE TREBALL AJUNTANT UN GRUP D'ALUMNES DEL SECTOR ESCOLAR I UN GRUP DE NENS INADAPTATS (Hospital de dia) (13)

M.Georges Arnaud. Paris.1980

Tenim quatre nens de cada sector. (sector escolar ordinari, sector hospital de dia). L'equip pedagògic està format per dos titellaires i dos psicòlogues.

Fem 21 sessions de treball, que permeten als nens una aproximació al titella i a les seves possibilitats d'expressió, tant en les realitzacions personals com en les col·lectives.

La progressió del treball està en funció de cada nen i del grup.

Les dues primeres sessions serveixen per presentar-se els nens i els adults.

També es presenten tots el tipus de tècniques titellaires, amb possibilitat de tocar, jugar...Aleshores escullen el tipus de titella que volen fer.

La tercera sessió es talla i es fa un collage sobre cartó del titella que volen realitzar. A partir d'aquí construeixen. Les sessions consten de construcció del propi titella, manipulació de titelles deixats pels titellaires i creació de la història a representar. (dos, tres nens i després tot el grup).

Busquem a través del comportament del nen l' impacte del titella en la fabricació, en la producció verbal, en el joc dramàtic i en el grup.

Dels nens no sabíem res, solament si estaven en l'escola ordinària o en l'hospital de dia.

e. STAGE MARIONNETTE THERAPEUTIQUE. I.N.E.P. –MARLY LE ROI- (14)

Odette Boone. 1979.

Els nens que tenim tenen un retard mental, és a dir, no realitzen normalment activitats intel·lectuals que els hi son proposades.

Sovint es bloquegen quan descobreixen que l'home, que el món exterior són importants, i ells tenen que comunicar-se o evolucionar.

Les causes psicoafectives que tenen bloquejades son imprecises per donar una línia de conducta sigui psicoterapèutica, sigui psicopedagògica.

Davant aquesta fragilitat i aquestes incertituds, tot això ens ha donat la força per trobar una expressió lliure tenint com a finalitat ajudar al nen deficient mental a descobrir o a retrobar el dinamisme nidat en algun lloc del fons de si mateix.

L'expressió lliure mira de fer-lo sortir de l'aparença exterior de debilitat, d'inèrcia, de passivitat que presenta sobretot a classe i que representa una petita mort d' ell mateix.

La tècnica del titella és interessant ja que el nen s'identifica amb el seu titella, i no està retingut per una timidesa paralizadora, per les seves inhibicions, els seus bloquejos.

El titella pot permetre dir el que no diria d'una altra manera. El que viu en el seu interior, el que es belluga pren un sentit comprensible i comunicable.

La seva veu, les seves gesticulacions, els seus sentiments, els hi dona al titella espontàniament.

El deficient mental xoca amb enormes dificultats en les seves activitats creadores.

Els seus grafismes són sovint pobres i sovint no arriba a explicar el que ha volgut dibuixar. La confecció d'objectes a partir de materials terra, pasta de fusta, és quasi sempre sense forma, ja que no ha adquirit els coneixements suficients de tècniques per saber fer servir-los i transformar-los.

Crear, és projectar amb ajuda de símbols a l'exterior, una part d' ell mateix, les emocions i sentiments i saber-los comunicar als altres per poder compartir-los.

El creador obté plaer, ja que ha pogut "construir-se".

El nen que inventa una història, se sent viu, es crea i es recrea a si mateix.

La meitat dels nostres nens no tenen cap relació amb els seus pares, excepte una visita cada mes.

Se'ls hi ajunten sentiments d'agressivitat inconscients lligats a la separació. La història és sovint relacionada directament amb el pare, la mare, objecte estimat i separat del nen. La creació fa una crida als símbols.

El nen amb retard mental està descrit com que no pot fer una crida als símbols.

Les nostres sessions mostren que aquests nens tenen un accés a un pensament pre-simbòlic que intercanviat amb els educadors els hi farà descobrir poc a poc una simbolització.

f. EXPERIÈNCIA PSICOMOTRIU AMB NENS AMB PATOLOGIES: ORGANIQUES O NEUROLÒGIQUES, TRANSTORNS DE PERSONALITAT, DESORDRES PSIQUIÀTRICS, PSICOSIS I DESORDRES DEL CARÀCTER AMB RETARD GLOBAL (a nivell de llenguatge, motriu, inestabilitat, pertorbacions afectives) (15)

Institut Médico-Pédagogique (I.M.P.) de Maíz. França.

LA MARIONNETTE STRUCTURANT SPATIAL

Pierrette Salvage 1988

Fa cinc anys que s'està fent aquesta experiència psicomotriu amb titelles.

Els materials de construcció dels titelles són de reciclatge (ampolles, caixes, botons, mocadors...)

La manipulació del titella implica un ajust a la mecànica corporal. És necessari que la postura del nen sigui correcta i controlada. Això es diu to de fons.

Una altra noció important és ajustar el to de fons per permetre a la mecànica corporal funcionar amb el màxim d'eficàcia i amb el mínim esforç.

El titella posa en joc tot l'equilibri corporal per les direccions que imprimeix en el cos, sobretot en els braços, que són la seva prolongació.

L'equilibri estàtic és necessari, per restablir el desequilibri que genera la manipulació del titella, al nivell de la meitat superior del cos.

El titella viu en la prolongació del cos, es troba dons en l'eix del cos del nen que la manipula. Agafarà diverses posicions, de peu, de genolls, inclinat... que necessita posar en joc els múscles estabilitzadors diversos.

El cos és el receptacle de nombroses sensacions, que permeten al subjecte estar constantment informat, a la vegada del seu espai interior i del seu espai exterior.

Es desenvolupa la sensorialitat i la sensibilitat ja que el nen podrà prendre consciència de l'espai en el que es mou.

Desenvolupar la seva sensibilitat permet al cos situar-se correctament en l'espai, en relació a l'objecte i als altres.

L'objecte, en aquest cas el titella, és el suport i l'intermediari indispensable en la reeducació psicomotriu, la sensibilitat permet entrar en contacte amb ell.

El titella posa en joc la descoberta de la sensibilitat interna (visceral, circulatoria i respiratòria).

La construcció del titella desenvolupa la presa de consciència del seu esquema corporal. El nen s'enfronta a la fabricació d'un objecte que representa una persona humana.

Al llarg de la seva construcció, el nen traspasa inconscientment la imatge del seu propi cos, i la descobreix materialitzada en forma de titella.

El temps de construcció on es confronten els imperatius de la realitat i la imaginació del nen, és primordial.

Aquest temps permet la manipulació dels materials. Podem veure l'habilitat manual de cada nen i permet el farciment afectiu del titella, que esdevé "la creació del nen".

4.1.7. Espanya

a. TITELLES PER ENTENDRE LA DIVERSITAT A L'AULA

Federació ECOM <http://www.ecom.es/>

Fig. 56

Aquesta no és una experiència directa amb alumnes amb necessitats educatives especials, sinó que serveix com a eina de treball contra la discriminació per discapacitat física a l'aula. És per això que m'ha semblat interessant incloure-la en el meu estudi. Es tracta d'un espectacle que es porta a les escoles per treballar la sensibilització vers les persones amb discapacitat.

Després de tenir una entrevista amb la Maria José Rozas del Programa de Sensibilització, Lleure i Esport de la Fundació ECOM, vaig poder gaudir de la representació de titelles i posterior col·loqui, i vaig comprovar que els objectius que s'havien proposat s'aconseguien amb èxit, ja que l'activitat estava molt ben estructurada tant a nivell d'informació com de manipulació. És una activitat que promou la Federació ECOM que té la seu central a Barcelona.

Aquesta federació és una organització amb més de 50 professionals que agrupa a 141 associacions de persones amb discapacitat física de tota Espanya. La seva tasca es centra en col·laborar amb aquestes entitats en els seus esforços per millorar la qualitat de vida dels seus socis.

Des d'any 2003, en el marc de l' Any Europeu de les persones amb discapacitat, desenvolupa el projecte "Companys de Barri" d'informació i sensibilització a nens i nenes entre 8 i 12 anys.

A través de curtes representacions, s'introdueixen temes com ara la ceguesa, la paràlisi cerebral o el retard mental, com també les diferències ètniques i culturals.

"Companys del Barri", així es fa dir un grup de cinc nois i noies (titelles) que van anar a la mateixa escola i viuen en el mateix barri. Avui ja estan a l' institut, i volen explicar-nos com es van conèixer, es van fer amics i van aprendre els uns dels altres.

Al grup hi ha representada una part de la diversitat que podem trobar a Catalunya i cada titella està disposada a parlar-ne, a explicar què li passa, per què no camina o com llegeix sense usar els ulls o d' on vénen els seus familiars de pell morena, volen escoltar i aclarir els dubtes i satisfer qualsevol curiositat.

Saben que un millor coneixement és un primer pas per a una millor relació de cooperació i, de vegades, d'amistat.

Per produir aquest marc, s'ha dissenyat aquest espectacle de titelles destinat a nens i nenes entre 8 i 12 anys, en què es mostren dues causes de diversitat, les disminucions i les diferències culturals. A través de curtes representacions, s'hi introdueixen temes com la ceguesa, la paràlisi cerebral o el retard mental, com també les diferències ètniques i culturals. L'espectacle es molt interactiu i els espectadors poden finalment preguntar als titelles tot allò que els causa curiositat o com han de comportar-se quan un company del barri, de l'escola o de l'escala de casa, es troba en la mateixa circumstància que el titella.

Es parteix de la hipòtesi que la millora dels coneixements i el treball sobre tòpics i prejudicis faran explícits els valors de convivència

L'objectiu general és per tant posar a disposició de monitors, educadors, animadors de lleure i altres professionals o voluntaris en l'àmbit del treball social, el lleure, l'educació formal, ludoteques, casals, esplais i altres entorns infantils (i també adults!!!), una eina de treball per a la lluita contra la discriminació a causa de discapacitat o minorització cultural.

b. EL MEU MESTRE ES UN TITELLA

Article que va sortir en el diari EL PAIS, el dia 26 de febrer de 2007, de l'Àngela Boto.

Fig. 57

“Max és un refutat pedagog, té una llarga experiència animant grups d'estudiants i també de professors. La seva especialitat és crear una bona dinàmica de grup i ha aconseguit que tothom l'adori. Max té nomé 4 anys i en la seva vida anterior ha estat un mitjó. Samuel J.Crombé, psicòleg infantil i pedagog, va intuir en aquell mitjó un talent amagat per l'ensenyament i li va donar vida com “marioneta drac, perquè Max i els seus amics se senten ferits si se'ls anomena titella mitjó”.

Max forma part d'un grup de titelles pedagogs pioneres en Espanya, però que de la mà de Samuel J.Crombé ja ha recorregut altres països formant a professors que després les utilitzen amb els seus propis alumnes. Ara, junt amb un grup de pedagogs i creadors, està formant a docents espanyols. Es tracta d'una nova forma d'entendre l'ensenyament, en el que l'objectiu es que l'alumne assumeixi la responsabilitat de la seva formació.

“A França és habitual la seva utilització i al Japó els titelles estan integrats en l'aprenentatge de les llengües” diu Crombé. La seva aplicació fonamental ha estat en les classes d'idiomes, però s'està introduint en altres assignatures i inclús es pot fer servir per trencar una dinàmica negativa dins d'una classe.

El pedagog assegura que en la seva experiència *“quan un personatge ja conegut pels alumnes apareix en una classe, es crea una corrent emocional que està més enllà de tots els problemes d'autoritat i respecte. L'ambient canvia immediatament”*.

La veu d'aquests curiosos personatges els permet manifestar allò que mai sortiria de la seva boca. “El mestre els pot utilitzar amb estudiants conflictius per canalitzar l'oposició o la violència”, explica Crombé. Els alumnes no es resisteixen a la fascinació d'un titella: *“En quan el tenen a la mà es posen a treballar espontàniament, inclús canviant la veu”*.

Max és molt afectuós i li agrada cantar. De fet quan hi ha exercicis pesats s'encarrega d'alleugerar l'ambient fent algun dels seus famosos espectacles. Però quan les coses es compliquen i sorgeixen preguntes complicades o temes particularment difícils, és Merlín qui s'ocupa de resoldre la situació. Merlín és un savi, un mag que ho sap tot, que té totes les respostes i que sempre està disposat a ajudar. *“Al no ser un mestre el que resol les dubtes, els estudiants se senten més lliures i s'atreveixen a preguntar més coses. L'única condició es prendre el temps necessari per familiaritzar-se amb el titella i establir un lligam amb ell. Després els límits de la seva aplicació estan en els de la pròpia imaginació”*.

La formació de professors de primària i secundària en la utilització dels titelles ha començat recentment, és per això que encara no es disposa d'una avaluació del seu ús, però la metodologia forma part de tot un moviment europeu.

“S'està donant una gran transformació i el seu objectiu és que l'estudiant s'autoavalui i s'automotivi, i els mètodes artístics o teatrals són eines d'aquesta nova forma d'ensenyament. Posar el titella en la mà de l'estudiant és com passar-li el relleu de la responsabilitat del seu aprenentatge”.

Article del diari EL PAIS, el dia 26 de febrer de 2007, de l'Angela Boto.

c. TREBALL AMB ADULTS ESQUIZOFRÈNICS

Centre de Dia de Santa Eulàlia. Hospitalet de Llobregat. Germanes hospitalàries. Alberto García. Psicòleg. 2004

Aquest psicòleg, fa 5 anys va iniciar una activitat relacionada amb titelles. A partir d'aquí van formar un grup de teatre de titelles "Imagina", amb el qual actuen per escoles, amb molt bona acollida per part del públic.

El treball es desenvolupa amb pacients que pateixen un trastorn mental sever, amb una llarga evolució i que han passat prèviament per un altre tipus d'activitats rehabilitadores de caràcter bàsic. Hi treballen també educadors.

Amb l'experiència "Imagina" es conjuguen aspectes de treball en equip, dinàmica grupal, educació i animació sociocultural, el que permet aprofitar aportacions de molts models de intervenció en funció de les necessitats detectades. A nivell general l'objectiu de l'activitat és la creació d'una oferta ocupacional alternativa que permeti generalitzar les habilitats adquirides en altres intervencions de rehabilitació i suposi una proposta d'acostament i inserció cap el marc comunitari. A nivell individual, els objectius són els establerts en el seu Programa Individual de Rehabilitació i reinserció.

"Intentem que els pacients participin en tot el procés, no solament en la creació, construcció i posada en escena, sinó molt especialment en les feines i la presa de decisions.

Actualment m'ocupo d'un dels espais de creació d'històries i a formar els usuaris en les capacitats dramàtiques i expressives. Per altra banda assumeixo les tasques de planificació i coordinació global del projecte i les d'avaluació dels resultats del mateix. Cada sessió dura unes dos hores i la freqüència és semanal. La relació entre el grup es caracteritza pel mutu recolzament i el permanent suport entre els diferents membres. S'han evaluat millores en la pràctica totalitat dels àmbits d'intervenció, especialment en els apartats corresponents a la sintomatologia negativa (aïllament, inhibició, dificultats de pensament abstracte...) però potser un dels aspectes més rellevants sigui l'aportació a nivell emocional i, en conseqüència la millora en l'autoconcepte i la valoració de les seves pròpies necessitats."

Fig. 58

4.2. ÀSIA

4.2.1. Índia

TERÀPIA I REHABILITACIÓ. Sampa Ghosh. <http://www.puppetindia.com>

Alguns pioners van treballar amb Devi Lal Samar (Fundador de l'Institut Cultural en el 1952 de Padma Shri), per utilitzar titelles en teràpia física i mental.

Aquest experiments es va fer a Bharatiya Lok Kala Mamdal a Udaipur. La pràctica amb nens i adults els van portar a unes conclusions significatives. Per exemple, la gent amb relacions normals amb la seva família a casa i amb el seus amics, construïen titelles amb característiques i proporcions estàndards; la gent amb patrons problemàtics de comportament amb els demés feia generalment els titelles amb característiques molt desproporcionades.

Fig. 59

En un altre exercici amb un noi problemàtic que havia abandonat l'escola, es van utilitzar els titelles com substituïts del treball de classe.

Amb nens tartamuts, el nerviosisme que tenien al parlar davant d'un grup, els feia balbucejar i encallar-se amb determinades consonants. Aquests mateixos nens podien narrar amb èxit una història amb ajut dels titelles de guant manipulats darrera d'una cortina que els mantenia amagats de la vista del públic.

Els titelles també són utilitzats en teràpia per tractar handicaps físics, especialment per aquells que no tenen algun dels seus membres. Generalment

es troben molt frustrats en la vida per aquestes deficiències, com en el cas dels sords, muts i cecs.

Fig. 60

En una experiència en la que s'implicava un nen sense cames, els titelles de fil varen ser construïts amb les cames fluïxes, de manera que amb moviments més lleus es poguessin moure els titelles.

Aquest nen podia presentar un espectacle amb una narrativa musical de forma autònoma, donat que tenia una veu molt dolça.

Un altre nen cec però amb tots els seus membres intactes, va utilitzar titelles de guant, tija i fil, manipulats per ell mateix i per un ajudant, va interpretar els diàlegs perfectament i va cantar cançons molt millor que aquells que estaven dotats de vista.

4.2.2. Japó

a. DESCOBERTA DEL VALOR DE L'ESFORÇ I DE L'ALEGRIA DE PARTICIPAR AMB NENS DISTRÒFICS MUSCULARS.

Yutaka Takamura. Professor. Institució per nens amb handicap. NAGOYA Secretari General "Marioneta i Teràpia". Japó (16)

L'associació "Marioneta i Teràpia" del Japó es va fundar a Nagoya l'any 1989. És un centre on s'organitzen trobades i conferències per a professionals de l'educació i de la medicina.

En el centre de formació de l'associació s'ha creat una classe on s'utilitzen els titelles. Aquesta classe està destinada a joves amb problemes mentals tals com els autistes i amb desordres motors d'origen central.

L'edat oscil·la entre els 18 i 25 anys.

Es construeixen titelles amb materials molt senzills i es treballa una obra còmica molt coneguda al Japó: El casament dels ratolins.

Cada persona discapacitada està acompanyada d'un voluntari, que l'assisteix durant el procés de creació i en les representacions.

Es fan adaptacions dels titelles. Per exemple, una persona discapacitada que va amb croses, se li posa damunt la creua, un titella, i el pot fer accionar des de la mateixa creua.

Tenen un petit teatre que els hi ha subvencionat una empresa d'assegurances. També tenen un butlletí que els hi ha subvencionat la mateixa empresa.

Fig. 61

(16) MARIONNETTE ET THERAPIE. Número 24 – 1995

b. PAPER JUGAT PEL TEATRE DE TITELLES DESPRÈS DEL TERRATRÈMOL DE KOBE, PER AJUDAR ALS NENS/ES I PERSONES

**MOLT TRAUMATITZADES. (produït el gener del 1995, amb sis mil morts)
(17)**

Maki Kohda. Professor de la Universitat Seitoku. TOKYO. Japó

Després del terratrèmol, molts espais públics van estar utilitzats com a vivendes provisionals (sales comunals, escoles, guarderies...) i també es van instal·lar carpes en els parcs. Aquestes vivendes malauradament van estar utilitzades durant un o dos anys.

La vida en aquests llocs era difícil, ja que no hi havia intimitat. Tampoc es descansava bé a les nits.

En aquesta situació difícil, els nens intentaven portar una vida normal.

Vaig pensar que els titelles podrien ser un bon mitjà per treure l'angoixa.

No vaig anar de seguida després del terratrèmol, ja que quan hi ha hagut un sisme, després hi ha rèpliques i la gent està encara amb molta por per si hi ha un altre de gran i no surten al carrer.

Vaig crear una xarxa de voluntaris adults que feien representacions de titelles. (al Japó no hi ha la tradició de que els nens facin titelles).

S'han realitzat més de 200 representacions durant cinc anys. El grup de titelles s'anomena "Bona cara, cara somrient". L'objectiu era retrobar el somriure en la cara de les persones que havien patit el sinistre, amb les nostres representacions.

Tenia dues oficines, una en el lloc del sinistre i una altra en un poble fora. Hi havia diversos grups treballant (sempre amateurs i voluntaris).

En acabar la representació es repartien titelles de dit fetes de paper (que havien construït els meus alumnes de la universitat), i així els nens podien continuar jugant amb els titelles.

A causa de la por, els nens no deixaven la mà dels pares. Però gràcies a les representacions, s'acostaven sols al teatré.

En la situació tant forta com és un terratrèmol, en situacions de guerra, en conflictes on la por i la tensió de les persones està al màxim, la força del teatre de titelles, sobretot orientat als més petits, pot alliberar els cors de greus preocupacions i pot fer néixer una voluntat de viure.

4.3. AMÈRICA DEL NORD

4.3.1. Estats Units

TITELLES ADAPTATS PER NENS I ADULTS MINUSVÀLIDS CEREBRALS.

Dr. Anthony J. Palumbo. Terapeuta (18). mdrsilly@drsilly.com
<http://www.drsilly.com>

Aquest catedràtic va deixar la universitat per estudiar titelles a França i és va convertir en terapeuta. Té una granja on organitza seminaris, trobades i campaments d'estiu per nens amb discapacitats.

Fig. 62

Fig. 63

Fig. 64

Utilitza un autocar per anar als centres (hospitals, escoles especials...), on fa la seva teràpia amb persones amb handicaps. El coneixen com a Dr. Absurd.

La base del seu treball és l'adaptació o l'adequació dels titelles perquè els puguin utilitzar nens o adults que tinguin handicaps físics. No treballa la teatralitat del titella, com diu ell: *"no espero cap aplaudiment"*.

Ha creat titelles adaptats i mètodes adaptats. La majoria de nens amb els que treballa no tenen possibilitat de moviment, i sempre tenen els titelles davant seu.

Solament són espectadors. *“per treure profit dels titelles s’ha de treballar el cervell i l’esperit a través del cos”*. Tot el material que utilitza és barat, és material reciclat.

Nens sense mans

“si el problema d’aquests nens és que no tenen mans, jo li dono les mans”.

Utilitza un casc inflable punxat, que es lliga al cap del nen amb unes betes. Es col·loca un pal al casc i un elàstic. Penjant de l’elàstic hi ha un titella que està fabricat de paper, amb filferro, i és molt lleuger.

“És important que sigui simple, que giri sobre si mateix i tingui la possibilitat de moltes accions amb poca força, ja que s’acciona amb el moviment del cap.” A dins hi ha una campaneta amb una caixa de ressonància, pels nens que no veuen molt bé. El titella queda davant del seu rostre i l’alçada és pot adaptar. Hi ha molts d’aquests nens que no tenen desenvolupats els múscles del cap i del coll. *“A l’ utilitzar aquest titella tenim una doble teràpia, reforça els múscles citats i transforma al nen en un actor/actriu. És un titella interessant, ja que es pot regular segons la força que tingui el nen.”*

Hi ha nens que això encara ho troben difícil degut al seu handicap, aleshores ha dissenyat un titella format per una mena de cubell i un pal que es fixa a la cadira de rodes. Hi ha nens que tenen dificultats per imaginar coses petites. És per això que és necessari que el titella sigui gran.

“Cal que el titella sigui gran perquè ells se sentin grans”. Utilitza gomes elàstiques perquè tirant d’elles pot aconseguir moviments amb el mínim esforç.

També amb un paraigües i una tela lligades a una cadira, treballa a les aules d’educació especial. També treballa amb els titelles a geriàtrics. Ha escrit el llibre “Hug ‘Em and unplug ‘Em”.

Fig. 65

Fig. 66

Fig. 67

Fig. 68

4.3.2. Canadà. Quèbec

TERÀPIA INDIVIDUAL AMB UN NEN AUTISTA.

Sr. Gabriel Bouchard. Educador autodidacta. 1984. (19)

Aquest educador ha estat treballant amb nens autistes, minusvàlids o amb desfavorits a Montreal i ha estat també al Centre Populaire de la Marionnette du Saguenay a Quèbec.

L'any 1984 se li ofereix un lloc de treball en una guarderia per treballar en un programa d'integració social amb un nen autista profund de 4 anys que no parla i és agressiu.

Col·labora amb un psicoanalista. Bouchard construeix ajudat per un titellaire i amb fotos del nen, un titella com ell i de la mateixa alçada.

A través d'aquest titella intenta comunicar-se amb el nen. Utilitza diferents sensacions, l'olfacte, el tacte, el contacte afectiu i també l'agressivitat.

Poc a poc aquest nen surt del seu món inaccessible, interessant-se pel titella i jugant amb ell.

Al final de l'any escolar s'interromp l'experiència.

Però hi ha hagut un gran progrés al nivell del comportament social del nen i també ha pres consciència dels altres.

4.4. AMÈRICA LLATINA

4.4.1. Uruguai

TREBALLAR AMB TITELLES A L'HOSPITAL. SALA D'INTERNACIÓ DE DONES.

Gabriela Korovsky i Marcel Larroude. Fundación Salud Arte (20)

L'activitat es realitza a la sala de tocoginecologia.

Algunes dones estan recent operades.

“Varem començar a convocar a les dones per les diferents habitacions.

La cita era a la sala gran per realitzar el taller de titelles.

A la taula de la sala gran varem desplegar materials.

Es van explicar alguns aspectes dels titelles i la nostra proposta d'activitat.

Després es va confeccionar el titella. Durant la construcció les dones es mostraven obertes i rialleres comentant les faccions dels titelles que anaven sortint de les seves mans. Sorgien records d'infància, bromes, impressions...

El procés de creació és un descobriment, on es despleguen possibilitats que algunes persones ni sabien que tenien, o ho tenien oblidat.

La darrera part del taller va ser la posada en escena.

Es va fer la presentació dels diferents personatges i a partir d'aquí es va donar alguna situació de interacció entre ells perquè poguessin improvisar.

Al principi s'inhibien una mica, però després es van deixar anar i van aconseguir divertir-se.

En l'activitat es va notar un vincle entre les pacients. Comentaven que lo important era tenir un grup unit i compartir el que s'estava vivint i donar-se recolzament entre totes.

Quan varem acabar el taller ens van explicar que feia poc s'havien assabentat d'una mala notícia per una companya. La nostra proposta de taller no és: “oblidat del patiment”, si no la d'ampliar la mirada, no mirar cap un altre cantó negant el patiment, si no integrar-lo, i malgrat això poder recórrer a aquestes forces que tots els éssers humans tenim per lluitar per la vida, l'esperança i l'alegria.”

(20) Article publicat en aquesta pàgina web: <http://www.unimacal.cl/circulo.html>

4.4.2. Veneçuela

TERÀPIA AMB TITELLES A LA CLÍNICA PSIQUIÀTRICA DE MARACAY. (21)

Alejandro Jara Villaseñor. Director Titelles “Tiripitipis”. Investigador, joglar, solista, transhumant que entrega part de la seva herència cultural que ha anat recavant en el seu camí. mtiripitipis3@yahoo.com.mx

Yraima Vasquez. Directora de la Cía La lechuzas Andariega. Docent, investigadora i difusora del titella com a recurs artístic, didàctic i terapèutic. mlechuzaaandariega@hotmail.com

L'art del titella ha estat utilitzat amb èxit durant anys, i en diverses parts del món. A Veneçuela les experiències són escasses i quasi desconegudes. De totes maneres, a la Clínica Psiquiàtrica de Maracay, aquest treball es va iniciar en agost de l'any 2005. Van participar 27 persones amb edats compreses entre els 17 i els 75 anys. Es van construir uns titelles i es va fer una representació. Va ser recolzat pel Ministeri de Cultura, l'IAEM, la Secretaria Sectorial de Cultura i la Governació de l' Estat Aragua.

Fig. 69

(21) Article publicat en aquesta pàgina web: <http://www.unimacal.cl/circulo.html>

4.4.3. Argentina

LA CONSTRUCCIÓ EN L'ADVERSITAT: L' ESDEVENIMENT TEATRAL EN UNA SALA DE INTERNACIÓ PEDIÀTRICA. (22)

Laura Copello. Actriu, titellaire i docent de la Escuela Provincial de Teatro y Títeres de Rosario.

lauracopello@hotmail.com

laura@teatrodelamanzana.com.ar

“EL ESPACIO DE JUEGO”, és un dispositiu que aposta per la creació, entesa com a cerca de sentit i permet l'aparició d'un subjecte actiu i dinàmic en una posició diferent al subjecte que solament espera. Aquesta experiència es realitza en un hospital. Podria dir-se que aquest espai posa en suspens el temps i permet trobar una escena diferent pel nen i la seva mare, on els nens puguin representar-se més enllà de la seva patologia i les mares puguin sentir-se protagonistes del procés de recuperació dels seus fills. A més a més alleuja el treball d'infermeria durant la jornada i millora la qualitat de l'internació.

Els nens amb ajut dels adults especialitzats escriuen una obra de teatre i la representen amb titelles.

Tot això comporta fer el guió, la construcció dels titelles, l'escenografia i la posada en escena.

La proposta existeix des de finals del 92 a partir d'un conveni entre la Escuela Provincial de Teatro y Títeres N° 5029 i la Facultad de Psicología de la Universidad Nacional de Rosario.

(22) Article publicat en aquesta pàgina web: <http://www.unimacal.cl/circulo.html>

4.5. MOSTRA DE TITELLES ADAPTATS

4.5.1. Japó

Fig. 70

Fig. 71

Fig. 72

5. EXPERIÈNCIES DE TERÀPIA AMB TITELLES A CATALUNYA A LES AULES D'EDUCACIÓ ESPECIAL D'ESCOLES ORDINÀRIES

Per recopilar aquesta informació vaig fer un envio d'e-mails a CEIP,s, a CEE i a centres privats de tot Catalunya.

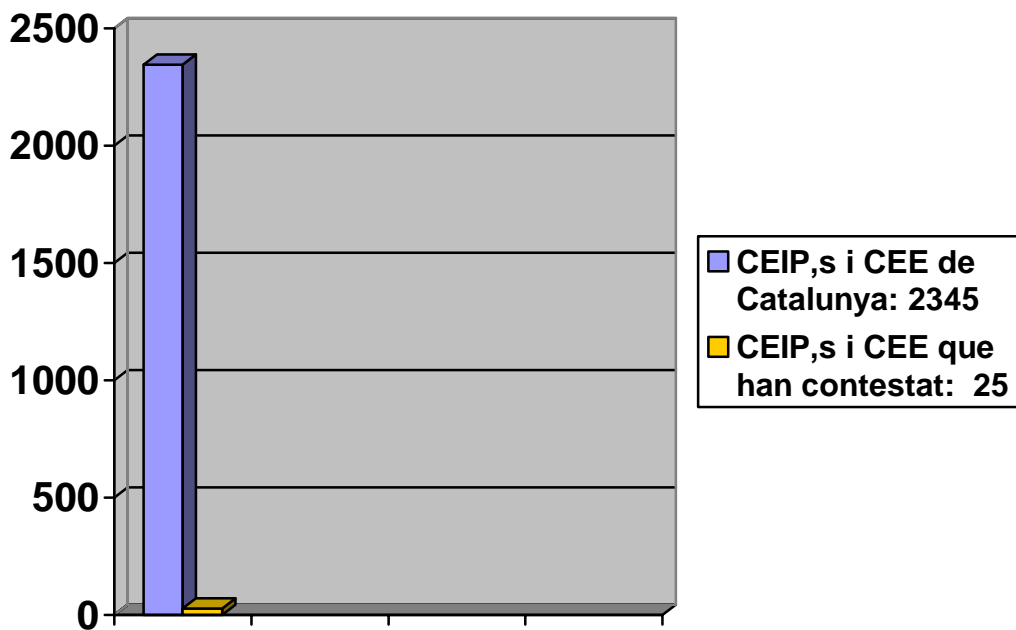
Tal com es pot comprovar en els gràfics, la participació no ha estat espectacular, però s'ha de tenir en compte diversos factors que fan que la intervenció no hagi estat l'esperada.

En primer lloc, hi ha pocs mestres que treballen a les seves aules amb titelles i en segon lloc molts e-mails no arriben a les persones adequades.

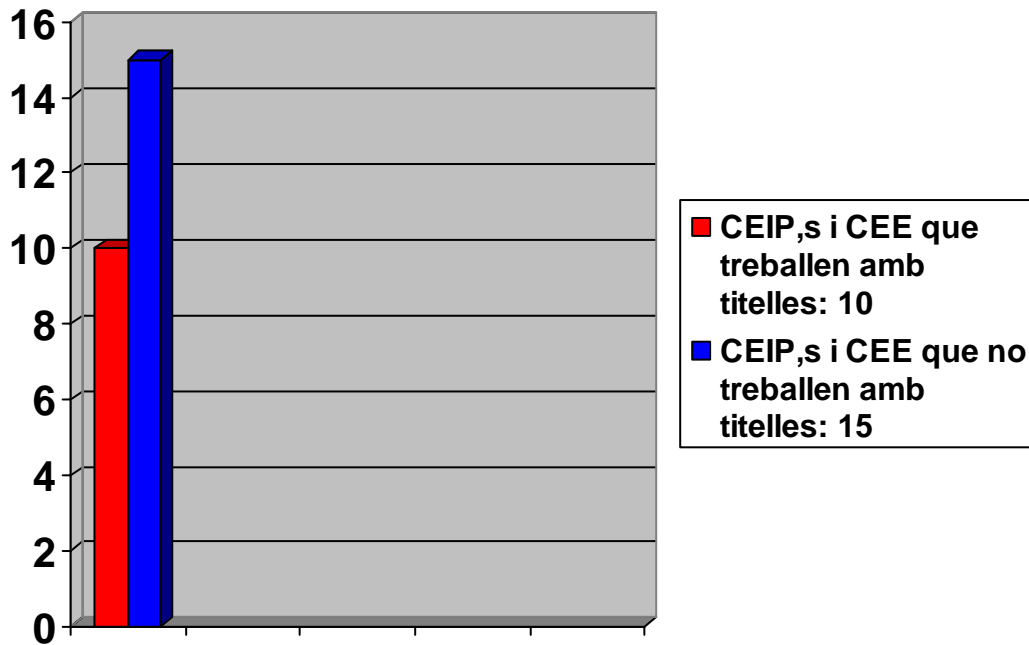
Quan vaig rebre les respostes, em vaig personar en els centres prèvia cita i vaig poder gaudir i compartir experiències i coneixements.

5.1. GRÀFICS DE PARTICIPACIÓ DE LES ESCOLES I FITXA D'INTERVENCIÓ

E-mails de les escoles que han contestat a la demanda d'informació

Des les escoles que han contestat aquí es pot veure les que fan un treball a classe amb titelles i les que no.

Model de fitxa enviada a les escoles

1. Nom de l'escola i ubicació	
2. Edat de l'alumne	
3. Etapa i nivell d'escolarització de l'alumne	
4. Trastorn de l'alumne	
5. Tipus de titelles emprats per l'activitat	
6. Explicació de l'activitat amb titelles	
7. Observacions	

5.2. CEIP CAN BESORA. Mollet del Vallès.

Fig. 73

Fig. 74

Imma Buñuel, directora de l'escola m'ha contestat molt amablement i m'ha rebut a la seva escola:

“Nosaltres, al CEIP Can Besora no tenim aula d'EE. Som una Comunitat d' Aprenentatge i treballem amb tots els nens dins l'aula amb l'ajut de mestres i voluntaris.

Treballem amb grups interactius heterogenis tant l' expressió oral com el racó de titelles. Aquests grups estan formats per 5 nens i nenes i un adult que dinamitza la interacció i motiva a la participació i aprenentatge. De moment com que som un centre de nova creació (aquest és el nostre 3r curs) només tenim infants de 3 a 5 anys”

Fig. 75

Fig. 76

Tenen el racó de les disfresses i dels titelles i també tenen un racó de recursos, en el que hi ha material comprat o fabricat pels mestres per treballar els aprenentatges.

Fig. 77

Aquí tenim alguna mostra dels titelles que utilitzen. Són titelles de guant i de tija.

Fig. 78

No s'utilitzen els titelles per a un tipus de teràpia en concret, si no que es fan servir per treballar els aprenentatges en les classes ordinàries.

Fig. 79

5.3. CEIP SANT MARTÍ. Torrelles de Llobregat. Barcelona

La Sandra i la Lorena, mestres d' Educació Especial, m'han ensenyat les activitats que realitzen amb els titelles.

Fig. 80

Fig. 81

Elles els fan servir en grups de parla (3-5 alumnes) a l'aula d' EE.
Hi ha un grup de P3 amb alumnes amb dictamen o retard de parla que van al CDIAP i un altre grup amb alumnes de P5 (algun té logopeda del CREDA).

Cada grup té un titella que dóna la benvinguda i presenta les activitats (contes en paper, jocs, contes projectats amb el canó d' internet....). Aquests dos titelles són animals.

“També fem servir titelles per recrear contes (ex. la marieta del conte la marieta mandrosa).

Quan expliquem algun altre conte, com ara la caputxeta després l'escenifiquem i cada nen fa d'un personatge (cada un al seu nivell).

A vegades escullen diferents titelles i fan joc d'expressió lliure on cadascú es comunica com vol.”

Fig. 82

Fig. 83

Els titelles que utilitzen són titelles de guant.

Fig. 84

RACÓ DE LLENGUA ORAL P4- P5

En aquest racó principalment es treballen “JOCS DE CONSCIÈNCIA FONOLÒGICA” per tal de desenvolupar per mitjà del joc algunes habilitats lingüístiques que són fonamentals en l’aprenentatge de la llengua escrita.

No es deixa de banda el mètode global (habilitats visuals), però quan es necessari s’incideix en la pronunciació dels sons (habilitats fonètiques)

El treball és oral i sempre hi ha un recull de l’activitat en forma de fitxa.

RACÓ DE LLENGUA ORAL P3

Els objectius són els següents:

- Expressar sentiments
- Augmentar el vocabulari
- Millorar la construcció de frases
- Explicar vivències
- Ajudar a participar de manera activa a la classe
- Donar opinions

No es fa un treball logopèdic ni d’articulació de fonemes.

En alguna sessió es fa una fitxa del treball realitzat.

En tots aquests racons La Lorena i la Sandra tenen el suport dels titelles per introduir i per realitzar els aprenentatges amb els alumnes.

5.4. CEIP JOSEP GRAS. Sant Llorenç Savall. Barcelona

Fig. 85

Fig. 86

La Tere Abellan, mestra d' EE, explica la seva experiència a l'aula amb els titelles

“La meva experiència a l' aula d' EE amb titelles es limita a un titella fet per mi mateixa amb cordill de color i guiat per fils de pescar enganxats a un guant. La seva caseta és una capsa folrada amb paper brillant i intenta ser molt màgic.

L' utilitzo amb alumne que fa 4t de primària i té retard mental i moltes dificultats a nivell de parla. És un projecte del curs anterior i l' experiència m' està informant que el Sr. Cordills necessita un company/a.”

Fig. 87

Fig. 88

Aquest alumne a proposta de la mestra ha construït el seu propi titella. És un titella de fil amb dos guants.

Aquest contacte amb la mestra d'educació especial ha estat molt profitós i aquesta professional ha realitzat una altra experiència que us detallo a continuació:

Títol de l'activitat: FAREM UNA "PEL.LI" DE RIURE!!!

Es tractar de fer una representació de titelles amb el Sr. Cordills i l'Asuqui que són titelles construïts per nosaltres mateixos. Es farà una filmació de la representació i es passarà més tard a la resta de companys de la classe.

El treball es farà des de l'aula d'educació especial i el portaran a terme dos alumnes de 4t de primària amb diferents trastorns. Assisteixen a l'aula de manera individual, però en aquesta ocasió treballaran junts, perquè, a més, són molt amics.

Descripció dels agents personals i de la tecnologia medidora

Es pretén fer un representació de titelles per a donar a conèixer la feina que fan dos alumnes de l'aula d'EE als seus companys/es de l'aula ordinària 4t de primària. La intenció d'aquests, que no és la primera vegada que fan una representació per a la resta de la classe, és la de fer-los riure.

El projecte el planificaran els mateixos alumnes i de manera conjunta amb la mestra de l'aula, qui els ajudarà a fer realitat el projecte. L'objectiu dels alumnes: fer riure als companys de la classe.

Objectius de la mestra:

Treballar l'expressió oral i el vocabulari d'un dels alumnes i la extrema tímida de l'altre alumne.

La tecnologia medidora:

L'ordinador, la càmera de fotografar digital, el vídeo, el canó de projecció, consultes a diferents web's que anotarem més endavant i utilitzarem els e-mail per comunicar-nos amb dues titellaires; una del poble i una altra de fora del poble. La redacció del text de l'obra es farà amb el tractament de textos del Word i el programa per projectar el vídeo a través del canó.

Els agents personals:

Aprenents: Els dos alumnes de 4t de primària.

Medidores: La mestra d'educació especial.

Col·laboradors: Dues titellaires i alumnes de 5è que faran la filmació de la representació de titelles

Descripció del problema de partença en termes tecnològics

L'ús de les diferents tecnologies per aconseguir el nostre objectiu

Segons Jonassen podem dir que el problema presenta les següents característiques en termes tecnològics:

Ben estructurat: Ja que partim d'un problema inicial ben definit (donar a conèixer què fan els alumnes a l'aula d'EE i un objectiu (fer riure als companys de la classe)).

Complexitat: El problema en qüestió seria de complexitat mitjana, degut al nombre moderat de variables, que actuen en el problema.

El problema és específic del context, ja que està situat i integrat.

A partir de la descripció del problema inicial, l'agent mediador (la mestra d'EE) gestionarà, de manera conjunta amb els alumnes, una sèrie de tasques amb els nens/es ben estructurades, amb la finalitat d'assolir un aprenentatge significatiu per part dels alumnes i que a la vegada donarà resposta al problema plantejat inicialment.

Plantejament del problema conjuntament amb els aprenents

L'ús dels titelles a l'aula d'EE per treballar les dificultats d'expressió oral d'un alumne i la tímida i altres dificultats de relació entre iguals per part de l'altre alumne, és un fet des del curs anterior. La mestra d'EE a inicis d'aquest curs escolar va contactar, i oferir la seva col·laboració, amb una titellera que té concedida una llicència d'estudis amb l'objectiu de demostrar com els titelles són una mitjà terapèutic per a treballar a les aules d'EE.

El plantejament de treball sorgeix a partir d'una proposta de la mestra d'EE Què podem fer amb els nostres titelles? Els alumnes comencen a proposar idees que anem apuntant en un paper. Acudits, explicar una història... Volem fer alguna representació per als nens de la nostra classe. Els volem fer riure!

Decidim demanar també opinió a les dues titelleres que coneixem i via e-mail aporten idees abans de començar el nostre projecte.

Context de l'activitat

El context serà a l'aula d'EE per a la planificació de l'activitat. En cas necessari s'utilitzarà l'aula d'informàtica. La filmació es passarà a l'aula d'audiovisuals dins l'horari de la tutora del curs suggereixi.

Les sessions de treball, planificació i execució es faran segons l'horari de l'aula d'EE i en estones que ja tenen assignades els dos alumnes dins l'aula d'EE.

Característiques cognitives, emocionals, actitudinals i físiques dels aprenents

Partim per a la realització del projecte amb un grau de motivació excel·lent. Fer una pel·lí! per uns alumnes amb dificultats importants que passaran a convertir-se en protagonistes indirectes d'una filmació és bàsic.

Els dos alumnes amb diferents trastorns seran el centre d'atenció dins la seva classe. Seran els protagonistes que intentaran fer riure i distreure als seus companys de classe amb una història inventada per ells.

Els dos alumnes faran una activitat per als altres, però alhora és terapèutica per a ells per diverses raons:

- Possibilita el fet de tractar temes que preocupen als alumnes.
- Les representacions a través dels titelles les viuen com si no tingués a veure amb ells. Fan una transferència, en termes psicoanalítics.
- Les representacions davant els companys ajuda a integrar-los dins el grup, des de la concepció i treball de la diversitat.
- Asseguren la confiança en les seves capacitats i millora de l'autoestima.
- Aquesta motivació afavoreix una actitud col·laboradora i participativa pel desenvolupament del treball. A nivell cognitiu, es partirà dels coneixements previs en l'ús dels mitjans tecnològics i del nivell propi d'expressió oral i creatiu.

Cal evitar possibles frustracions i per això es proposarà una bona planificació conjunta amb l'ajut i compromís responsable per part dels alumnes. Es tracta d'assolir amb èxit els aprenentatges, que els resultin significatius i funcionals.

Competències específiques que l'aprenent ha d'assolir

- Experimentar de forma guiada la creació d'una representació de titelles.
- Saber crear un guió i diàleg per a fer la representació.
- Fer transcripcions amb el programa Word.
- Utilitzar l'e-mail com a mitjà de comunicació tecnològic.
- Familiaritzar-se amb la càmera de vídeo.
- Treballar de forma col·laborativa, amb significació i funcionalitat.

Continguts

Conceptuals

- Ampliació i millora del vocabulari i l'expressió oral.
- Aplicació del tractament de text del word.
- El funcionament del correu electrònic.
- El funcionament elemental de consultes a web's diferents.
- El funcionament bàsic de la càmera de vídeo.
- El funcionament de la càmera fotogràfica.

Procedimentals

- Creació, planificació i representació a través de titelles.
- Realització de fotografies amb una càmera digital.
- Filmació amb la càmera de vídeo.
- Preparació a reproduir la filmació.

Actitudinals

- Interès per superar les dificultats que sorgeixin.
- Respecte per el material que utilitzem.
- Participació positiva i col·laborativa en l'activitat.
- Superació personal i per reforçar la confiança i seguretat individual.

Previsió de la seqüència d'activitats i orientacions per a l'acció

Les sessions seran d' 1 hora.

Sessió 1:

Planificar i decidir els inicis de l'activitat. Enviar correus a les titellaires per demanar orientacions.

Sessió 2:

Triar de l'argument de la pel·lícula. Consulta de diferents web's per definir l'argument.

Sessió 3:

Elaboració en un document word de l'argument triat.

Sessió 4:

Configuració de l'argument i assaig de les representacions amb els titelles.

Sessió 5:

Configuració de l'argument i assaig de les representacions amb els titelles.

Sessió 6:

Configuració de l'argument i assaig de les representacions amb els titelles.

Sessió 7, 8,...:

Filmació de la representació i passi de la pel·lícula.

Aquesta previsió es podrà veure alterada segons el ritme de treball dels alumnes. Cal assegurar l'èxit de l'activitat tenint en compte les característiques dels alumnes.

Fonamentació psicopedagògica del disseny i vinculació amb els continguts de l'assignatura

Partint de la teoria constructivista amb el que el centre escolar intenta treballar i tenint en compte la línia i enfocament d'aquesta assignatura fonamento psicopedagògicament l'activitat amb les següents aportacions:

- Parteix dels coneixements previs i nivell i capacitats de cada alumne per a construir i ampliar coneixements de manera constructiva.
- Una activitat amb sentit i significació per als alumnes perquè l'han proposat i creat ells mateixos.
- Parteix de la motivació per part dels aprenents.
- Planifica i es treballa a través del compartir i aprendre de manera conjunta; alumnes, mestres, companys d'altres classes.
- A través del modelatge de la mestra d'EE.
- Parteix d'una tasca contextualitzada, globalitzada i inclusiva.
- Permetrà que els dos alumnes s'adonin del seu propi procés d'aprenentatge significatiu.

L'activitat està pensada i planificada tenint en compte el context, les capacitats i objectius de progrés marcats que creiem possibles.

Procediments i criteris d'avaluació

Es realitzarà una avaluació continuada de tot el procés de treball. Cal valorar l'actitud d'una manera especial perquè són alumnes especials.

L'avaluació es farà tenint en compte els objectiu marcats a les competències específiques.

És bàsica la pròpia autoavaluació que en faran els alumnes.

Bibliografia

Jonassen, D. (2003). TIC i aprenentatge significatiu: una perspectiva constructivista, a Cabero, J. (coord.) Noves tecnologies de la informació i la comunicació en l'educació. Ed. UOC. Barcelona.

ENQUESTA REALITZADA PER LA MESTRA PER SABER EL QUE PENSA L'ALUMNE

Per què m'agrada fer anar els titelles?

"M'agrada estar amb els titelles perquè fan riure a la gent i també perquè quan poses la ma dins el titella te l'escalfa. Fa bellugar els dits i Quan estàs amb el titella sembla que està parlant el titella però qui parla sóc jo.

Amb el Sr. Cordills, el Punqui, l'Asuqui (titelles que hem creat aquest any) i el Courail (un monstre titella) hem fet una pel·lícula de 8 minuts que els nens de la classe han pogut veure. Van riure molt i van aplaudir perquè els va agradar molt.

Varem pensar una història que seria l'argument de la pel·lícula, varem fer la representació amb una amiga nostra que és titellaire i la mestra ens filmava.

Què és el que més m'ha agradat de fer titelles?

Poder treballar amb el Toni, que és el meu millor amic, i l'Àngels que és una titellaire del poble.

M'ha servit per aprendre a parlar millor?

Sí que m'ha servit perquè a tercer encara no sabia gaire vocabulari. Ara penso que les paraules em surten millor.

M'ajuden el titelles a sentir-me bé?

Sí perquè no és com l'escola que fas molts treballs. A mi em costen fer els treballs d'escola, però els titelles no.

Els titelles són com amics teus?

Són com amics meus perquè jo els bellugo i ens coneixem perquè treballem junts. A vegades el Sr. Cordills s'enfada perquè els seus cordills s'enreden.

OPINIONS DE LA MESTRA D' EDUCACIÓ ESPECIAL

El treball portat a terme amb la Teia ha estat realment profitós per diferents motius.

D'una banda, hem fet un treball realment terapèutic amb dos alumnes de l'aula d'educació especial. Dos amics que mai tenen l'oportunitat de treballar plegats.

D'altra banda, s'ha fet un treball global on les TIC han estat el mitjà per a portar a terme el treball planificat inicialment.

Els objectius prioritaris a l'hora de planificar el treball van ser el de l'ampliació del vocabulari i la millora de l'estructuració de les frases i expressió oral , especialment d'un dels alumnes. La satisfacció personal i el poder gaudir dins el recinte escolar amb una tasca no acadèmica ha estat l'objectiu de treball per l'altre alumne.

Partint de les teories constructivistes i l'aprenentatge significatiu, els dos alumnes han pogut partir d'un problema, d'un tema que volien treballar per a poder planificar i decidir com volien organitzar el seu propi procés d'aprenentatge.

Ha estat realment una experiència gratificant. Els titelles s'han convertit en un mitjà gratificant i motivador que ha permès, conjuntament amb les TIC i l'aplicació de les teories constructivistes, fer un treball efectiu a nivell terapèutic. Els dos alumnes han experimentat el que vol dir poder ser simplement ells i mostrar als companys quina és la feina que han fet. La seva autoestima s'ha modificat. Els dos alumnes es mostren més contents i tenen més interès per acabar bé les feines acadèmiques.

Crec que aquest fet pot complimentar el que la Teia vol demostrar en la seva tesi. Els titelles han ajudat dos alumnes a sentir-se emotiva i emocionalment segurs de sí mateixos i alhora verificar que tot i les diferències entre la diversitat són ells. El Santi i el Toni. Dos alumnes capaços de fer tasques boniques que fan riure els seus companys.

5.5. CEIP DURAN I BAS. Barcelona

Segons m'explica Marta Rivera, mestra d'EE, ha treballat amb dos alumnes de 1r i 2n de primària amb retards d'aprenentatge i un lleu retard mental.

Primer, els alumnes, van haver d'explicar oralment el conte de la Caputxeta Vermella. Després es van haver de posar d'acord en el final i el van haver d'escriure tenint molta cura amb els diàlegs. El van passar a net amb l'ordinador. A continuació van repartir els papers i van assajar vigilant les veus que utilitzaven i la posició de les mans. Finalment, van representar l'obra pels alumnes de P4 i P5.

Fig. 89

Fig. 90

Els titelles del conte, són titelles de guant.

Fig. 91

5.6. CEIP EL MARGALLÓ. Vilanova i la Geltrú. Barcelona

Aquí us transcripc les explicacions que m'ha donat tant amablement l'Anna Sanchís, mestra d' Educació Especial:

“Estic treballant al CEIP El Margalló de Vilanova i la Geltrú. El Margalló és una escola ordinària d'una línia amb 8 UEE.

He treballat amb alumnes amb NEE greus i permanents com a logopeda durant 10 cursos i com a tutora d'UEE durant 6 cursos més.

Et volia fer arribar algunes propostes per a treballar amb titelles que he anat utilitzant durant aquests anys al Margalló.

També et volia dir que em sembla molt interessant el tema de la teva llicència d'estudis.

Així doncs, passo a explicar-te les propostes de treball amb titelles. Utilitzaré la “fitxa d'intervenció” que tu ens proposes...

1. Edat de l'alumne.

Alumnes de Primària.

2. Etapa i nivell d'escolarització de l'alumne.

Primària. UEE.

3. Trastorn de l'alumne.

Trastorn dins l'espectre autista.

Alumnes amb dificultats en el seu desenvolupament emocional no diagnosticats dins l'espectre autista.

4. Tipus de titelles emprats en l'activitat.

Titelles de pal fetes amb cartolina i plastificades.

5. Explicació de l'activitat amb titelles.

ACTIVITAT 1

Trastorn de l'alumne

Trastorn dins l'espectre autista.

Objectius de l'activitat

- Treballar aspectes del comportament emocional de l'alumne vinculats a conductes de negació o evitació:

*Dificultat per canviar de situacions (marxar de l'escola quan la mare el ve a buscar...).

*Contenir-se davant una situació de canvi (fugir, cridar, enfadar-se molt... quan veu que la mare arriba a l'escola...).

*Es comença a angoixar quan s'acosta el moment del canvi (caminar amunt i avall, “parlar sol”, no voler recollir, negar-se a sortir de a classe...).

- Constatar aquestes conductes o altres que s'hi assemblen mitjançant les titelles.
- Incorporar elements de canvi davant les conductes de negació/evitació (buscar "altres finals" per a les situacions viscudes, utilitzar personatges que fan de "mediadors"...).

Metodologia de l'activitat

Es tractaria de "recrear" situacions emocionals difícils de resoldre per l'alumne sense explicitar que "aquestes" són les seves pròpies conductes (intentar buscar certa "distància emocional").

Utilitzar "personatges mediadors" que fan propostes de "nous finals" per a les situacions i que ajuden a contenir les emocions.

Escenificar les situacions amb aquests "nous finals" (patrons de conducta diferents).

ACTIVITAT 2

Transtorn de l'alumne

Distròfia muscular. Dificultats en el desenvolupament emocional.

Objectius de l'activitat

- Treballar aspectes del comportament emocional de l'alumne vinculats a situacions de pèrdua i elaboració del dol:
 - *Poder expressar emocions com la ràbia, tristesa, por...
 - *Escenificar situacions viscudes difícils d'elaborar per l'alumne (situacions de risc, dificultat per caminar, caigudes...).
 - *Poder expressar els propis desitjos (caminar millor...).

Metodologia de l'activitat

Es tractaria de "recrear" situacions emocionals difícils de resoldre per l'alumne sense explicitar que "aquestes" són les seves pròpies conductes (intentar buscar certa "distància emocional"). Utilitzar "personatges mediadors" que fan propostes de "nous finals" per a les situacions i que ajuden a contenir les emocions. Escenificar les situacions amb aquests "nous finals" (patrons de conducta diferents).

6. Observacions

En aquest treball és important:

- *Comprendre l'alumne i les seves necessitats emocionals.
- *Poder establir un vincle significatiu amb l'alumne.

Per tant, seria necessari disposar d'assessorament per part d'un professional de la psicologia clínica a l'hora de fer aquest treball.

5.7. CEIP DOCTOR ARRUGA. Begur. Girona

Maria Bahí, la mestra d'educació especial m'ha explicat la seva experiència:

“Disposem d' alguns titelles a l'aula d'educació especial, així com d' alguns ninots bàsicament per treballar temes de llenguatge i de relació entre individus, però no tenim cap projecte genèric de titelles, si no que és un recurs més.

Les activitats que fem son sobretot simulacions de situacions reals, tipus anar a comprar, situacions casolanes (esmorzar, converses a casa després de l' escola, converses familiars abans d' anar a dormir,...), situacions de pati, simulacions d' oficis,...”

5.8. ESCOLA NADIS. Barcelona

Som l' Escola d' Educació Especial Nadís, i nosaltres hem treballat amb titelles els contes.

5.9. ESCOLA TAIALÀ. Girona

La Cèlia Díaz, mestra d'educació especial, m'explica la seva experiència:

“Fa unes setmanes que estic intentant acostar a en Sergi a treballar amb teatre i titelles, té força dificultats en l'àmbit de les relacions i l'expressió. Fa primer. Com que tenia especial interès en els còmics d' en Massagran i Benet Tallferro m'ho ha posat fàcil. Hem fet titelles amb mitjons i com que quasi se sap les històries de memòria ja estem a punt per començar a deixar-les i començar a improvisar situacions diferents amb aquests personatges. O almenys aquesta es la meva idea. T'he de dir que fins ara ell ha fet el 95% del treball (ell es va apropar als còmics i va començar a demanar que interpretés els personatges), jo el que intento fer és observar per on em puc colar al seu món per ajudar-lo així a sortir al nostre.”

5.10. CEIP ARNAU BERENGUER. El Palau d'Anglesola. LLeida

Alumne de 5 anys. El nivell d'aprenentatges d'aquest nen se situa en un nivell de P3, aproximadament. Té un retard generalitzat a tots els nivells: motriu, d'aprenentatges i de parla.

L'activitat que es fa amb les titelles es basa en la representació o dramatització de rutines i activitats de la vida diària, com ara: l'hora d'anar a dormir, l'esmorzar, el dinar i el sopar; la seqüenciació en matí, migdia, tarda i nit, la higiene, etc. Els titelles són de roba que representen una família: pare, mare i dos fills.

5.11. CEIP MONTNEGRE. La Batllòria. Barcelona

Aquesta experiència que ve a continuació està realitzada per la Merche Polol, una mestra d'EE que després de contestar-me l'e-mail dient que estava molt interessada en el projecte, em va demanar ajut per treballar l'hàbit de fer caca al vàter amb un alumne de 5 anys de P-4, amb retard mental moderat amb dificultats en l'articulació del llenguatge (l'A.). Vaig preparar una activitat amb titelles per aconseguir aquest aprenentatge, i em va enviar el resultat de l'activitat.

“Fa dues setmanes que la vaig posar en pràctica, en dues sessions seguides.

Em vaig preparar una capsa com em vas dir i la vaig posar al davant meu a sobre d'una taula i els animals a dintre. Llavors anava llegint el conte, que el tenia amagat i anava traient els personatges conforme els anava anomenant. Llavors un cop explicava aquest personatge, l'enganxava davant la capsa amb “glutac” i així estaven tots presents quan surt finalment el pollet i representa que tots se'n alegren de que faci la caca.

Llavors va acabar molt aviat la història, potser jo m'hauria d'allargar una mica més. I a continuació van anar, perquè estaven en rotllana, al seu lloc i els vaig explicar que faríem un titella, amb els animals que havien sortit al conte. Estaven molt contents. Els vaig enganxar a la pissarra perquè els veiessin per si volien pintar-los igual i els vaig repartir les diferents plantilles d'animals.

Després ens varem dedicar la tutora i jo a ajudar-los a punxar amb el punxó, aquí potser els va resultar més complicat per algun revolt que hi ha en algun dels dibuixos i clar ells seguien la línia negra del dibuix i varem haver d'enganxar més d'un bec perquè el van punxar o alguna cua. Però res que no es pogués solucionar. Els varem ajudar a posar la tija amb celo i així

varem passar les dues hores. Va anar justet de temps, perquè la construcció ocupava més del que em pensava. L'A. estava molt content i tots els nens també. I van sortir amb el seu titella a casa contentíssims. Però he de dir que m'ha faltat la part d'anar al vàter amb els ninotets. Al dia següent l'A. em deia "el pollet que fa caca" i crec que si puc treballar amb ell més periòdicament, alguna cosa en trauré però estic ara que em passo els dies, les setmanes (bé porto tot el curs) substituint i no puc fer treball continuat amb els meus alumnes.

La veritat és que és molt "xula" i m'ha agradat molt, és engrescadora i els arriba als nens el missatge molt més fàcil. Ah! també varem poder fer la representació amb els nens sols. Va ser molt divertit perquè ja mentre la pintaven entre els grupets de les taules jugaven a ser una família d'animals. I a la representació ens ho varem passar molt bé. Es van sentir totalment protagonistes!! Tinc pensat tornar-la a fer abans d'acabar el curs i no sé si hi seré el proper any a aquesta escola però si fos així, ho començaria amb l'A. ja al primer trimestre. Teia, una abraçada i moltes gràcies."

Aquesta activitat està dins la maleta pedagògica que es presenta junt amb aquest estudi. Després de comentar-la amb la MEE, he fet les rectificacions perquè sigui més efectiva.

5.12. CEIP FOLCH I TORRES. Palau-solità i Plegamans. Barcelona. Mestra: Maria Teresa Martínez Moner

Aquesta és una experiència que vaig realitzar-la l'any 1999, quan estava de reforç a una escola de primària, amb un alumne amb trastorn de personalitat.

“Aquest alumne, en P., era una persona amb trets psicòtics. Agressiu amb la mestra, amb els companys, amb els mestres, obsessiu... Com se sap les persones amb aquest trastorn de la personalitat no tenen en compte els drets i els sentiments dels demés. El més característic és que expressin els seus conflictes de manera impulsiva i irresponsable, de vegades amb hostilitat i violència intenses. Sovint són incapaços de preveure les conseqüències negatives del seu comportament antisocial, i no tenen cap sentiment de culpa.

El càstig poques vegades modifica el seu comportament ni millora el judici o la seva previsió sobre les coses, al contrari, els hi confirma la seva visió d'un món sense sentiments.

Aquest alumne portava en l'escola des d'Educació Infantil. Anava a classes individuals amb el mestre d'Educació Especial unes hores a la setmana, i a classes de reforç individual també unes hores. Jo era l'encarregada de donar-li aquestes sessions de reforç, ja que es va decidir des de direcció i tutoria que serien unes sessions positives per ell i per la resta de classe, ja que d'aquesta manera la resta de la classe tenia un temps per treballar amb normalitat (el 70% del temps amb ell a classe era impossible fer-ho).

Era un alumne que solament participava en tasques que l'interessessin. Estava per això predisposat a mostrar sempre les seves habilitats o coneixences als altres alumnes, trobant d'aquesta manera una autoafirmació davant dels demés.

El reforç que vaig començar a fer amb el P., era el que s'havia planificat des de tutoria: afermar els seus coneixements sobre l'Àrea de Socials i la de Naturals. Aviat em vaig donar compte que per aquell camí no anàvem bé. I vaig començar a buscar recursos per captar l'interès i crear un hàbit de treball efectiu.

Com que era un nen molt esquerp i agressiu, amb una manca de afectivitat terrible, vaig decidir començar a construir entre tots dos un titella de fil i aprendre a manipular-lo per canalitzar els sentiments.

El titella de fil proposat era molt simple, estava fet amb un mocador i cinc boles (cap, mans i peus) tenia tres fils al cap i dos que feien moure les mans i els peus alhora. És un titella de moviments limitats però molt expressiu. Un dels trets importants d'aquest titella és que la seva manipulació requereix un

moviment molt controlat i lent per transmetre accions o sentiments. És per això que vaig escollir aquest tipus en concret, ja que el P. era tot el contrari.

En la primera sessió li vaig portar la marioneta (titella de fil), i la vaig manipular davant d'ell. Vaig mostrar-li els mecanismes que feia servir per a la manipulació (comandament, fils..) i com a una acció física dirigida sobre el seu comandament, bellugava una part del cos o una altra a voluntat. Li vaig mostrar també com el personatge podia expressar coses (emocions, accions...), com podia tenir ànima. I sobretot que jo era la que provocava aquestes situacions i que els fils i els titella eren transmissors. Una reacció insospitada d'ell va ser la de voler que el titella se li acostés i li fes petons.

Aleshores li vaig deixar manipular. Es va mostrar molt receptiu. Va començar intentant fer els moviments que jo havia fet, i m'anava preguntant com es realitzaven. Després li vaig proposar de construir junts un titella com aquell i que seria per ell. Va estar il·lusionat.

La segona sessió va ser treball purament plàstic. Jo vaig portar els materials i ell el va pintar i li va donar personalitat segons el seu criteri. També es va mostrar molt col·laborador.

La tercera sessió varem començar a manipular la marioneta. Jo em posava al seu costat amb el meu titella i ell anava fent els mateixos moviments amb la seva.

Posteriorment vaig intentar crear situacions entre els dos titelles. Estava obsessionat per saber si aquells titelles podien lluitar. Jo li vaig dir que si. I varem començar una lluita simulada. Però el curiós del cas és que tenia molta cura de no "fer mal" als personatges (quan a l'escola s'havia autolesionat i fet mal a companys i mestres). Més tard vaig crear situacions d'apropament, de carícies, en definitiva intentar treure la part sensible. Va haver-hi realment moments molt tendres. Totes aquestes escenes van ser curtes. Era important conservar el tempo, d'una altra manera l'exercici no hauria servit, ja que les característiques de l'alumne no permetien estar molta estona realitzant la mateixa tasca, perquè fos efectiva. Amb un trastorn de personalitat com el que tenia el P., era difícil creure com podia transmetre aquells sentiments tant delicats. En aquells moments, ell estava utilitzant el titella com a transmissor dels seus propis sentiments. Va ser una experiència molt fresca, relaxada i gratificant. Tant per ell com per mi.

En una altra sessió varem portar el titella a la classe. No estava previst però ell m'ho va demanar. El va manipular davant de tothom però estava més cohibit, tot i que en aquells moments tenia l'aprovació de la resta de classe.

Una cosa que em va sorprendre va ser que un cop acabades les sessions no es va voler quedar amb el titella, perquè em va dir que jo tindria més cura d'ell, que si se l'emportava se li trencaria, que a casa li perdrien.....

És com si no volgués tenir cap lligam afectiu amb cap objecte.

Més endavant varem treballar ombres, malabars i màgia. Li llegia (contes, fets històrics, curiositats que tenien que veure amb les ciències...), opinàvem sobre els mateixos, ell m'informava sobre els temes que coneixia... però això és una altra història."

6. TRASTORNS I DEFICIÈNCIES A TRACTAR

6.1. ESPECTRE AUTISTA

El terme autisme va ser introduït per Bleuler el 1911, per senyalar a algú que estava “tancat en sí mateix” i va ser el metge vienès Leo Kanner (1944) qui, estudiant un grup de nens amb determinades característiques, va utilitzar el diagnòstic d'autisme infantil precoç. Per la mateixa època, un altre investigador vienès, Hans Asperger, va fer referència a un altre quadre clínic que tenia semblances amb el descrit pel seu col·lega, però aquests presentaven un llenguatge ampli en relació a l'altre grup. Existeix també el trastorn de Rett, on l'autisme va acompanyat d'un grau de retard mental important.

L'autisme és un trastorn permanent (de per vida) en el desenvolupament que incapacita a la gent d'entendre el que veuen, escolten, així com del que senten. Això es transmet en problemes severos en les relacions socials, en la comunicació, i en el comportament.

El DSM-IV defineix l'autisme com un trastorn profund del desenvolupament caracteritzat per:

- Impediments per a la comunicació i interacció social.
- Patrons de caràcter, interessos i activitats restrictives, repetitives i estereotipades.

Alguna gent amb autisme tenen nivells normals d'intel·ligència, mentre que la majoria de gent amb autisme tenen algun grau de discapacitat intel·lectual, que van des de mitjà fins a sever.

S'estima que aproximadament fins a un 50% de persones amb autisme no desenvolupen llenguatge funcional. Mentre que per aquells que sí parlen, acostumen a tenir qualitats inusuals i habilitats comunicatives limitades.

Totes les persones amb autisme tenen dificultats d'interacció social i de comportament, però el grau d'extensió i dificultat varia. Alguns individus poden ser molt retrets, i d'altres poden ser extremadament actius i s'apropen a la gent d'una manera molt específica. Tenen problemes de inatenció i resistència al canvi. Normalment responen a estímuls sensitius de manera atípica i poden manifestar conductes estranyes com aplaudir, donar voltes o balancejar-se. També poden mostrar usos poc habituals d'objectes i afeció per alguns objectes.

Encara que la gent amb autisme mostra algunes característiques comunes, no hi ha dos individus iguals. A més a més, el patró i extensió de dificultats pot variar amb el desenvolupament. Les característiques comunes ens ajuden a entendre les necessitats generals associades a l'autisme, però es

important combinar aquesta informació amb el coneixement dels interessos, habilitats i personalitat específica de cada estudiant.

El rati general acceptat de prevalença de l'autisme està entre 4 i 5 en cada 10.000 naixements. No obstant, estudis recents estimen un rati d'uns 10 per cada 10.000 o un 0.1% d'infants o més, quan s'inclou un ampli espectre de trastorns. Hi ha una prevalença més alta entre nois. El rati varia en funció de la definició, però els estudis revelen un rati home – dona de entre 3:1 i 4:1. La causa o combinació de causes de l'autisme no són del tot conegudes. Hi ha una creixent evidència que l'autisme té una condició genètica, i que hi ha bastants agents diferents involucrats.

També hi ha evidències per dir que hi ha una prevalença més elevada entre els nens amb autisme amb mares amb problemes durant l'embaràs, el naixement, o inclús després del naixement que no pas entre els nens que no tenen autisme. Els esdeveniments primers o els factors ambientals poden interaccionar de manera significativa amb la susceptibilitat genètica del infant.

El cervell dels individus amb autisme semblen tenir unes diferències estructurals i funcionals pel que fa al cervell d'altres persones. S'han trobat anomalies en el peduncle cerebral i els nervis cranials.

El diagnòstic d'autisme és fet per un metge o un psicòleg clínic expert en l'àrea d'autisme. La valoració i el diagnòstic ideal hauria d'involucrar ideològicament a un equip interdisciplinari que inclouria un pediatra o psiquiatra, un psicòleg, i un logopeda. El psicòleg normalment administra valoracions per a obtenir informació sobre el nivell de desenvolupament i el comportament, i el logopeda valora parla, llenguatge, i comportaments comunicacionals. Una valoració mèdica es fa a terme per descartar altres possibles causes per als símptomes, donat que bastants característiques de l'autisme estan també presents en altres trastorns. Un historial mèdic i del desenvolupament s'obté a partir d'entrevistes amb els pares. Aquesta informació es combina amb les altres proves per a proveir un quadre general i per a descartar altres factors contribuents.

El DSM – IV classifica l'autisme com a un trastorn englobat dins un ampli grup de trastorns profunds del desenvolupament (TPD). TPD és un terme que engloba trastorns que presenten dificultats en el desenvolupament d'habilitats, d'interaccions socials recíproques, en habilitats comunicatives, i la presència de comportaments, interessos i activitats estereotipades. Les condicions classificades com TPD en el DSM – IV són:

- Autisme
- Trastorn de desintegració infantil
- Síndrome d' Asperger
- Trastorn profund del desenvolupament amb impossibilitat de ser explicat d'altre manera

Tots els trastorns englobats dins la classificació del TPD tenen alguns

trets en comú, i els nens amb aquest trastorn es poden beneficiar de les mateixes estratègies d'instrucció. No obstant, hi ha diferències en algunes àrees, com el nombre de símptomes, edat d'aparició, i patró de desenvolupament.

Les persones amb el síndrome d'Asperger tenen mancances d'habilitats en les àrees de interacció social i en patrons de conductes estereotipades.

La major diferència entre els nens amb autisme i els nens amb síndrome d'Asperger es que els nens amb SA no tenen un retard clínic significatiu en el desenvolupament del llenguatge primerenc o retards en el desenvolupament cognitiu. Normalment, no tenen el mateix grau de dificultat que aquells amb autisme en el desenvolupament de les habilitats pertinents per a la seva edat, el comportament adaptatiu, i la curiositat per tot el que els envolta.

Hi han unes necessitats que s'han de pal·liar amb el currículum:

- Canviar les situacions individuals per socials
- Influir en el context i utilitzar qualsevol mitjà de llenguatge
- Desenvolupar l'autonomia i les estratègies que el permetin organitzar-se
- Desenvolupar lo cognitiu a través de la millora dels processos alterats.

En primer lloc s'ha de fer una valoració del grau autista de l'alumne el màxim exhaustiva possible, s'han de realitzar adaptacions molt significatives del currículum ordinari, establint i aprofitant els contextos naturals i compartint els criteris metodològics per tot l'equip docent.

Sabent les característiques de l'alumne autista i les seves necessitats s'ha de prioritzar els objectius i continguts, per realitzar les adaptacions del currículum:

- Coneixement corporal i construcció de la identitat. Treballar aspectes relacionats amb el desenvolupament i aprenentatge de la pròpia corporeïtat i imatge personal.
- Coneixement i participació en el mitjà físic i social. Es relaciona directament amb l'aprenentatge social i cultural. Es tracta de facilitar experiències sobre la realitat física i social més propera de tal manera que permetin una incorporació progressiva a realitats més llunyanes que tinguin especial rellevància en l'espai i en el temps.
- Comunicació i llenguatge. Oferir oportunitats que permetin crear la necessitat de comunicació, promouen el desenvolupament de la competència lingüística a partir de gests, senyals i símbols, base per establir codis socialment estructurats.

6.2. RETARD MENTAL

El retard mental es refereix a un estat particular del funcionament que comença a la infantesa en el qual coexisteixen limitacions en la intel·ligència juntament amb les habilitats adaptatives.

A través de la història hem pogut veure com el tracte donat a les persones amb retard mental ha anat canviant. Hem passat per l'època en la que es tenia un cert reconeixement, a l'etapa benèficoassistencial (reclusió en asils o institucions hospitalàries), a la rehabilitadora terapèutica (predomini del model mèdic i equipaments especialitzats i segregats), fins arribar a l'etapa educativa (dret a l'educació, integració escolar, més responsabilitat per part del mestre i el model educatiu centrat en els ajuts per progressar).

El concepte i definició de retard mental també ha experimentat molts canvis en els darrers 40 anys, cada canvi és reflex del continu esforç realitzat per millorar la comprensió de la condició, així com per desenvolupar una terminologia i classificació més precisa, pràctica i orientada a l'habilitació.

L'any 1992 es va publicar la novena edició del manual que proposa un canvi substancial en la definició i classificació d'aquest fenomen. El nou concepte de retard mental deixa de ser observat com un tret absolut d'un determinat individu i passa a centrar-se en la interacció entre el seu funcionament intel·lectual limitat i l'entorn proper. Per altra banda, considera que no n'hi ha prou en definir les deficiències sinó que cal proposar sistemes d'ajut i suport que permetin la millora d'habilitats i facilitin la integració social i el benestar personal.

El retard mental fa referència a limitacions substancials en el desenvolupament ordinari. Es caracteritza per un funcionament intel·lectual significativament inferior a la mitjana, juntament a limitacions associades a dues o més de les següents àrees d'habilitats adaptatives: comunicació, autocura, vida a la llar, habilitats socials, ús comunitari, autodirecció, salut i seguretat, habilitats acadèmiques funcionals, lleure i treball. El retard mental es manifesta abans dels 18 anys.

Definició de les àrees d'habilitats adaptatives:

Comunicació: habilitats com la capacitat de comprendre i d'expressar informació mitjançant conductes simbòliques o conductes no simbòliques.

Cura personal: habilitats relacionades amb la neteja, menjar, vestit, higiene y aparença personal.

Habilitats de vida a la llar: relacionades amb el funcionament dins de la llar, cura de la roba, tasques de la llar, manteniment adequat, preparació de menjars, planificació i pressupost per a la compra, seguretat a la llar i planificació diària.

Habilitats socials: relacionades amb els intercanvis socials amb altres persones: iniciar, mantenir i finalitzar una interacció; reconèixer sentiments; regular la pròpia conducta; calibrar la quantitat i el tipus d'interacció a mantenir amb altres; fer i mantenir amistats; adequar les conductes a les lleis; mostrar un comportament sociosexual adequat.

Utilització de la comunitat: habilitats relacionades amb la utilització adequada dels recursos de la comunitat, que inclouen el transport; comprar en botigues o grans superfícies; comprar o obtenir serveis d'altres recursos; utilitzar serveis públics com llibreries, parcs, àrees recreatives, teatres, centres culturals...

Autorregulació: habilitats relacionades amb escollir, aprendre i seguir un horari; iniciar activitats adequades a la situació, condicions, horaris i interessos personals; buscar ajuda quan es necessiti; resoldre problemes en situacions familiars i noves; demostrar assertivitat i habilitats d'autodefensa.

Salut i seguretat: habilitats relacionades amb el manteniment de la salut; reconèixer els símptomes de malaltia, tractament i prevenció; primers auxilis: practicar sexualitat segura; seguir les normes bàsiques de seguretat; protegir-se de les conductes criminals.

Habilitats acadèmiques funcionals: aprenentatges escolars que tenen una aplicació directa en la vida personal independent: escriptura, lectura, utilització pràctica de conceptes matemàtics bàsics, coneixement de l'entorn físic i social relacionat amb altres habilitats adaptatives.

Oci: desenvolupament d'interessos variats d'oci com escollir i seguir els interessos propis; utilitzar i gaudir dels recursos d'oci de la comunitat; jugar amb altres i respectar el torn i les normes; finalitzar o rebutjar activitats d'oci o recreatives.

La feina essencial no serà diagnosticar i classificar als individus amb retard mental i amb aquesta informació determinar els tractaments i serveis que necessiten, sinó avaluar-los multidimensionalment en base a la seva interacció amb els contextos en els que es desenvolupen i, basant-se amb aquesta avaluació i l'ambient, determinar els tractaments i serveis que es necessiten.

És per això que no es classificarà a les persones en virtut del seu CI sinó segons el tipus i intensitat de reforços que necessiten. Així en lloc d'establir un sistema de classificació basat en els nivells de intel·ligència (lleuger, mitjà, sever i profund), es proposa un sistema de classificació basat en la intensitat dels reforços que requereixen les persones amb retard mental (limitat, intermitent, extens o generalitzat).

Un dels aspectes més interessants és la consideració de que una avaluació vàlida ha de tenir en compte la diversitat cultural i lingüística, així com les diferències en aspectes comunicatius i de comportament de la persona per evitar que s'avaluï a persones d'altres cultures i llengües amb els tests i barems propis de la cultura dominant.

Per contribuir significativament des de l'escola al procés de desenvolupament de l'alumnat amb retard mental, s'ha de partir del nivell de competència de l'alumne, per això s'ha de realitzar una avaluació precisa: què sap i què no sap fer, com ho fa, quines són les seves experiències prèvies, interessos, actituds, motivacions.

El paper del mestre tutor és clau, s'ha de disposar intencionalment les condicions d'aprenentatge. Aquests alumnes tenen dificultat d'atenció inicial, per tant s'ha d'assegurar l'atenció, evitant donar instruccions quan l'alumne estigui distret. Se'ls hi ha de fer fàcilment discriminables i clars els aspectes que han d'ésser apresos: donar instruccions senzilles, utilitzar vocabulari al seu abast, utilitzar dibuixos, codis...S'ha d'oferir situacions encaminades per estimular a que l'alumne posi en relació les seves experiències i aprenentatges previs amb el que es vol que aprengui actualment i per tant així es practica la memòria.

Per tal de treballar la simbolització i l'abstracció, hem de partir de lo concret, vinculat aquí i ara. Partir del que té ben après i d'aspectes funcionals i significatius per ell. Donar estratègies en aspectes concrets en els que tinguin especial dificultat. Per tant s'ha d'estructurar de forma consistent l'ambient educatiu i flexibilitzar-lo successivament: analitzar els objectius i continguts curriculars, per tant donar prioritat a determinats objectius i continguts, seqüenciar-los, escollir tècniques i estratègies metodològiques adequades, disposar els recursos amb els que contem (persones, materials, espais, organització) de forma que afavoreixin els aprenentatges, analitzar i ajustar els ajuts en funció de les necessitats dels alumnes, motivar i reforçar cada aspecte del procés de l'ensenyament-aprenentatge i sobretot programar la generalització dels aprenentatges. És important anar avaluant si les fites es van aconseguint.

Les pautes de intervenció educativa amb alumnes amb retard mental han de ser presses segons les característiques de cadascú, en funció de les limitacions funcionals dels aspectes cognitius, de les limitacions en els processos de transferència d'unes situacions a unes altres, de l'autoconcepte i relacions socials i de les limitacions en el procés d'aprendre. Tot això implica unes necessitats en el desenvolupament cognitiu, en la generalització del que s'aprèn a d'altres conceptes, en la motivació, en el reforç i en la mediació en l'aprenentatge.

6.3. TDAH

El Trastorn per Dèficit d'Atenció amb o sense Hiperactivitat, és un trastorn d'origen neurobiològic que s'inicia a l'infància. Es caracteritza per dificultats per a mantenir l'atenció, hiperactivitat o excés de moviments i impulsivitat o dificultats en el control dels impulsos.

El trastorn pot presentar els símptomes següents:

- **Inatenció:** Interrupció prematura de l'execució de les tasques i conclusió incompleta d'activitats, incapacitat d'atendre a detalls, problemes per estar atent a dos estímuls a la vegada.
- **Impulsivitat:** Dificultats per reflexionar abans d'actuar, per prevenir les conseqüències de les pròpies accions, planificar actes futurs, seguir unes normes establertes.
- **Hiperactivitat:** Suposa una inquietud excessiva en situacions que exigeixen inhibició motora. Excessiu moviment corporal que es tradueix en una activitat quasi permanent i incontrolada *sense finalitat concreta*. Les dificultats en controlar els moviments del cos es fan més evidents en aquelles situacions que requereixen estar quiets durant un període de temps. També es manifesta amb una parla excessiva, repetitiva.

S'estableixen 3 tipus de TDAH segons el símptoma predominant:

- Inatent: predomina la dificultat d'inatenció
- Impulsiu-Hiperactiu: predomina la dificultat en l'autocontrol
- Combinat: Presenta símptomes d'inatenció, d'impulsivitat i d'hiperactivitat.

La persona, en aquest cas l'alumne, amb TDAH pot tenir dificultats en:

- Seleccionar la informació més important.
- Començar activitats o acabar-les.
- Mantenir l'atenció en tasques o activitats lúdiques.
- Parar atenció a dos estímuls a la vegada, com per exemple seguir el que diu el professor i prendre notes al mateix temps.
- Estar preparat per contestar amb rapidesa.
- Parar l'atenció suficient als detalls i evitar fer errors per descuit.
- Mantenir l'atenció quan se li parla directament.
- Seguir instruccions i acabar les tasques escolars, encàrrecs o altres obligacions.
- Organitzar-se les tasques o activitats.
- Presentar els treballs escolars amb gargots, incomplets, pobres...
- Estar atent. Es distreu fàcilment amb estímuls irrellevants.

- Ser curós en les tasques.
- Acceptar realitzar tasques que requereixen un esforç sostingut.
- Disposar del material necessari per realitzar les activitats. Sovint el perd o l'oblida.
- Presentar els deures en el termini establert.

L'alumne amb TDAH pot tenir dificultats en:

- Parar-se a reflexionar abans d'actuar.
- Preveure les conseqüències de les seves accions.
- Planificar actes futurs.
- Esperar el temps necessari per rebre les conseqüències gratificants prèviament pactades.
- Treballar per a un objectiu a llarg termini.
- Esperar el seu torn.
- Esperar que s'acabi de fer una pregunta per després donar-hi resposta. Sovint contesta abans de que s'acabi de fer.
- Respectar el treball o el joc dels altres. Sovint interfereix.

L'alumne amb TDAH sovint pot:

- Moure en excés les mans o els peus. Moure's o balancejar-se a la cadira. Jugar amb alguna cosa entre les mans.
- Abandonar el seient a classe o en altres situacions en les que s'espera que es mantingui assegut.
- Córrer o saltar excessivament en situacions en les que és inapropiat fer-ho.
- Estar "en marxa" o actuar com si tingués un "motor".
- Tenir dificultats per jugar o dedicar-se tranquil·lament a activitats d'oci.
- Parlar en excés.

Aspectes associats al TDAH que poden interferir negativament en l'aprenentatge i el desenvolupament personal:

- Disminució de la capacitat d'aprenentatge
- Baix rendiment i fracàs escolar.
- Baixa autoestima.
- Problemes emocionals (depressió, sentiment de desconfiança, inseguretat,...).
- Trastorns de conducta o personalitat.
- Dificultats en les relacions familiars.
- Problemes en les seves relacions socials.
- Canvis sobtats en l'estat d'ànim, deguts a la seva frustració constant.
- Dificultats en seguir les normes.
- Molestar als companys interrompen les seves converses o jocs.
- Fer sorolls o sons.
- Mostrar-se imprevisible: un dia fa bé la feina i el següent no.

Suggeriments generals per a facilitar el treball a l'aula:

- Oferir models de conducta reflexiva amb aplicació de bones estratègies de solució de problemes. És eficaç oferir models de treball (professors-companys) que mostrin conductes reflexives que verbalitzin en veu alta estratègies d'observació i "enginys" per a resoldre problemes quotidians.
- Afavorir que aprengui a autoavaluar-se correctament.
- Ajudar-lo a que faci una atribució adequada dels èxits o fracassos i, per tant, el reconeixement d'un cert grau de responsabilitat en tot el que fa o li passa.
- Afavorir la utilització d'autoinstruccions utilitzant el llenguatge per regular la seva conducta i ordenar el pensament per tal d'aprendre a pensar de manera més reflexiva.
- Aplicar les autoinstruccions per a la resolució de qualsevol problema, ensenyant estratègies específiques per cada tasca.
- Utilitzar el reforç positiu per augmentar les conductes desitjables.
- Pel que fa a les conductes perturbadores -que a classe es fan difícils d'ignorar- es pot informar l'alumne, que si el seu comportament molesta els altres, haurà de sortir de classe uns moments (5 minuts, per exemple). Quan això succeeixi, se li ha d'indicar que surti, sense fer comentaris crítics ni ridiculitzants en públic. Se'l farà tornar a entrar després del temps pactat i sense comentaris.
És important aprofitar les situacions conflictives amb els companys o els adults per ajudar els alumnes a valorar les conseqüències del seu comportament i intentar que pensin o proposin altres formes d'abordar els problemes.
- Valorar els esforços dels alumnes per estar-se quiets o per tenir un bon rendiment. Fer-los conscients d'aquestes valoracions. Es pot fer a través de notes a l'agenda, valorant el treball presentat o, senzillament, mitjançant un senyal prèviament acordat entre el professor i l'alumne.
- Comptar amb el noi/a amb TDAH per realitzar activitats que suposin activitat motora i que, per tant, permetin períodes curts de temps en els que es pugui moure: enviar encàrrecs a altres professors, repartir material entre els companys, sortir a la pissarra... per evitar que s'aixequi i deambuli per la classe o molesti els companys. Intentar que durant el temps de treball a classe, hi hagi poc soroll i moviment.

- Inculcar l'organització i l'establiment de petits objectius personals. Formar l'hàbit d'ordenar les coses de classe diàriament. Reconèixer els petits avenços. Ajustar les expectatives a les possibilitats de l'alumne. Establir metes a curt termini, realistes i avaluables.
- Planificar els canvis amb antelació donant un límit de temps per a realitzar-los. Establir regles clares, repassar-les, i reforçar positivament el seu acompliment.

6.4. SÍNDROME DE DOWN

No hi ha dues persones amb síndrome de Down iguals. Cada una té les seves pròpies característiques i les seves necessitats, les seves il·lusions i els seus desenganys, les seves qualitats i els seus defectes.

El Sr. John Langdon Down va descriure el fenotip (característiques exteriors) de la síndrome a l'any 1866, però no va ser fins al 1959 que Jerome Lejeune va identificar la presència d' un cromosoma de més en el cariotip de les persones amb el síndrome.

Tal com es troba a la resta de la població, hi ha tanta varietat individual com persones tenen la síndrome, la qual cosa impossibilita generalitzar sobre pautes de desenvolupament o de personalitat.

La síndrome de Down és un conjunt de símptomes i signes diversos que es manifesten en el desenvolupament global de la persona des que és concebuda a causa de l'excés de material genètic del cromosoma 21.

Trets comuns:

- característiques físiques: ulls esgaiats, coll curt, cabell fins i llisos.
- hipotonia muscular generalitzada
- discapacitat intel·lectual
- creixença retardada i vellesa prematura

També poden presentar:

- sistema immunològic insuficient
- trastorns oftalmològics i pèrdues auditives
- disfunció tiroïdal
- cardiopatia congènita
- infeccions de l'aparell respiratori
- malformacions del tracte gastro-intestinal

Com tot infant, l'alumne amb síndrome de Down és en néixer una persona amb vies de desenvolupament. Al llarg de la seva existència anirà desplegant totes les seves capacitats sempre que el seu entorn faciliti els estímuls.

La síndrome de Down no posa cap barrera per l'accés al codi de la llengua.

Tots poden entendre i parlar, si no tenen cap altre handicap. La discapacitat és manifesta, tot al llarg de la infància en el retard en l'aparició de les primeres paraules i de les primeres frases, en la pobresa de vocabulari i en l'articulació deficient d'alguns sons. No hi ha normes per saber quan parlarà cada nen i com ho farà.

El nivell de comprensió sempre sobrepasa el nivell de produccions verbals.

L'alumne amb síndrome de Down assoleix algunes temes evolutius més tard. Hi ha força interrogants de si el procés d'aprenentatge és més lent o bé és diferent.

L'exploració de coses, per exemple sempre és més restringida a les coses del seu entorn que la dels altres nens. Tenen dificultats per englobar i sintetitzar.

Ara com ara el futur escolar del nen amb síndrome de Down no es pot preveure. Cal analitzar i valorar cada nen individualment, cada escola i cada curs.

Normes i formes de tractar a aquests alumnes:

- Importància de la coherència en l'educació al llarg de la seva escolaritat.
- Les manifestacions afectives que fan els adults per compensar el dèficit cognitiu són contraproductives, perquè per aquesta via l'alumne aprèn a eludir dificultats i esforços.
- No hi ha cap actitud més perjudicial per el seu desenvolupament que la sobreprotecció fonamentada en l'idea que són nens indefensos incapaces de valer-se per ells mateixos. Això crea passivitat i dependència dels adults.
S'ha de comprendre i acceptar les seves dificultats i actuar davant de cada actitud i de cada comportament com ho faríem amb un altre nen; amb disciplina i alhora amb tolerància.
- Comprendre que no reaccioni amb massa rapidesa o que els costi més d'aprendre i no confondre-ho amb la incapacitat.
- S'ha d'ensenyar amb tenacitat i constància. És important un treball sistemàtic i rutinari, que no vol dir avorrit.
- Partir de la convicció que el nen vol i pot aprendre.
- Valorar els petits progressos i els grans esforços.
- Animar-lo a descobrir i utilitzar els propis recursos.

6.5. TRASTORNS DE CONDUCTA

Podríem dir que són alumnes que presenten un cert rebuig a ser educats. Presenten una història de pelegrinatge per diferents serveis mèdics, i psicològics amb un historial complex de diagnòstics.

Els podríem enquadrar dins la definició d' alumnes amb trastorns emocionals i conductuals que presenten LEE KERN i GLEN DUNLAP en REEP y HORNER (2000):

- CI per sota de la mitjana
- Deficiències en el rendiment acadèmic
- Analfabetisme funcional
- Dificultat en les habilitats socials
- Mala interacció amb els companys
- Baix autoconcepte
- Males relacions amb els adults
- Manca de responsabilitat o de independència
- Dificultat per expressar apropiadament sentiments
- Ansietat
- Problemes d'adaptació als canvis
- Falta de compliment i de responsabilitat
- Agressió
- Disrupció i verbalitzacions inapropiades.

Malgrat el que pot semblar a vegades, no són alumnes "durs". La seva intel·ligència emocional està tocada, la seva personalitat és fràgil. Poden utilitzar l'enfrontament per dissimular la seva pròpia fragilitat. Interpreten la realitat (paraules, actituds de l'altra, situacions que es produeixen, ...) d'una manera especial, com si es tractés de quelcom amenaçant.

Aleshores la seva resposta és també d'amenaça, rebuig, insult. Poques vegades accepten una interpretació de la realitat diferent. Interpreten els conflictes únicament segons el seu punt de vista. Segurament no poden posar-se en el lloc de l'altre.

No tenen empatia. Aleshores iniciat un conflicte se'ls fa molt difícil trobar una sortida a la situació creada. Per altra banda, cerquen ser acceptats, ser agradables als demés i pertànyer a un grup social, malgrat que tenen dificultats per aconseguir-ho, com a conseqüència de les seves actituds.

En alguns moments tracten de fer allò que s'espera d'ells, però aquesta conducta no té continuïtat. No és una conducta fermament arrelada i qualsevol fet pot tornar a alterar la situació. Se'ls fa difícil establir relacions basades en la confiança (no confien en els altres), la lleialtat, el respecte, la gratitud, la responsabilitat, el compromís. Observem por i recel davant noves situacions i sensacions desconegudes i inseguretats a afrontar reptes

nous que els hi pugui suposar una dificultat la seva adquisició i aprenentatge.

Mostren dificultat per processar la quantitat d'estímul que produeix el món real actual tan complex.

Sembla que quan hi ha massa estimulació es produeix massa impredecibilitat i aleshores això provoca conductes inapropiades.

En els aspectes més acadèmics malgrat que saben llegir i escriure i que utilitzen algunes operacions matemàtiques, aquestes habilitats són poc funcionals i no han assolit els mínims hàbits de treball.

L'objectiu principal és assolir el benestar psicològic de cada alumne i de la família i l'entorn que l'envolta, millorant en la mesura del possible la seva adaptació social en el seu entorn i tractar d'articular un projecte de futur viable.

Els aprenentatges acadèmics es situen en un segon terme i es converteixen en les eines complementàries que han d'ajudar a assolir aquests objectius bàsics.

Els aspectes conductuals s'han de treballar a partir de l'anàlisi funcional de la conducta tot tenint en compte que "augmentar la diversió a l'aula és la forma més saludable de prevenir les conductes problemàtiques" (MCGEE, G; DALY, T., en REEP y HORNER, 2000).

La intervenció s'ha de basar en:

- Incondicionalitat afectiva.
- Reforç positiu verbal constant.
- Ignorar sempre que sigui possible les conductes negatives.
- Ajudar al control i autorregulació de la seva conducta amb l'establiment de rutines.
- Facilitar activitats on l'èxit estigui assegurat.

També seria important sumar a aquests esforços:

- Actuacions en l'entorn familiar: L'entorn familiar d'aquests alumnes necessita ajuda. El primer que ha de percebre aquest entorn és que estem preocupats per l'alumne. Ens preocupa el seu benestar emocional i observem que no està bé i estem disposats a treballar per ajudar-lo.
- Actuacions mèdico-psiquiàtriques i psicoterapèutiques: una part important d'aquestes conductes tenen un component etiològic de malaltia mental, per tant, la participació del metge-psiquiatre i del psicoterapeuta pot ser un element clau.

- *Programació d'aula i adequació curricular. El tractament de la diversitat.* Ignasi Puigdellívol. Graó Editorial
- <http://www.vnet.es/estu/autismo.htm>
- <http://www.geocities.com/HotSprings/1305/>
- *Teaching students with autism: A resource guide for schools.* Ministry of Education Special Programs Branch. British Columbia, 2000.
- UOC
- *Expresión, comunicación y discapacidad.* Carlo Piantoni. Ed. Narcea
- *Personas con discapacidad. Perspectivas psicopedagógicas y rehabilitadoras.* Miguel A. Verdugo (dir.) Ed. XXI
- EAP. Vallès Occidental
- EAP de Terrassa. Teresa Julià Dinarès

7. MALETA PEDAGÒGICA. Activitats amb titelles

7.1. CONTINGUTS

Aquest estudi es complementa amb una maleta pedagògica. En aquesta maleta hi trobareu sis caixes i en el seu interior, un seguit d'actuacions per poder treballar aspectes dels aprenentatges amb alumnes que pateixen els següents trastorns: Espectre autista, síndrome de Down, TDAH, retard mental i trastorn de conducta.

Les tasques estan distribuïdes per nivells acadèmics: Educació Infantil (P-3, P-4 i P-5) i Educació Primària (Cicle Inicial, Cicle Mitjà i Cicle Superior).

Cada caixa conté una guia didàctica, una graella d'avaluació i el material per a realitzar l'acció.

També hi ha un full d'avaluació perquè el mestre valori les activitats. S'han de fer fotocopies i retornar tants fulls plens com activitats es realitzin. El seu resultat servirà per commensurar l'acció, fer canvis en el procés si cal, i també com a base per actuacions futures.

Les activitats es detallen a continuació:

7.2. “ELS TITELLES MUSICALS” conte de Teia Moner i Cristina Bertrán

Nivell: Educació Infantil. P-5

Trastorn: Espectre Autista

Tècnica: Titelles mixtes

Aquesta activitat ens permet reforçar els aspectes comunicatius, relacionals i la capacitat de recordar. Aquests són alguns dels punts febles en els alumnes amb espectre autista.

La persona autista necessita comunicar-se i donar sentit a l'acció tant amb els altres com amb ell mateix. Necessita recordar per estructurar les seves accions. Aquesta actuació permet trencar el silenci, alleugera tensions i dóna pas a la creativitat, facilitant l'aprenentatge d'actituds personals i socials.

L'autisme és un trastorn que no desapareix, però podem canviar certes conductes. És per això que s'han de cercar activitats que ens permetin treballar conductes mitjançant suports visuals i sonors, i que facilitin la comunicació amb l'exterior, per tal de consolidar conductes relacionals.

Els alumnes amb espectre autista tenen una baixa tolerància a la frustració. Aquesta activitat permet assolir amb èxit els objectius marcats.

La tècnica emprada amb els titelles és variada, ja que cada personatge necessita un tipus de manipulació diferent, i està supeditada a l'instrument que representa. En el disseny dels titelles s'ha prioritzat l'instrument cercant un tipus de manipulació que sigui còmode perquè soni.

“ELS TITELLES MUSICALS”

DISCRIMINAR SONS, TREBALLAR LA CONCENTRACIÓ I LA MEMÒRIA AUDITIVA

Nivell: *Educació Infantil: P-5*

Àrea: *Llenguatge Musical, Llenguatge Verbal*

Trastorn: *Espectre Autista*

OBJECTIUS

Discriminació auditiva i anàlisi de sons:

- Aparellar el so amb el personatge que representa la font productora de so.
- Veure la diferència entre so fort, mitjà i fluix.
- Reproduir el so sentit, fent sonar el mateix titella-instrument.
- Repetir onomatopeies.

Interpretació de consignes en contextos habituals:

- Mantenir l'atenció en el relat del conte amb titelles que sonen i ser capaç de recordar, verbalitzant, en veure els personatges.
- Recordar l'ordre en que es succeeixen les accions de la història.
- Reproduir i representar un conte amb ajut del/a mestre/a i els titelles-instruments.
- Recordar i reproduir l'ordre sonor o rítmic d'una seqüència de dos o més sons o ritmes.

CONTINGUTS

- Ampliació i millora del vocabulari i l'expressió oral.
- Reproducció de sons diferents, sent conscient de cada onomatopeia.
- Diferenciació de la intensitat del so.
- Representació a través de titelles.
- Participació positiva en l'activitat.
- Respecte pel material que s'utilitza.
- Superació personal.

METODOLOGIA

Mitjançant l'explicació d'un conte amb titelles es treballa la concentració, la memòria auditiva i la discriminació de sons.

PROCEDIMENTS

- a) El mestre explica el conte amb titelles.
- b) El mestre agafa un titella i el fa sonar sense que l'alumne el vegi. L'alumne ha d'endevinar el personatge a qui correspon el so.
- c) El mestre torna a explicar el conte amb titelles i després representa el conte amb ajut de l'alumne.
- d) El mestre fa un ritme amb un titella. L'alumne ha de repetir el mateix ritme.

Un cop s'ha fet aquest treball individual amb l'alumne, es repeteix l'activitat amb tota la classe.

Un cop s'hagi treballat individualment amb l'alumne amb necessitats educatives especials és important realitzar les activitats també amb la resta de la classe, ja que això contribueix a potenciar la seva autoestima i afermar la seva seguretat.

TEMPORITZACIÓ

Dues sessions d'una hora amb l'alumne individual.

Una sessió d'una hora amb tota la classe.

Aquesta activitat es pot anar repetint durant el curs i així veure l'evolució dels objectius marcats.

AVALUACIÓ

Mitjançant una graella d'observació.

MATERIALS

1. Titelles: Mare, Pare, Fill, Filla, Pallasso i Cocodril
2. Explicació plastificada del conte
3. Guia didàctica
4. Graella d'avaluació
5. Caixa per guardar els titelles

Graella d'avaluació
“ELS TITELLES MUSICALS”

DISCRIMINAR SONS, TREBALLAR LA CONCENTRACIÓ I LA MEMÒRIA AUDITIVA

Nivell: *Educació Infantil: P-5*

Àrea: *Llenguatge Musical, Llenguatge Verbal*

Trastorn: *Espectre Autista*

OBJECTIUS	A (assolit)	NA (no assolit)	EP (en procés)
Aparellar so i personatge			
Diferenciar entre so fort, mitjà i fluix			
Reproduir el so sentit, manipulant el titella			
Repetir onomatopeies			
Mantenir l'atenció en el relat del conte			
Recordar l'ordre de les accions en el conte			
Reproduir amb ajut del/a mestre/a, el conte explicat			
Recordar i reproduir l'ordre sonor o rítmic d'una seqüència de dos o més sons o ritmes			

7.3. “CACANIMALS” conte de Benoît Charlat

Nivell: Educació Infantil. P-3 i P-4

Trastorn: Retard Mental

Tècnica: Titelles de Tija

L'alumne amb retard mental té dificultat en convertir els objectes i les accions en símbols i desar-los a la memòria. Aquesta activitat li permet imitar les accions del titella i la identificació amb el personatge, també l'ajuda a retenir el màxim de temps possible l'acció i la imatge.

La informació donada és concreta, precisa, organitzada i senzilla per reforçar l'aprenentatge de l'hàbit.

La consigna és simplicitat i repetició.

El període de l'activitat és curt, ja que els processos d'aprenentatge d'aquests alumnes són molt lents.

La tècnica emprada amb els titelles és de tija superior. La manipulació és elemental i permet poder agafar-los per asseure'ls en el vàter.

“CACANIMALS”

DEMANAR PER ANAR AL VÀTER, CREAR L' HÀBIT DE FER CACA AL VÀTER, EIXUGAR-SE I TIRAR DE LA CADENA

Nivell: *Educació Infantil P-3 i P-4*

Àrea: *Descoberta d'un mateix*

Trastorn: *Retard Mental*

OBJECTIUS

- Reconèixer l'hàbit de fer caca al vàter
- Aplicar l'hàbit de fer caca al vàter
- Reconèixer l'hàbit d'eixugar-se i tirar de la cadena
- Aplicar l'hàbit d'eixugar-se i tirar de la cadena
- Aconseguir la petició de fer caca al vàter

CONTINGUTS

- Ampliació i millora del vocabulari i l'expressió oral
- Petició al mestre de necessitats bàsiques
- Defecació al vàter
- Realització d'hàbits de neteja personal
- Participació positiva en l'activitat
- Representació amb titelles
- Superació personal

METODOLOGIA

Mitjançant l'explicació d'un conte amb titelles s'introdueix l'aprenentatge del control d'esfínters, la demanda d'anar al vàter, la pèrdua de por a la tassa del vàter, i la seva posterior utilització per fer caca o pipi. El conte s'escenifica davant de tota la classe, però l'activitat ha d'estar orientada a l'alumne amb retard mental, fent que sigui el protagonista de la història.

PROCEDIMENTS

Opcions:

1. El mestre explica el conte amb titelles.
2. El mestre explica el conte amb titelles i després fa la representació amb els alumnes.
3. El mestre explica el conte amb titelles. L'alumne amb el qual es vol treballar l'hàbit pinta i construeix el titella pollet (identificació personatge) i amb ajut de la mestra fa la representació del conte.
4. El mestre explica el conte amb titelles i els alumnes pinten les plantilles dels animals i fan el seu propi titella. Després fan la representació del conte per grups.

Posteriorment a les escenificacions, els animals escenifiquen que fan caca al vàter de debò. L'alumne amb el qual volem treballar l'hàbit sempre té el titella pollet (és el seu doble). Aquest alumne es pot emportar el conte a casa per jugar-hi i representar-lo amb els pares.

Un cop s'hagi treballat individualment amb l'alumne amb necessitats educatives especials és important realitzar les activitats també amb la resta de la classe, ja que això contribueix a potenciar la seva autoestima i afermar la seva seguretat.

TEMPORITZACIÓ

Duració un trimestre. Dues sessions a la setmana. Dilluns i divendres.

Durant la setmana quan els alumnes van al vàter es recorda el conte, i es felicita a l'alumne que ho fa bé.

El mestre ha de observar l'aprenentatge i repetir les sessions segons cregui convenient pel procés.

AVALUACIÓ

Mitjançant una graella d'observació.

MATERIALS

1. Titelles: pollet, porquet, llop, pingüins, serp, elefant, vàter, paper higiènic.
2. Explicació plastificada del conte.
3. Guia didàctica.
4. Graella d'avaluació.
5. Plantilles dels personatges: pollet, porquet, llop, pingüins, serp, elefant.
6. Caixa per guardar els titelles

Graella d'avaluació

“CACANIMALS”

DEMANAR PER ANAR AL VÀTER, CREAR L' HÀBIT DE FER CACA AL VÀTER, EIXUGAR-SE I TIRAR DE LA CADENA

Nivell: *Educació Infantil P-3 i P-4*

Àrea: *Descoberta d'un mateix*

Trastorn: *Retard Mental*

OBJECTIUS	A (assolit)	NA (no assolit)	EP (en procés)
Aconseguir la petició de fer caca al vàter			
Reconèixer l'hàbit de fer caca al vàter			
Aplicar l'hàbit de fer caca al vàter			
Reconèixer l'hàbit d'eixugar-se			
Aplicar l'hàbit d'eixugar-se			
Reconèixer l'hàbit de tirar de la cadena			
Aplicar l'hàbit de tirar de la cadena			

7.4. “EN PAU VA AL MERCAT” *conte de Cristina Bertrán*

Nivell: Cicle Inicial de Primària

Trastorn: Síndrome de Down

Tècnica: Titelles de Taula

Amb aquesta activitat i la seva metodologia comprensiva s'afavoreix l'aprenentatge significatiu i funcional. També es reforcen una sèrie d'habilitats molt importants en el desenvolupament de l'alumne amb síndrome de Down, com són:

- I. Habilitats de comunicació i llenguatge. No es tracta d'ensenyar gramàtica sinó que les frases estiguin en un context funcional que li serveixin per comunicar-se.
- II. Habilitats interpersonals i socials. Capacitat per mantenir relacions amb els altres.
- III. Habilitats personals en relació a la pròpia autonomia. De caràcter més psicològic: capacitat de fer, de prendre decisions, de treballar sol (amb suport verbal o no), imaginar-se capaç de valdre's per si sol.
- IV. Habilitats adaptatives en relació a l'autonomia social vinculada a la participació activa de la persona en el seu entorn.

El treball d'aquestes capacitats ens assegura nivells més alts de generalització en altres contextos.

La tècnica emprada amb els titelles és la de taula. Titelles que es manipulen damunt la taula i s'agafen directament amb les mans. Aquesta tècnica permet deixar el titella damunt d'una superfície per poder fer el l'acció de comprar, vendre, pagar, comptar...

“EN PAU VA AL MERCAT”

FOMENTAR LA INDEPENDÈNCIA PER A LES ACTIVITATS MÉS QUOTIDIANES

Nivell: *Cicle Inicial Primària*

Àrea: *Coneixement del medi, Llengua i Matemàtiques*

Trastorn: *Síndrome de Down*

OBJECTIUS

- Utilitzar un llenguatge establert per a fer demandes.
- Aprendre a respectar els torns de paraula.
- Demanar, rebutjar i mostrar coses.
- Desenvolupar les activitats comunicatives socials (saludar, acomiadar-se, etc).
- Habituar-se a escoltar, mirar als companys en situacions comunicatives i mostrar interès.
- Fomentar la responsabilitat.
- Practicar operacions matemàtiques simples.
- Fomentar la independència per a les activitats més quotidianes.

CONTINGUTS

- Ampliació i millora del vocabulari i l'expressió oral.
- Representació a través de titelles.
- Realització d'operacions matemàtiques amb càlcul mental: suma i resta
- Reforç del sentit de la responsabilitat
- Participació positiva en l'activitat.
- Respecte pel material que s'utilitza.
- Superació personal per afermar la confiança i seguretat individual.

METODOLOGIA

Explicació del conte “En Pau va al mercat” amb suport de titelles per part del mestre.

El conte es representat per tres titelles on cada un serveix per escenificar els objectius proposats. El titella venedor, fa preguntes i obliga al titella comprador a utilitzar les negacions, afirmacions i demandes; el titella comprador respon a les preguntes i utilitza el llenguatge per fer demandes,...

PROCEDIMENTS

El mestre explica el conte amb titelles.

Un cop se'ls ha explicat el conte, l'alumne el representa manipulant els titelles junt amb el mestre.

Posteriorment a aquest treball individual amb l'alumne, es repeteix l'activitat amb tota la classe. Cada alumne assoleix el rol d'un titella, tenint en compte que en cada sessió el rol assolit ha de variar, és a dir, s'utilitzaran torns rotatius.

Un cop s'hagi treballat individualment amb l'alumne amb necessitats educatives especials és important realitzar les activitats també amb la resta de la classe, ja que això contribueix a potenciar la seva autoestima i afermar la seva seguretat.

TEMPORITZACIÓ

Les sessions seran d'una hora, un cop a la setmana durant un trimestre. Totes les sessions amb els alumnes tindran la mateixa temporització i situació per tal de crear un hàbit rutinari.

AVALUACIÓ

Mitjançant una graella d'observació.

MATERIALS

1. Titelles: Mare, Fill, Botiguera.
2. Elements de la parada del mercat: productes i ofertes.
3. Moneder amb cèntims i cartera amb bitllets.
4. Explicació plastificada del muntatge de la parada del mercat.
5. Explicació plastificada del conte.
6. Cistell per anar a comprar.
7. Guia Didàctica.
8. Graella d'avaluació.
9. Caixa per guardar els titelles i que alhora serveix de parada.

Graella d'avaluació

“EN PAU VA AL MERCAT”

FOMENTAR LA INDEPENDÈNCIA PER A LES ACTIVITATS MÉS
QUOTIDIANES

Nivell: *Cicle Inicial Primària*

Àrea: *Coneixement del medi i Matemàtiques*

Trastorn: *Síndrome de Down*

OBJECTIUS	A (assolit)	NA (no assolit)	EP (en procés)
Utilitzar el llenguatge establert per a fer demandes			
Respectar els torns de paraula			
Demandar coses			
Rebutjar coses			
Mostrar coses			
Saludar i acomiadar-se			
Habituar-se a escoltar			
Mirar als companys en situacions comunicatives i mostrar interès			
Ser responsable dels encàrrecs i del material			
Sumar amb una i dos xifres (càlcul mental)			
Restar amb una i dos xifres (càlcul mental)			

7.5. “LA LLEGENDA DE SANT JORDI” *adaptació de Teia Moner*

Nivell: Cicle Superior de Primària

Trastorn: TDAH

Tècnica: Ombres

La manipulació d'ombres ens obliga a realitzar un control petit i precís sobre els nostres moviments, i per tant una concentració en la posada en escena.

Per això aquesta tècnica és una de les més adients per a treballar aprenentatges amb alumnes amb TDAH.

Aquests alumnes sovint mouen en excés les mans i tenen dificultats en dedicar-se tranquil·lament a activitats d'oci.

El fet de tenir que concentrar-se en escoltar la gravació del conte i manipular alhora afavoreix mantenir l'atenció durant un termini de temps.

El no poder parlar i seguir les instruccions del guió que escolta fa que reforci l'autocontrol.

Aquesta activitat obliga a treballar per un objectiu a llarg termini -dividit en etapes curtes-, posant a prova la voluntat i la constància de l'alumne.

És important que el mestre planifiqui els canvis amb antelació donant un límit de temps per a realitzar-los. Degut a la dificultat que té l'alumne per seguir les normes és necessari que quan es facin els assajos s'estableixin regles clares i es repassin. També és important reforçar positivament el seu acompliment.

El succés que implica representar la funció davant dels altres alumnes de l'escola fa que augmenti l'autoestima i faciliti la desaparició de desconfiança i inseguretat.

“LA LLEGENDA DE SANT JORDI”

COMENÇAR ACTIVITATS I ACABAR-LES

Nivell: *Cicle Superior de Primària*

Àrea: *TIC, Educació artística, visual i plàstica. Coneixement del Medi. El Medi Social i Cultural.*

Trastorn: *TDAH*

OBJECTIUS

- Començar activitats i acabar-les.
- Mantenir l'atenció en tasques o activitats lúdiques.
- Parar atenció a dos estímuls a la vegada: escoltar el conte i manipular les ombres.
- Seguir instruccions amb atenció: construir les ombres.
- Ser curós en les tasques.
- Treballar per a un objectiu a llarg termini.

CONTINGUTS

- Participació positiva en l'activitat.
- Respecte pel material que s'utilitza.
- Superació personal per afermar la confiança i seguretat individual.
- Identificació de símbols d'identitat cultural a Catalunya.
- Ús de les noves tecnologies com a mitjà d'expressió.
- Ordenació d'imatges en el temps.
- Superació de les pròpies possibilitats plàstiques.
- Valoració dels hàbits posturals adients.

METODOLOGIA

Construcció d'ombres i posterior representació de la Llegenda de Sant Jordi per part de l'alumne i el mestre i després amb els companys de classe.

Després de fer la llegenda, es poden fotografiar les escenes i fer una presentació amb el programa informàtic “Power Point” per penjar-ho a la web.

PROCEDIMENTS

1. S'escolta la llegenda del CD.
2. S'identifiquen els personatges que participen en la llegenda i es repassen amb el guió en mà.
3. Els personatges que falten es construeixen amb ombres.
4. S'assaja la llegenda.
5. Es representa davant tota la classe i després davant dels altres cicles de l'escola.

Posteriorment a aquest treball individual amb l'alumne, es repeteix l'activitat amb grups de la classe. Cada alumne assoleix el rol d'una ombra en un conte. Amb el material de l'activitat hi ha altres contes per representar. Es poden repartir els contes per grups i realitzar la representació per les classes d'Educació Infantil, Cicle Inicial i Cicle Mitjà de l'escola. S'ha de tenir en compte l'adequació de cada conte per les edats a les que anirà dirigida la representació.

Un cop s'hagi treballat individualment amb l'alumne amb necessitats educatives especials és important realitzar les activitats també amb la resta de la classe, ja que això contribueix a potenciar la seva autoestima i afermar la seva seguretat.

TEMPORITZACIÓ

Sessions d' 1 hora

Sessió 1:	Escoltar el conte, i repartir els personatges a cada alumne.
Començar a construir les ombres que falten.
Sessió 2:	Construir les ombres.
Sessió 3, 4 i 5:	Assajar el conte.
Sessió 6:	Representar-lo davant la classe.
Sessió 7:	Representar-lo pels diferents cicles de l'escola.

AVALUACIÓ

Mitjançant una graella d'observació.

MATERIALS

1. Ombres: Sant Jordi, Princesa, Rei, Drac i Rosa
2. CD amb la llegenda de Sant Jordi
3. Explicació plastificada de la llegenda
4. Instruccions per fer les ombres i la pantalla
5. Guia Didàctica
6. Graella d'avaluació
7. Caixa per guardar els titelles
8. Altres contes plastificats

Construcció d'ombres i pantalla

“LA LLEGENDA DE SANT JORDI”

COMENÇAR ACTIVITATS I ACABAR-LES

Nivell: *Cicle Superior de Primària*

Àrea: *TIC, Educació artística, visual i plàstica. Coneixement del Medi. El Medi Social i Cultural.*

Trastorn: *TDAH*

PER FER LES OMBRES:

1. Escollir el conte
2. Escollir els personatges que fareu cadascú
3. Dibuixar i pintar amb un programa de dibuix a l'ordinador
4. Imprimir-los amb transparència i retallar-los
5. Plastificar-los i retallar-los
6. Enganxar-los una tija o dues *-dependent dels moviments que li vulgueu donar-* al darrera amb cinta adhesiva

PER FER LA PANTALLA:

1. Primera opció:

Agafeu un marc de quadre o feu un quadrat amb quatre fustes.

Enganxeu paper d'embalar blanc. (Fig.89)

Per projectar la llum ho podeu fer amb un retroprojector.

Els decorats es poden fer directament sobre el retroprojector, també amb transparència.

2. Segona opció:

Fer un marc amb cartró. Enganxeu paper d'embalar blanc.

Poseu el marc damunt d'una cadira i en una altra cadira una lot per projectar la llum.

Les cadires les podeu tapar amb teles negres. (Fig. 88)

EXEMPLES DE PANTALLES:

Fig. 92

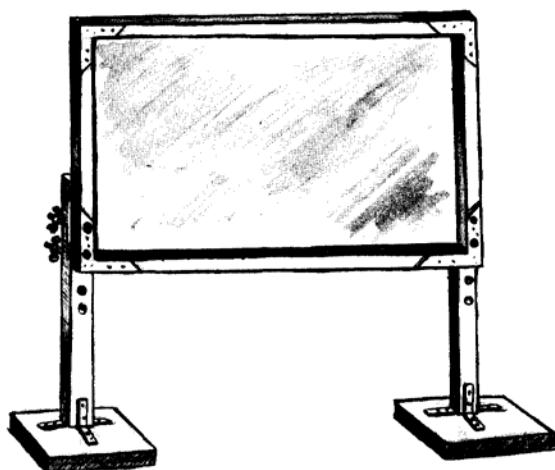

Fig. 93

Graella d'avaluació

“LA LLEGENDA DE SANT JORDI”

COMENÇAR ACTIVITATS I ACABAR-LES

Nivell: *Cicle Superior de Primària*

Àrea: *TIC, Educació artística, visual i plàstica. Coneixement del Medi. El Medi Social i Cultural.*

Trastorn: *TDAH*

OBJECTIUS	A (assolit)	NA (no assolit)	EP (en procés)
Començar l'activitat i acabar-la			
Mantenir l'atenció en l'activitat			
Atendre dos estímuls a la vegada			
Seguir les instruccions amb atenció: Construir ombres			
Respectar el material que s'utilitza			
Participar positivament			

7.6. “TREBALLEM LES EMOCIONS : QUINA EMOCIÓ!”

Nivell: Cicle Mitjà i Cicle Superior de Primària

Trastorn: Trastorn de Conducta

Tècnica: Titella de Fil

Un dels trets més identificatius dels alumnes amb trastorn de conducta és que interpreten els conflictes únicament segons el seu punt de vista. Segurament no poden posar-se en el lloc de l'altre. No tenen empatia.

També tenen dificultat en poder expressar els seus propis sentiments. Aquesta activitat amb titelles té una doble funció, en primer lloc els ajuda a posar-se en lloc del titella per poder interpretar escènica el que fa el personatge i alhora és un fil conductor per expressar els seus propis sentiments.

El control de les emocions del titella aferma la seva seguretat, ja que l'alumne amb trastorn de conducta, sovint no pot fer-ho amb si mateix.

Amb aquests alumnes l'objectiu principal és assolir el benestar psicològic i els aprenentatges acadèmics es converteixen en eines que han d'ajudar a assolir aquests objectius bàsics.

El mestre ha de mostrar un reforç positiu verbal constant, a més de la seva incondicionalitat afectiva vers l'alumne.

La tècnica emprada és la del titella de fil o marioneta, ja que al ser manipulat mitjançant fils, permet tenir una distància física suficient per poder allunyar-se de personatge i alhora identificar-se amb ell sense entrar en conflicte directe amb el seu jo. Això podria provocar ansietat i el que és pretén amb aquesta activitat és que l'alumne faci un aprenentatge en el que se senti a gust i gaudeixi del joc. En cap moment és desitjat fer una sessió de psicodrama.

Guia didàctica

TREBALLEM LES EMOCIONS: QUINA EMOCIÓ !

Nivell: *Cicle Mitjà i Superior de Primària*

Actituds, valors i normes.

Trastorn: *Trastorns de conducta*

OBJECTIUS

- Mostrar acceptació i respecte per si mateix.
- Mostrar respecte pels altres.
- Respectar les pròpies produccions i les dels altres.
- Tenir cura del material tant propi com dels altres.
- Reflexionar sobre els propis comportaments.
- Habituar-se a modificar, quan calgui, la pròpia actuació.
- Aprendre a valorar el propi progrés.
- Potenciar l'empatia.
- Reconèixer les pròpies emocions.
- Aprendre a controlar les emocions.
- Reconèixer les emocions dels altres.
- Manipular correctament el titella.

CONTINGUTS

- Acceptació de si mateix.
- Reflexió sobre els propis comportaments.
- Valoració del propi progrés.
- Reconeixement de les pròpies emocions.
- Reconeixement de les emocions dels altres.
- Control de les emocions.
- Manipulació del titella
- Sensació d'empatia

METODOLOGIA

Es manipula el titella, treballant la tècnica (manipulació) i la creació de personatge (com és, quins sentiments té...).

Tot aquest aprenentatge és fa amb exercicis adequats a cada situació.

En cada pràctica el mestre no és un observador sinó que participa en el joc amb l'altre titella. Durant les sessions es fan comparacions de com demostra l'alumne les emocions i com ho demostren els titelles.

PROCEDIMENTS

1. Experimentar amb un dels titelles davant d'un mirall (pot escollir entre el trist o el content), i veure les possibilitats de moviments que té:
 - a. Aixecar un braç, aixecar l'altre.
 - b. Caminar a poc a poc, caminar ràpid, volar, arrossegat-se.
 - c. Agenollat-se, estirat-se, assegut-se.
 - d. Caminar amb el peu dret, caminar amb el peu esquerre.
 - e. Fer moviments de cap: abaixar i aixecar el cap, moure'l cap el cantó dret, moure'l cap el cantó esquerre.
 - f. Descobrir nous moviments
 - g. Posar dos titelles front per front i fer efecte mirall.

El mestre treballa paral·lelament amb l'altre titella, també realitzant els moviments.

2. Joc del que fa el rei:
En primer lloc el mestre va fer moviments diferents en l'espai i l'alumne ha de seguir darrera fent els mateixos.
Després el rei és l'alumne.

Durant aquesta sessió es poden intercanviar els titelles. El del mestre passa a l'alumne i a l'inrevés.

És important preguntar a l'alumne perquè ha escollit un o altre titella.

3. Per acabar la sessió es posa una música i s'ha de seguir el ritme amb el titella. El mestre també participa amb el seu.
4. En la segona sessió s'intentarà treballar l'expressió emocional dels titelles, a partir de les emocions bàsiques:
Els titelles s'enfaden entre si.
Els titelles riuen i s'ho passen bé entre sí.
Els titelles ploren junts.
Els titelles tenen por.
Els titelles tenen vergonya.
Aquest exercici està obert a qualsevol altra emoció que indiqui l'alumne.

5. En la tercera sessió es farà una improvisació:

El personatge alegre es troba amb el trist, per una causa o una altre (s'ho ha d'inventar l'alumne), el titella alegre es torna trist i el trist alegre.

TEMPORITZACIÓ

Sessions d' 1 hora

Primera sessió: Descobriment de les possibilitats físiques del titella.

Segona sessió: Descobriment de les possibilitats emocionals del titella.

Tercera sessió: Preparació d'una petita història amb els dos titelles.

Quarta sessió: Realització d'una demostració de manipulació davant la classe.

AVALUACIÓ

Mitjançant una graella d'observació.

MATERIALS

1. Dos titelles de fil: la tristor i l'alegria
2. Guia Didàctica
3. Graella d'avaluació
4. Petit diccionari dels sentiments i les emocions
5. Caixa per guardar els titelles

COM CONSTRUIR EL TITELLA DE FIL

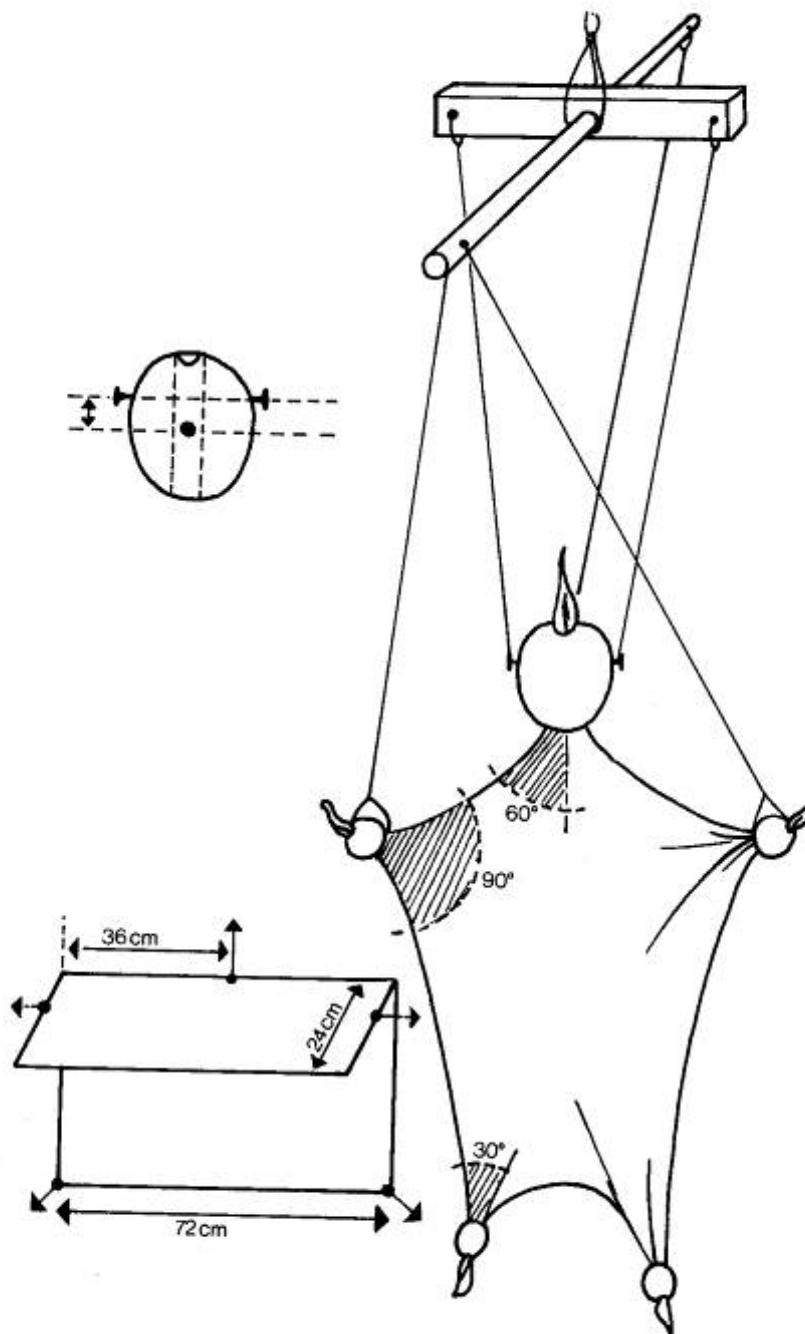

Fig. 94

Dibuix del llibre Puppen & Theater. Kurt Schreiner. Ed. Dumont 1980

Graella d'avaluació

“TREBALLEM LES EMOCIONS: QUINA EMOCIÓ!”

Nivell: *Cicle Mitjà i Superior de Primària*

Actituds, valors i normes

Trastorn: *Trastorn de conducta*

OBJECTIUS	A (assolit)	NA (no assolit)	EP (en procés)	OBSERVACIONS
Mostrar acceptació i respecte per si mateix				
Mostrar respecte pels altres				
Valorar el propi progrés				
Tenir cura del material				
Potenciar l'empatia				
Reconèixer les pròpies emocions				
Aprendre a controlar les emocions				
Reconèixer les emocions dels altres				

7.7. “EM COMUNICO AMB ELS TITELLES”

Nivell: Educació Infantil i Educació Primària

Trastorn: Tots

Tècnica: Titella de Guant

Aquesta activitat està pensada per donar total llibertat al mestre alhora de la utilització dels titelles. És un recurs per l'aula que es pot utilitzar en el moment que el mestre ho cregui oportú.

Aquests titelles permeten crear un ambient lúdic a la classe per dinamitzar els aprenentatges escollits en cada moment. També són adients per treballar temes de llenguatge, ja que tenen la boca articulada.

És poden utilitzar tant a l'aula d'educació especial com a la classe ordinària.

La tècnica escollida admet treballar qualsevol contingut, ja que té una manipulació molt simple i molt efectiva. La tradició dels titelles és una tradició oral. La improvisació és molt important. Les claus de la improvisació són escoltar als altres i no parlar al mateix temps que ho fan els demés.

En la guia didàctica trobareu un llistat de temes per poder improvisar amb els titelles i els alumnes.

TITELLES DEL MESTRE

EM COMUNICO AMB ELS TITELLES

Nivell: *Educació Infantil i Educació Primària*

Àrea: *Totes*

Trastorn: *Tots*

OBJECTIUS

- Dinamitzar les activitats de l'aula.
- Fer de mediador en els aprenentatges.
- Mantenir l'atenció de les activitats de l'aula.
- Treballar dificultats del llenguatge.
- Potenciar l'ús correcte del llenguatge dels alumnes.

CONTINGUTS

- El titella com a eina de treball.
- El llenguatge que utilitzat en cada nivell.

METODOLOGIA

El mestre o els alumnes han de posar un nom a cada titella.
Per dinamitzar les activitats de la classe i fer de mediador en els aprenentatges, el titella li diu les coses a l'orella del mestre i aquest ho transmet als alumnes.

Per treballar el llenguatge, el mestre parla a través del titella.

A tenir en compte al manipular els titelles:

- El mestre ha de canviar la veu quan parla el titella.
- El mestre ha de mirar sempre el titella quan és el titella qui parla.

Aquestes dues regles són bàsiques per donar credibilitat a l'acció.

Més endavant els alumnes també poden agafar els titelles i parlar per mitjà d'ells. És poden utilitzar tant a l'aula d'educació especial com a la classe ordinària.

A més a més dels temes que vulgui tractar el mestre, els alumnes poden fer improvisacions amb els titelles. S'ha de donar als alumnes cinc minuts per la preparació de la improvisació.

IDEES PER IMPROVISAR AMB ELS TITELLES

- Un titella es presenta a l'altre. Nom, família, amics, hobbies...
- Un titella no té amics, està sol i arriba l'altre.
- Un titella té pipí. Pots dir-me com es va al lavabo?
- Dos titelles estan esperant a algú.
- Dos titelles s'enamoren.
- Un titella li pregunta a l'altre quin temps fa.
- Cada titella explica a l'altre quins nens i nenes hi ha a classe, i com són.
- Dos titelles estan en un restaurant. Què mengen els titelles ?
- Una entrevista. Un titella és el locutor i l'altre l'entrevistat.
- Els titelles expliquen un conte.
- La sala d'espera del dentista.
- Supermercat: venedor i client.
- Un titella està enrabiad, l'altre esbrina perquè.
- Un titella fa de mestre i l'altre d'alumne.
- Els titelles s'expliquen com són les seves cases.
- Els titelles canten una cançó.
- Els titelles s'expliquen com són els seus millors amics.
- Cada titella diu una paraula i l'altre li contesta amb la que li ve al cap primer.

TEMPORITZACIÓ

Tot el curs i en els moments que el mestre cregui convenient.

MATERIALS

1. Dos titelles de guant
2. Guia Didàctica
3. Caixa per guardar els titelles

7.8. FULL DE VALORACIÓ DEL MESTRE

AVALUACIÓ GENERAL DE LES ACTIVITATS

CURS ESCOLAR.....

NOM DE L' ESCOLA.....

LOCALITAT.....

NIVELL DELS ALUMNES.....

TRASTORN DELS ALUMNES.....

NOM DE L' ACTIVITAT.....

EXPLICACIÓ I VALORACIÓ DEL DESENVOLUPAMENT DE L' ACTIVITAT

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

OBSERVACIONS.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Us agraïm que ompliu aquesta fitxa ja que les vostres valoracions i opinions es tindran en compte per millorar les activitats i fer-ne de noves.

7.9 CONTES

7.9.1 Els titelles musicals

Els titelles musicals

*Teia Moner i Cristina Bertran
2007*

HI HAVIA UNA VEGADA UNA FAMÍLIA QUE VIVIA EN
UNA CASA A LA MUNTANYA.

EL PARE ES DEIA
SENYOR **TAM-TAM**

LA MARE ES DEIA
SENYORA **SON-SON**

I LA FILLA ES DEIA
CLING-CLING

PER ANAR A COMPRAR EL PA,
HAVIEN DE CREUAR UN RIU.

PERÒ UN DIA VA APARÈIXER
EL COCODRIL **RA-RA**,
QUE LI AGRADAVA MOLT
DORMIR AL RIU.

COM CADA DIA EL PARE **TAM-TAM** VA ANAR A COMPRAR EL PA.
AL CREUAR EL RIU VA FER SOROLL I VA DESPERTAR AL COCODRIL
RA-RA. EL PARE **TAM-TAM** QUAN VA VEURE EL COCODRIL **RA-RA**,
ES VA ESPANTAR MOLT I VA MARXAR CORRENTS I

LA MARE **SON-SON** VA DIR:
TRANQUILS, HI ANIRÉ JO A COMPRAR EL PA, NO FARE SOROLL
I NO DESPERTARÉ AL COCODRIL **RA-RA**!

LA MARE **SON-SON** VA ANAR A COMPRAR EL PA, AL CREUAR EL RIU
VA FER SOROLL I VA DESPERTAR AL COCODRIL **RA-RA**.
LA MARE **SON-SON** QUAN VA VEURE EL COCODRIL **RA-RA**,
ES VA ESPANTAR MOLT I VA MARXAR CORRENTS!

LA FILLA **CLING-CLING** VA DIR:
TRANQUILS, HI ANIRÉ JO A COMPRAR EL PA, NO FARE SOROLL
I NO DESPERTARÉ AL COCODRIL **RA-RA** !

LA FILLA **CLING-CLING** VA ANAR A COMPRAR EL PA, AL CREUAR EL
RIU VA FER SOROLL I VA DESPERTAR AL COCODRIL **RA-RA**.
LA FILLA **CLING-CLING** QUAN VA VEURE EL COCODRIL **RA-RA**,
ES VA ESPANTAR MOLT I VA MARXAR CORRENTS !

PERÒ...SABEU QUÈ ?

AL COSTAT DEL RIU ES VA
INSTAL·LAR UN CIRC, ON
VIVIA UN PALLASSO !
EL PALLASSO CLOC-CLOC.

EL PALLASSO CLOC-CLOC VA VOLER
AJUDAR A LA FAMÍLIA.
ELS HI VA DIR: FARÉ FORA AL
COCODRIL RA-RA I PODREU CREUAR
EL RIU PER ANAR A COMPRAR EL PA !

EL PALLASSO **CLOC-CLOC** VA ANAR A CREUAR EL RIU,
VA FER SOROLL I VA DESPERTAR AL COCODRIL **RA-RA**.....PERÒ...

...EL PALLASSO **CLOC-CLOC** VA COMENÇAR A RIURE...JA, JA, JA...

...REIA TANT I TANT...QUE EL COCODRIL **RA-RA**, QUAN VA VEURE
QUE NO L' ESPANTAVA, ES VA ENFADAR MOLT I VA MARXAR RIU
AVALL.

.....I VET AQUÍ UN GOT I VET AQUÍ UN PLAT,
QUE AQUEST CONTE S' HA ACABAT.

FI

cacanivals

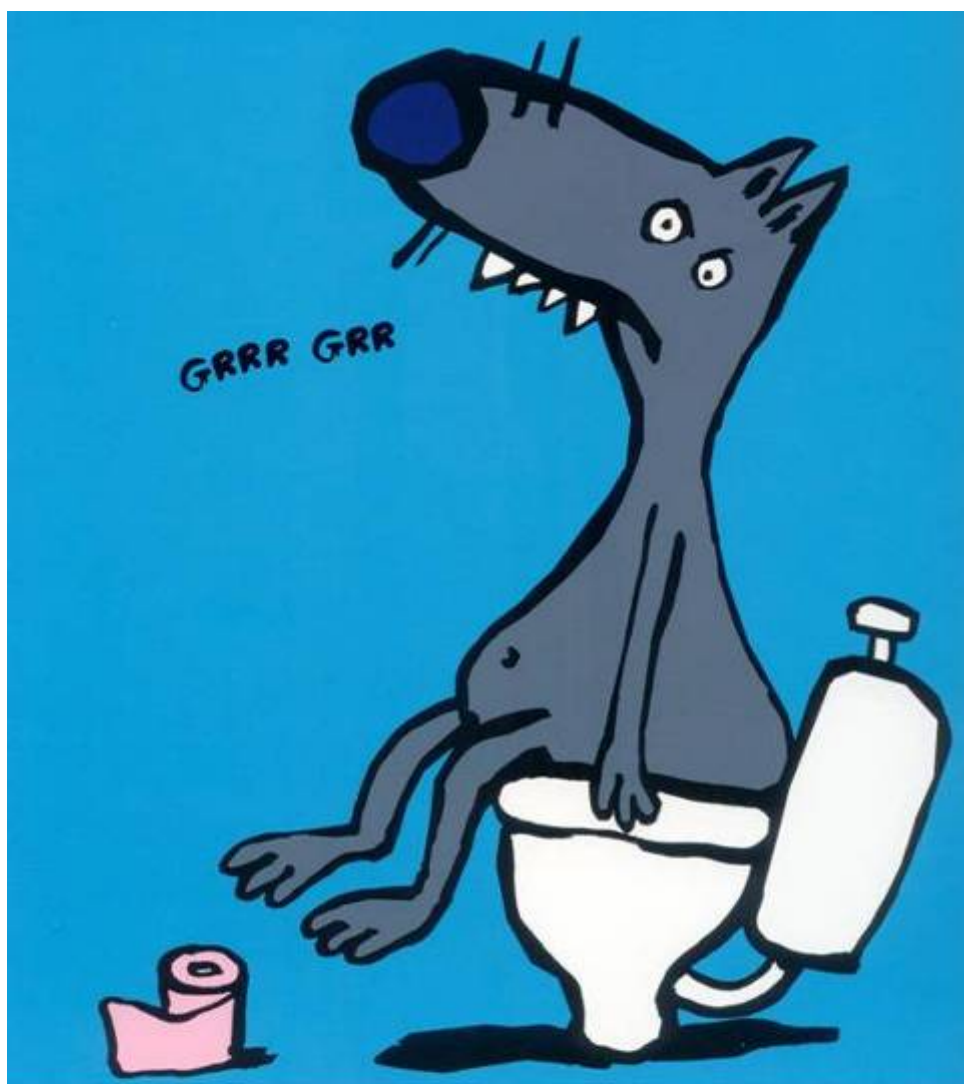
*basat en el conte de
Benoît Charlat*

ÉS LA HISTÒRIA DEL
PORQUET QUE FA
LA CACA TOT QUIET...

**EL POLLET
SE'L MIRA FENT:
EEEECS!!!**

...LA HISTÒRIA DEL **LLOP**
DOLENT QUE FA
LA CACA PUDENT...

**EL POLLET
SE'L MIRA I NO
TÉ CAP POR.**

...LA HISTÒRIA DE DOS
PINGÜINS DESCARATS QUE
FAN LA CACA PLEGATS...

EL POLLET
SE'LS MIRA I DIU:
QUÈ BUFONS!!

...LA HISTÒRIA DE LA **SERP**
QUE ARA FA
LA CACA D'AMAGAT...

**EL POLLET
TAMBÉ
S' HAAMAGAT !**

...LA HISTÒRIA DE **L'ELEFANT**
QUE FENT CACA VA
TRENCANT...

**EL POLLET ES TAPA ELS
ULLS PER NO MIRAR!!**

...I LA HISTÒRIA DEL
POLLET QUE FA LA CACA
SOLET !!

I NO S'OBLLIDA
D'ESTIRAR LA CADE-
NA EN ACABAR.

I TOTS ELS ANIMALS
EL FELICITEN
ENTUSIASMATS:

VISCA !! MOLT BÉ !!

...I VET AQUÍ UN GOS, VET AQUÍ
UN GAT, AQUESTA HISTÒRIA S'HA
ACABAT.

FI

7.9.3. En Pau va al mercat

En Pau va al
Mercat

de
Cristina Bertrán

HI HAVIA UNA VEGADA
UN NEN QUE ES DEIA PAU

**UN DIA, LA SEVA MARE
LI VA DIR:
- PAU, PODRIES ANAR
A COMPRAR AL MERCAT ?**

**I EN PAU VA CONTESTAR:
- ES CLAR QUE SI, MARE,
DÓNA' M LA LLISTA I COMPRARÉ
TOT ALLÓ QUE EM DIGUIS.**

LA MARE LI VA DONAR
LA LLISTA,
I EN PAU VA MARXAR
A COMPRAR

QUAN VA ARRIBAR AL MERCAT,
VA VEURE UNA PARADETA ON
PODIA COMPRAR TOT EL QUE LA MARE LI HAVIA DIT

BON DIA SENYORA !

-VA DIR EN PAU-

BON DIA PAU, QUE VOLDRÀS?

-VA CONTESTAR LA BOTIGUERA-

- VULL LLET, COLA-CAO I TOMÀQUET FREGIT

-VA DIR EN PAU-

- TÈ, VOLS ALGUNA COSA MÉS ?

-VA CONTESTAR LA BOTIGUERA-

- NO, QUANT ÉS ? -VA PREGUNTAR EN PAU-

- SÓN 6 EUROS. -VA DIR LA BOTIGUERA-
- AQUÍ ELS TÉ ! -EN PAU LI VA DONAR ELS DINERS-

GRÀCIES, I QUE TINGUI UN BON DIA PAU !
-VA DIR LA BOTIGUERA-
- ADÉU ! -VA CONTESTAR EN PAU-

UN COP VA COMPRAR TOT EL QUE HI HAVIA A LA LLISTA,
VA TORNAR CAP A CASA A PORTAR-LI A LA MARE.
I LA MARE ES VA POSAR MOLT CONTENTA.

....I VET AQUÍ UN POT,
...I VET AQUÍ UN SAC...
...QUE AQUEST CONTE S'HA ACABAT.

7.9.4. La llegenda de Sant Jordi

ESCENA 1

NARRADORA: Diu la llegenda que, a l'època medieval, els habitants d'una comarca estaven molt espantats perquè un horrible monstre, un drac ferotge i terrible, vivia molt a prop de la població.
El temible drac es cruspia ramats sencers, destrossava collites, cremava boscos i devorava totes les persones que enxampava despistades enmig del bosc o pels camins. Els habitants d'aquella contrada vivien constantment atemorits. Tant era així que, un dia, el rei va rumiar molt i molt i va trobar-hi una solució.

ESCENA 2

REI: Veniu, si us plau, veniu, acosteu-vos...
Estimats vilatans! L'única manera que el drac ens deixi tranquils és que cada dia tingui menjar. Així que cada matí li portarem teca fresca, és a dir, una persona.

VILATÀ 1: No pot ser!
VILATÀ 2: És impossible!

REI: De segur que, si el monstre s'atipa a l'hora d'esmorzar, podrem estar tranquils la resta del dia.

VILATANS: Molt bona idea! Molt bona idea!
VILATÀ 1: Quin rei tant intel·ligent!
VILATÀ 2: Que n'és d'espavilat!
VILATÀ 3: El nostre rei és un gran pensador!!
VILATA 1: Molt bé, molt bé!
VILATANS: Visca el Rei, visca el nostre Rei!!!

REI: Començarem demà mateix! A veure...Algun voluntari?

(els vilatans desapareixen)

REI: Algun voluntari?
Molt bé, Veien la predisposició ho farem per sorteig!

ESCENA 3

NARRADORA: Aquest sorteig es va fer posant tots els noms dels habitants del poble dins d'una capsula i el rei agafava sense mirar. Cada dia un vilatà marxava cap al cau del drac.

Es veu un bosc i els vilatans van caminant un a un, i entren en el cau del drac.

Però un dia li va tocar a la filla del Rei, la Princesa.

ESCENA 4

REI: La Princesa!!
No és possible! Segur que no s'ha fet trampa?
Necessito un heroi per matar el drac,
no puc enviar la meua filla.
(treu el mòbil i truca surt el contestador de Superman)
(fa una altra trucada)
(surt l'Hèrcules, per un cantó)
Hèrcules?

HÈRCULES: Si! El més fort!

REI: Podries matar un drac?

HÈRCULES: Jo no treballo pas amb dracs! *(se'n va)*

REI: *(torna a trucar)* James Bond?
(apareix James Bond)

JAMES BOND: Bond, James Bond!

REI: Podries matar un drac?

JAMES BOND: És un espia aquest drac?

REI: No

JAMES BOND: Té contactes russos?

REI: No

JAMES BOND: Quina llàstima, no m'interessa!

REI: No tinc cap heroi a mà. Hauré d'enviar la nena!.
(cria a la filla). Reina, reina, vull dir, princesa!
(apareix la Princesa)

PRINCESA: Que vols, pare meu?

REI: T'haig de notificar que t'ha tocat anar al cau del drac!

PRINCESA: Però, jo sóc la teua filla ,no hi puc anar!

REI: Però ets vilatana, i entres en el sorteig!

PRINCESA: *(Plorant)* Ai, pare, quina por!

ESCENA 5

NARRADORA: I la princesa atemorida va anar caminant cap al bosc, on vivia el drac.

Apareix el Drac i balla.

Apareix la princesa caminant pel bosc.

El Drac la persegueix per enxampar-la i la Princesa corre.

DRAC: Ha, ha, ha, vet aquí un esmorzar!

PRINCESA: Ai, ai, quina por!

DRAC: No corris, que ja t'enxamparé!

PRINCESA: Ai, ai, quina por!

DRAC: Quina gana em fas venir!

PRINCESA: Ai, ai, quina por!

(Apareix Sant Jordi)

SANT JORDI: Ja sóc aquí, princesa estimada,
per salvar-te de la bèstia afamada!

DRAC: I qui ets tu?

SANT JORDI: Sóc Sant Jordi el ben nascut,
Que amb ma espasa i mon escut,
De l'Orient lluny ara vinc
On he matat de moros, vint-i-cinc!.

DRAC: Quina por em fas!

SANT JORDI: Ah si? Fera maligne,
Prepara't a morir
Que pels teus crims t'has fet digne
de què et clavi mon bisturí!
En guàrdia!, lleig dragó!
No et tinc por,
Perquè sé que ets un tigre de cartró!

Sant Jordi i el Drac lluiten.

Sant Jordi mata el drac, i de la ferida surt una rosa.

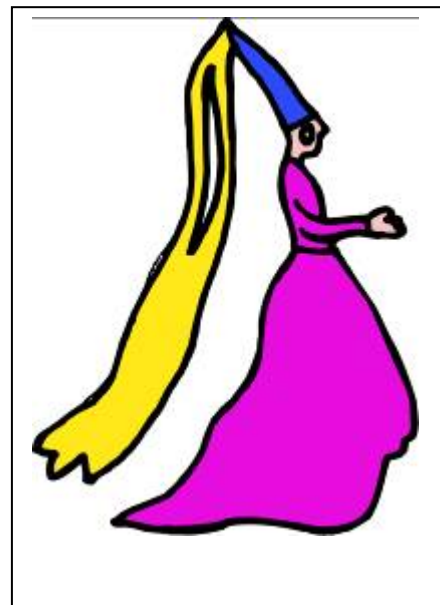
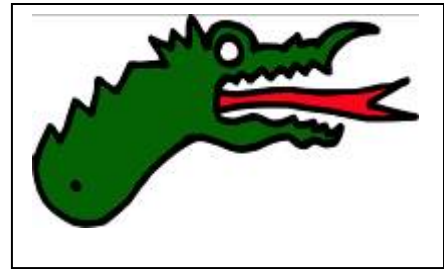
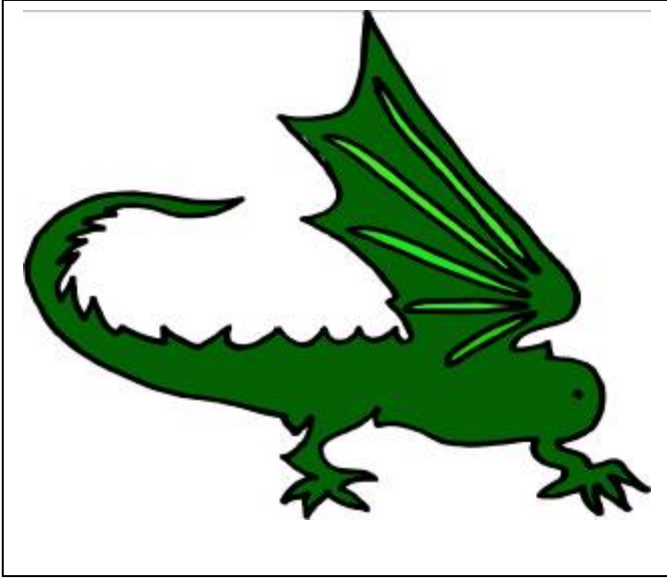
Sant Jordi li dóna la flor a la princesa.

NARRADORA: Trobadors, rapsodes i joglars espavilats,
explicaven arreu la mort del drac.
Per la terra s'escampà el gran succés
i ja ningú l'oblidà mai més.
Un munt de llibres es van escriure explicant el relat
i com a signe d'amor des d'aleshores s'han regalat.
I aquí s'acaba aquesta història.
Guardeu-la tots en la memòria.
Perquè Sant Jordi, que l'escut empenya,
és el patró de Catalunya!

FI

*La gravació del CD que acompanya aquest conte, està realitzada per Miquel Espinosa.
Veus: Alumnes de 3r d' ESO de l' IES Ramon Casas i Carbó de Palau-solità i
Plegamans i Teia Moner – 2005*

ALGUNES IMATGES DE LES OMBRES
realitzades per Teia Moner

8. CONCLUSIONS

“La particularitat comú als titelles consisteix en exigir la paradoxa següent: un objecte que al mateix temps és i no és. Està clar que el que veig és un llop, però no és veritablement un llop, perquè veig clarament que es tracta de paper maché i tela. Aquesta paradoxa s’ha de respectar i mantenir sempre. Saber suportar una paradoxa sense voler-la resoldre a tota costa és la base de la intel·ligència humana; és el que fa possible el símbol, la metàfora, la hipòtesi...”
(Mariano Dolci)

Tal com m’havia proposat al començament, aquesta llicència m’ha servit per estructurar els coneixements previs i els adquirits sobre els titelles i la seva funció terapèutica. Gràcies a la revisió de fonts documentals existents i a la recopilació dels més adients pel treball he pogut elaborar estratègies i recursos didàctics per els mestres.

Per fi es disposa d’un document en català que tracta sobre aquest tema i que pot servir com a base per continuar la recerca. Espero més endavant poder traduir aquest text al castellà.

Sóc conscient de que això és un començament, pretén ser el primer esglaió d’una llarga escala que no sabem a on ens portarà i que convida a pujar a tots els educadors i mestres que creuen en les propietats educatives dels titelles i la seva aplicació a l’escola.

En aquest estudi he pogut ratificar que actualment a Catalunya i a la resta de l’Estat Espanyol, no existeix pràcticament cap escrit sobre les aplicacions terapèutiques dels titelles. Portem un greu endarreriment en comparació d’altres països europeus sobre aquest tema. Tot i així he pogut verificar que la majoria de professionals de l’educació del nostre país estan molt interessats en aquests exercicis, però la manca de recursos (teòrics, pràctics i personals) fa renunciar a la realització de programacions continuades per reforçar els aprenentatges dels seus alumnes amb els titelles.

A l’estranger tenen força documentació i disposen d’associacions formals i actives que organitzen trobades per a professionals amb la finalitat de posar en comú les seves experiències i formar als educadors.

Si parlem de procediments he comprovat que és bàsic definir l’adequació de les tècniques en referència als trastorns. Per treballar els aprenentatges cada discapacitat té una tècnica que li és més favorable.

Alguns nens amb NEE poden preferir d’una forma natural i espontània la tècnica titellaire que millor els hi va per la seva discapacitat, però de vegades els mestres han d’escollir la tècnica perquè els alumnes no estan en condicions de triar.

Per exemple, els sords agafen espontàniament el titella de fil. Aquest disposa del cos sencer, la expressió és total i no és solament una marioneta que parla. De fet la boca dels titelles interessa molt poc als sords, més aviat és l'expressió. Pot ser que sigui per això, aquest interès en el titella de fil.

Hi ha titelles a vista que son manipulades amb un pal al cap i un altra sobre el braç. Coordinen bé els moviments, perquè poden fer inclinar el cap, el cos, pujar el braç, caminar... Son importants per un nen que no conegui bé el seu cos. Pot aportar moltes coses en psicomotricitat.

És important descobrir si una tècnica titellaire és millor que una altra pels nens amb handicaps i quines conseqüències té el fet de canviar de tècnica sobre l'expressió general.

Per tant és indispensable que l'educador conegui els diferents tipus de manipulació de titelles. Com també és imprescindible que tingui notícia dels problemes que puguin haver en el seu entorn (pares, família, companys de classe...), per poder realitzar les activitats amb eficàcia.

Per altra banda hi ha una sèrie de preguntes clau i molt interessants que preocupen a l'educador que treballa amb titelles i que cada professional ha d'anar contestant amb la seva pròpia experiència. Segons la documentació consultada tenim diferents respostes.

- *Titelles fets o titelles per construir?*

La qüestió no està resolta, alguns prefereixen una cosa o l'altre per raons tècniques, pràctiques o materials. Cada mètode té les seves avantatges i els seu inconvenients. Construir permet una millor projecció d'un mateix, però hi ha llocs i moments en el que és impossible realitzar la construcció.

- *Es necessari deixar que els alumnes escullin lliurement el tipus de titella en la seva fabricació?*

Depenen dels objectius marcats en les sessions pot ser afavoridor o contraproduent.

- *És necessari en la fabricació orientar-los pas per pas?*

Tècnicament el terapeuta o mestre ha d'ajudar a la construcció del titella, però en cap cas en la part artística. És important que l'educador es fixi uns objectius en quan a la construcció. Vol deixar al nen o pacient lliure per crear el seu personatge ? o per contra, Vol guiar-lo perquè l'interessa que descobreixi, per exemple, les parts del cos?. Tota participació està en funció de la finalitat de l'activitat.

- *És necessari crear grups homogenis d'alumnes?*

Si l'activitat i el nombre o característiques dels participants ho permet pot facilitar l'execució de la sessió. Però si el que es pretén és la integració de tots els alumnes en el grup és interessant fer grups heterogenis.

- *El mestre ha de participar en la fabricació mentre els alumnes també fan el seu propi titella?*

De vegades es interessant que el docent participi paral·lelament en l'activitat que realitza amb l'alumne, ja que pot anar comentant les dificultats per resoldre-les en temps real i es més fàcil guiar-lo, dons una imatge val més que cent paraules. Però hi ha moments que és més important l'observació per poder reconduir si cal, les sessions cap els objectius pronunciats.

- *El mestre ha de intervenir activament en l'escenificació de l'activitat?*

Per donar confiança a l'alumne en certs moments és bo que el mestre participi, però de vegades la seva implicació emocional pot perjudicar la teràpia.

- *Davant o darrera del teatri?*

El castellet pot ser un mecanisme de defensa del pacient i del terapeuta, però alhora també en algunes circumstàncies esdevé un handicap per l'evolució de la teràpia. Els professionals han d'observar les variables que convergeixen en la persona subjecte de la teràpia (discapacitat, estat actual de la persona, objectiu de la sessió...) i decidir la utilització o no del castellet segons els coneixements tècnics i la intuïció del moment.

Cap docent disposa d'una única resposta. Cada situació demana fer una acció o una altra depenent de la circumstància, dels objectius i del bon criteri del professional.

La majoria està d'acord en que és bo constituir un equip pluridisciplinari, on hi hagi professionals que no cal que siguin educadors però que dominin l'art del titella, perquè puguin aportar tot el que els hi falta als mestres.

La base de tota intervenció terapèutica amb titelles és senzillament la creació d'un protocol obert i subjecte a qualsevol canvi. L'educador o terapeuta ha d'anar adaptant la sessió en funció del pacient o alumne, del seu estat interior i de les circumstàncies que l'envolten en aquell moment.

Un altra opinió generalitzada es que una activitat amb titelles ha de tenir una dimensió temporal, no pot durar indefinidament.

El titella és un suport terapèutic interessant que uneix "el deixar-se anar" (*la improvisació*) amb l'expressió continguda en un marc adequat. Permet jugar

amb registres simultanis del verbal i del no verbal, amb paraules i mímica a la vegada, en relació l'un de l'altre.

Aquesta figura a la qual se li dona vida, és un objecte exterior que prolonga el cos i facilita la comunicació, crea una atmosfera de seguretat, posseeix un fort poder de motivació i per això s'utilitza com a suport terapèutic.

Els protagonistes obligatoris en un treball amb titelles són: un objecte, un manipulador i un espectador.

Una qüestió que surt sovint en aquest treball és la figura del "doble". El paper del doble és essencial en les manipulacions de titelles: el doble no és mai idèntic, el titella té un cos on els moviments són semblants però no idèntics als del cos propi. Aquí es crea una distància que permetrà una evolució psíquica.

Un altre factor afavoridor en la funció pedagògica, és que els titelles tenen el poder de desencadenar el que avui podem denominar com a "feed-back", una circumstància molt important en qualsevol tasca d'aprenentatge.

Aquest proper curs 2007-08, coordinaré un grup de treball recolzat per l'ICE de l' Universitat de Barcelona, per continuar investigant sobre la teoria i la pràctica del valor terapèutic i educatiu dels titelles en les nostres aules. El grup està format per mestres, psicòlegs i estudiants de logopèdia.

La nostra intenció és la de continuar cercant noves formes d'aprenentatges utilitzant els titelles i crear activitats concretes per la seva aplicació.

També volem abordar la part formativa, organitzant conferències i cursos a Catalunya adreçats als professionals de l'ensenyament i de la psicologia, i impartits per educadors, psicòlegs, mestres...d'arreu del món que estan treballant els aprenentatges o fan teràpia amb els titelles.

Des d'aquí us animo a que col·laboreu i ens envieu qualsevol suggeriment o experiències sobre el tema.

9. BIBLIOGRAFIA

9.1. LLIBRES

- AMADES, JOAN. Titelles i ombres xineses. Ed. Facsímil. Ed. El Mèdol.2004. ISBN. 84-96294-12-9
- AND, METIN. Karagöz. Turkish Shadow Theatre. Ed. Dost Yayinlari. 1975.
- ARTILES, FREDDY. Títeres: historia, teoría y tradición. Ed. Teatro Arbolé. 1998 ISBN. 84-922607-5-0
- AYUSO, ADOLFO; MILLAN, HELENA. Historia y mecánica de la marioneta en España. Ed. Diputación de Zaragoza. 2001. ISBN. 84-89721-96-3
- BRUCKER, BERND. El rellotge de música. Contes en un minut.. Editorial Edaf.SL. 2006 ISBN. 978-84-414-1909-4
- CHESSAIS, JACQUES. Histoire générale des marionnettes. Ed. Bordas. 1947
- COMES NOLLA, GABRIEL. Lectura y libros para alumnos con necesidades especiales. Ed. CEAC. 2002. ISBN. 84-329-9489-8
- CORAN, IRENE; LEMAÎTRE, PASCAL. Au Guinyol. Comment donner vie aux marionnettes. Ed. Casterman. 1996. ISBN. 2-203-14444-0
- DAMIANAKOS, STATHIS. Theatres d'ombres. Tradition et Modernité. Ed. L'Harmattan.1986 ISBN. 2-85802-642-4
- DEPARTAMENT D'ENSENYAMENT. Educació Primària. Currículum.1992. ISBN. 84-393-2143-0
- DOLCI, MARIANO. Jo i les ombres. Ed. Rosa Sensat. 2003. ISBN 84-95988-15-1
- GARCIA SANCHEZ, JESUS NICASIO. Intervención psicopedagógica en los trastornos del desarrollo. Ed. Piràmide. 1999. ISBN. 84-368-1391-X
- GAUDA, GUDRUN. Puppen-und Maskenspiel in der Therapie. 2004. Ed.Puppen & Masken ISBN. 3-935011-50-4
- JURKOWSKI, HENRYK. Sobre el teatro de marionetas y otros ensayos de arte y filosofía. Editorial: Hiperión 1988, ISBN. 84-7517-248-2
- LECUCQ, EVELYNE. Pédagogie et Formation. Ed. Theatrales. THEMMA. 2004 ISBN. 2-84260-160-2
- CARA, ANNE. La marionnette de l'objet manipulé à l'objet théâtral. Ed.CRDP. 2006. ISBN. 2-86633-436-1
- MARTIN, JOSEP A. El Teatre de Titelles a Catalunya. Ed. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. 1998. ISBN. 84-7826-904-5
- MESCHKE, MICHAEL. Una estética para el teatro de títeres. 1988.
- MORENO, JL. Psicodrama. Ed. Horm. ISBN. 950-618-045-8

- PIMPANEAU, JACQUES. Fantômes manipulés. Le théâtre de poupées au Japon. Ed. Université de Paris 7. Centre de publication Asie Orientale. 1978
- PUIGDELLÍVOL, IGNASI. Programació d'aula i adequació curricular. Ed. Graó. 1992
ISBN. 84-87470-22-X
- ROGOZINSKI, VIVIANA. Títeres en la escuela. Ed. Novedades educativas. 2001
ISBN. 987-538-046-6
- SALVADOR MATA, FRANCISCO. Enciclopedia psicopedagògica de las necesidades educativas especiales. Vol. 1. Ed. Aljibe. 2001. ISBN. 84-9700-021-8
- SALVADOR MATA, FRANCISCO. Enciclopedia psicopedagògica de las necesidades educativas especiales. Vol. 2. Ed. Aljibe. 2001. ISBN. 84-9700-022-6
- SANCHE, J.FCO; BOTIAS, FCO; HIGUERAS, ALFONSO M. Supuestos prácticos en Educación Especial. Ed. Escuela Espanyola. 1998. ISBN. 84-331-0832-8
- SILLAMY, NORBERT. Diccionario de la Psicología. Ed. Plaza & Janés. 1974.
ISBN. 84-01-90309-2
- STEINMANN, P.K. Theaterpuppen ein Handbuch in Bildern. 1980. ISBN. 3-922220-09-6
- STEVENS, SUZANNE H. Dificultades en el aprendizaje. Ed. Apóstrofe. 1999
ISBN. 84-455-0201-8
- TUSTIN, FRANCES. Autismo y psicosis infantiles. Ed. Paidós. 1972. ISBN. 84-7509-112-1
- VARIS, El Teatre d'Ombres arreu del món. Les grans tradicions.
Ed. Publicacions l'Institut del Teatre de Barcelona n.14 i Ed. 62. 1984. ISBN. 84-297-2109-6
- VARIS, Les grans tradicions populars: ombres i titelles.
Ed. Publicacions l'Institut del Teatre de Barcelona n.7 i Ed. 62.1977. ISBN. 84-297-1297-6
- VERDUGO ALONSO, MIGUEL A. Personas con discapacidad. Perspectivas psicopedagógicas y rehabilitadoras. Ed. Siglo XXI. 1995. ISBN. 84-323-0867-6
- VIGUÉS, EZEQUIEL "DIDÓ". Teatre de Putxinel·lis
Ed. Publicacions l'Institut del Teatre de Barcelona n.2 i Ed. 62. 1977. ISBN.84-297-1142-2
- VON KLEIST, HEINRICH. Sobre el teatro de marionetas
Editorial: Hiperión. 1988.
-

9.2. REVISTES I ARTICLES

- MARIONNETE ET THERAPIE. Numéro 3
"Comment s'occuper d'une atelier de therapeutique par la marionnette"
Relation d'une marionnettiste therapeute. Hartmut Topf. Angleterre 1978
- MARIONNETTE ET THERAPIE. Numéro 4
Marionnettes a l'ecole specialisee. Ingrid Laguerquist
Suede 1979
- MARIONNETTE ET THERAPIE. Numéro 5
Mariano DOLCI .Traitement par les marionnettes dans le cadre d'un hopital. Italie 1979
- MARIONNETTE ET THERAPIE. Numéro 12
Un atelier sociotherapique: l'utilisation de marionnettes dans un service de psychiatrie "adultes"
au centre hospitalier spécialisé de Belair (Ardennes)
Pierre Van Craeynest. Université de Reims U.E.R. de Médecine. Paris 1983
- COLLOQUE INTERNACIONAL MARIONNETTE ET THERAPIE. Numéro 14
VI Festival Mondial des Théâtres de marionnettes. Charleville Mezières, 25-26 septembre 1982
- MARIONNETTE ET THERAPIE. Numéro 15 - 1983
La terapia a través del títere y el cuento de hadas
La terapia por el juego y por el arte
Usrula Tappolet. Atelier de Corsier-Port. 1246-Genève
- MARIONNETTE ET THERAPIE. Numéro 16
Marionnettes, maux...et mots. Hélène Goguel. Psychologue
Paris 1984
- MARIONNETE ET THERÀPIE. Numéro 19
Marionnette et psychose
Reflexions à propos d'un atelier ergothérapeutique de marottes
Thèse présentée pour le doctorat en médecine. Diplôme d'Etat
A l'Université Louis Pasteur, Faculté de Medecine
De Strasbourg, en 1986. Marc-André Klockenbring
Président de thèse : M. Lucien Israël, Professeur
- MARIONNETTE ET THERAPIE. Numéro 21
Vème COLLOQUE INTERNATIONAL. 1988
- MARIONNETTE ET THERAPIE. Numéro 24
Marionnettes et handicaps
VIIème COLLOQUE INTERNATIONAL . Paris 1995
- Article : Elementos de comunicación de la marioneta. Jeffrey L.Peyton
- REVISTA GALEGA DE TEATRO.1997. n.17. Article : La colección de títeres del Instituto del Teatro de Barcelona. Anna Vázquez Estévez
- REVISTA ENFANCES ET PSY. *Pascal Le Maléfan. Dossier "Jouer" n.15. Post-Scriptum*
- REVISTA PUCK n.3 .Mariano Dlolci. Institut Internacional de la Marionnette. Charleville.1992
- REVISTA INFÀNCIA. Número 19. Mariano Dolci. "Les ombres a l'escola bressol i al parvulari"
- REVISTA "E PUR SI MUOVE!". La Marionnette aujourd'hui". Abril 2003. n. 2
Edita: UNIMA

9.3. INTERNET

AUTISMO - ADOLESCENCIA Y EDAD ADULTA- MANEJO DE COMPORTAMIENTOS PROBLEMATICOS. DRA. ANN HUNT. *(castellà)*

Boletín nº 14. <http://www.vnet.es/estu/autismo.htm>

AUTISMO, CAUSAS, PRESENTACION Y MANEJO. Carlos Poveda

<http://www.geocities.com/HotSprings/1305/> *(castellà)*

TREBALLAR AMB TITELLES A L'HOSPITAL.SALA D'INTERNACIÓ DE DONES.

Gabriela Korovsky i Marcel Larroude. Fundación Salud Arte.

<http://www.unimacal.cl/circulo.html> *(castellà)*

BLOG DE LA MESTRA TERE ABELLAN.

<http://macedonia.uoc.es/wordpressmu/mabellan/> *(català)*

INSTITUT MUNDIAL DE LA MARIONETA "CHARLEVILLE-MEZIERES"

<http://www.marionnette.com/> *(francès)*

C.E.M.A.FOR.RE. http://www.cemaforre.asso.fr/adr_theatre.html

Adreces de recursos Cultura i handicap : Teatre. *(francès)*

KIDS ON THE BLOCK. <http://www.kotb.com/>

Grup que es dedica a fer programes terapèutics amb nens. *(anglès)*

MARIONNETTE ET THERAPIE. <http://marionnettetherapie.fr/>

Associació de "Marionnette et Therapie" de França. *(francès)*

THE PUPPETRY HOME PAGE. <http://www.sagecraft.com/puppetry/>

Tot sobre el món del titella *(anglès)*

CLINICA PSI.COM. <http://www.clinicapsi.com/conductismo.html>

Teoria Conductista. *(castellà)*

CONTEXTOS. <http://www.conducta.org/>

Portal sobre anàlisi de la conducta. *(castellà)*

THÉRAPIE INFORMATION

http://www.svfp-astm.ch/franz_therapie.html *(francès)*

PAGINA PERSONAL DE JORGE ORELLANA. CULTURA GENERAL

<http://j.orellana.free.fr/index.htm> *(castellà)*

TEIA MONER. Titellaire. <http://www.teiamoner.com> *(català, castellà i anglès)*

PORTAL EDUCATIU <http://www.xtec.cat> *(català)*

EL SAFAREIG. Pàgina dels mestres: CARME COLS I PITU FERNANDEZ

<http://www.xtec.es/~jfernanc/elements/llum/ombra/ombra.htm> *(català)*

EAP. <http://www.xtec.es/eap/> *(català)*

EAP DE TERRASSA. TERESA JULIÀ DINARÈS

<http://www.xtec.net/serveis/eap/a8900269/>

ARTES ESCENICAS DEL JAPON

<http://www.japonartescenicas.org/teatro/generos/bunraku.html> (castellà)

<http://www.asianinterstage.com/tonda/kakasan1> (anglès)

<http://asianinterstage.com/summer2007japan/oyako20061.jpg> (anglès)

http://en.wikipedia.org/wiki/Image:Man_playing_shamisen.jpg#file (anglès)

CULTURA A XINA.

<http://www.rmhb.com.cn/chpic/htdocs/index.html> (xinès)

NATIONAL MUSEUM OF ETHNOLOGY. JAPAN

<http://www.minpaku.ac.jp/english/museum/exhibition/westasia/03.html> (anglès)

GPF. TITELLAIRES ALEMANYS. <http://figuretheater-gfp.de/> (alemany)

CABARET MECHANICAL THEATRE. Pàgina d'autòmates.

<http://www.automatashop.co.uk/>. (anglès)

AVG. Pàgina d'animatrònics. <http://www.a-v-g.com/> (anglès)

TOY THEATRE. Teatrins en miniatura.

<http://toytheatre.info/> (anglès)

SCUOLA ELEMENTALE ITALO CALVINO.

<http://space.comune.re.it/calvino/default.htm> (italià)

GRUP TITELLES ALEMANY BABUSCHKA.

<http://www.babuschka-theater.de/> (alemany)

FEDERACIO ECOM. Recursos per persones discapacitades.

www.gencat.net/entitats/fedecom.htm (català)

PUPPET INDIA.COM Titelles a la Índia.

<http://www.puppetindia.com> (anglès)

DR. SILLY. Titellaire i terapeuta d'EEUU

<http://www.drilly.com> (anglès)

UNIMA AMERICA LATINA. Unió Internacional de la marioneta.

<http://www.unimacal.cl/> (castellà)

PROGETTO GIOCAMICO. Projecte de teràpia per nens en hospitals.

<http://www.giocamico.it/> (italià)

9.4. IMATGES

Fig. 1

Bali. Exposició Permanent Taller de Titelles Teia Moner. 2007

Fig. 2

Thailandia. Exposició Permanent Taller de Titelles Teia Moner. 2007

Fig. 3

Nepal. Exposició Permanent Taller de Titelles Teia Moner. 2007

Fig. 4, Fig. 5

Índia. Exposició Permanent Taller de Titelles Teia Moner. 2007

Fig. 6

Bunraku. Japó. Fotografia de Dan Smith

http://en.wikipedia.org/wiki/Image:Man_playing_shamisen.jpg#file

Fig. 7

Bunraku. Japó. <http://www.asianinterstage.com/tonda/kakasan1>

Fig. 8

Bunraku. Japó. <http://asianinterstage.com/summer2007japan/oyako20061.jpg>

Fig. 9

Teatre d'ombres. Karagoz

Fig. 10

Ombra Wayang. Indonèsia. Exposició Permanent Taller de Titelles Teia Moner. 2007

Fig. 11

Personatges del Grup de Teatre d'Ombres de Zhuozhou, el de l'esquerra i el de Beijing, en una presentació en la cort imperial a finals de la dinastia Ming.

<http://www.rmhb.com.cn/chpic/htdocs/rmhb/images/images-6/pi/65.jpg>

Fig. 12

Karagoz. Istanbul, Turkey

<http://www.minpaku.ac.jp/english/museum/exhibition/westasia/03.html>

Fig. 13

Pulcinella. Salvatore Gatto, Neapel (Italien)

http://figuretheater-gfp.de/bilder/festival/pulcinella_01.jpg

Fig. 14

Puppi Sicilià. Itàlia. Exposició Permanent Taller de Titelles Teia Moner. 2007

Fig. 15

Punch and Judy. Anglaterra. Exposició Permanent Taller de Titelles Teia Moner. 2007

Fig. 16

Guinyol. França. 1900. Exposició Permanent Taller de Titelles Teia Moner. 2007

Fig. 17

Titella Català. Juli Pi. Finals segle XIX.

Revista Galega de Teatro. 1997. n.17. La colección de títeres del Instituto del Teatro de Barcelona. Anna Vázquez Estévez

Fig. 18

Titella Català. Família Vergès. Principis segle XX.

Revista Galega de Teatro.1997. n.17.La colección de títeres del Instituto del Teatro de Barcelona. Anna Vázquez Estévez

Fig. 19

Harry V. Tozer. Revista Galega de Teatro.1997. n.17.La colección de títeres del Instituto del Teatro de Barcelona. Anna Vázquez Estévez

Fig. 20

Ingebörg. Revista Galega de Teatro.1997. n.17.La colección de títeres del Instituto del Teatro de Barcelona. Anna Vázquez Estévez

Fig. 21

<http://www.automatashop.co.uk/ShowDetails.asp?id=323>

Fig. 22

<http://www.a-v-g.com/index3.html>

Fig. 23

<http://www.masquemagia.com/images/nino3.jpg>

Fig. 24

Espectacle "Con Quijote hemos topado". Teia Moner 1993

Fig. 25, Fig. 26, Fig. 27, Fig. 28, Fig. 29, Fig. 30, Fig. 31, Fig. 32, Fig. 33, Fig. 34, Fig. 35, Fig. 36, Fig. 37, Fig. 38

Dissenys realitzats per Maria Teresa Martínez Moner. Teia Moner

Fig. 39

Mickey Aronoff. Escòcia. <http://toytheatre.info/Events/Madison/Gallery.htm>

Fig. 40

Mariano Dolci. Itàlia. <http://space.comune.re.it/calvino/2003/marianodx.htm>

Fig. 41

Ombres. Mariano Dolci. Itàlia. <http://space.comune.re.it/calvino/2003/marianodx.htm>

Fig. 42, Fig. 43, Fig. 44, Fig. 45, Fig. 46, Fig. 47, Fig. 48, Fig. 49, Fig. 50, Fig. 51

Progetto "Giocamico" <http://www.giocamico.it>

Fig. 52

Barbara Scheel. Alemanya.. <http://www.babuschka-theater.de/>

Fig. 53

Titelles françosos. <http://marionnettetherapie.fr/>

Fig. 54

Titelles françosos. <http://marionnettetherapie.fr/>

Fig. 55

Titelles françosos. <http://marionnettetherapie.fr/>

Fig. 56

"Companys de Barri". Federació ECOM

Fig.57

Fig. 58
Imagina. Vídeo

Fig. 59, Fig. 60
<http://www.puppetindia.com>

Fig. 61
Titelles Japonesos. <http://marionnettetherapie.fr/>

Fig. 62, Fig. 63, Fig. 64, Fig. 65, Fig. 66, Fig. 67, Fig. 68
<http://www.drilly.com>

Fig. 69
<http://www.unimacal.cl/circulo.html>

Fig. 70, Fig. 71, Fig. 72
Associació "Marionnette et Thérapie". França

Fig. 73, Fig. 74, Fig. 75, Fig. 76, Fig. 77, Fig. 78, Fig. 79
CEIP CAN BESORA. Mollet Vallès. Fotos: Maria Teresa Martínez Moner 2006

Fig. 80, Fig. 81, Fig. 82, Fig. 83, Fig. 84
CEIP SANT MARTI. Torrelles de Llobregat. Fotos: Maria Teresa Martínez Moner 2006

Fig. 85, Fig. 86, Fig. 87, Fig. 88
CEIP JOSEP GRAS. Sant Llorens Savall. Fotos: Maria Teresa Martínez Moner 2006

Fig. 89, Fig. 90, Fig. 91
CEIP DURAN I BAS. Barcelona. Fotos: Maria Teresa Martínez Moner 2006

Fig. 92
Jours de Pluie. Le Théâtre d'Ombres. Denny Robson et Vanessa Bailey. Éditions Gamma Jeunesse-Éditions Héritage. 1991

Fig. 93
Teatro de sombras chinas. Isabel Coleman i Rosamund Bryan. Editorial Bouret. 1974

Fig. 94
Dibuix del llibre Puppen & Theater. Kurt Schreiner. Ed. Dumont 1980

Agraïments a Pere Godall, Miquel Espinosa, Cristina Bertrán, Tere Abellán, Antoni Giner de l'ICE de l'UB, Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya, Xavier Yañez, Madeleine Lions, Serge Lions, Concha de la Casa, Alba Juanola, Jofre Pruna, Alberto García, Urgell Obiols, Xavier López, Maria José Rozas de la Fundació ECOM, Imma Buñuel, Sandra i Lorena del CEIP Sant Martí, Marta Rivera, Anna Sanchís, Maria Bahí, Escola d'EE Nadís, Célia Díaz, CEIP Arnau Berenguer de Lleida, Merche Polol, IES Ramon Cases i Carbó de Palau-solità i Plegamans.

Des d'aquí també vull agrair als docents i no docents que m'han ajudat en aquesta llicència, explicant-me les seves pràctiques amb titelles i que m'han rebut en els seus centres amb un caliu humà i professional admirable.

Lliçà d'Amunt, 31 d'agost 2007

